

Türk Medenî Kanunu ve Dernekler Kanunu Çerçevesinde Kurulmuş Dernekler^(*)

Associations Established Within the Frame of Turkish Civil Code and Associations Act

Dr. Yalçın KAVAK^(**)

Öz:

Dernek, ideal amaçlar için, en az yedi kişi tarafından kurulan ve tüzel kişiliği bulunan kişi topluluğudur. Dernek kurmak veya derneğe üye olmak için fiil ehliyetine sahip olmak şarttır. Çocuk dernekleri ise on beş yaşını bitirmiş ve ayırt etme gücüne sahip kişiler tarafından kurulur.

Derneklerde her bir üyenin bir oy hakkı ve üyelik ilişkisi sürdüğü süre ile sınırlı olmak üzere, aidat ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Dernek üyesi, her zaman ve hiçbir sebep göstermeden, dernek üyeliğinden istifa ederek, dernek üyeliğini sonlandırabilir. Dernek üyeliği, üyenin ölümü halinde de kendiliğinden sona erer. Üyenin üyelikten çıkarılmasına karar verme yetkisi dernek genel kuruluna aittir. Üye, bu karara karşı, bir ay içinde, mahkemede iptal davası açabilir.

Derneğin zorunlu organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulumdur. Dernekler için haysiyet kurulu, onur kurulu, disiplin kurulu vb. seçimsel organlar da kurulabilir. Ancak zorunlu organlara ait görev, yetki ve sorumluluklar, diğer organlara devredilemez.

Dernek, kendiliğinden, genel kurul kararıyla ve mahkeme kararıyla sona ermektedir. Derneğin sona ermesi üzerine dernek tasfiye edilir ve kalan malvarlığı, benzeri amaçla kurulmuş bulunan başka bir derneğe devredilir.

Anahtar Kelimeler:

Dernek Kurmak, Derneğe Üye Olmak, Aidat Ödemek, Üyelikten Çıkmak ve Çıkarılmak, Derneğin Organları, Derneğin Sona Ermesi, Derneğin Tasfiye Edilmesi.

Abstract:

An association is a society of people which is formed by at least seven people and is a legal entity with ideal purposes. Capacity to act is mandatory to establish or to be a member of an association. Child associations are established by children who turned 15 years old and have the capacity to distinguish.

In associations each member has one voting right and obligation to pay membership fee limited with the period the membership relationship continues. A member of an association may terminate association membership by resignation at any time and without any reason. Association membership terminates ipso facto upon death of the member. Authority to take a resolution for removing from membership is vested in general assembly of the association. Member may file an annulment action in a court within one month against that decision.

Mandatory organs of an association are general assembly, steering committee and supervisory board. Optional organs such as honorary board, discipline committee, etc. may also be formed for the association. However duties, authorities and obligations of the mandatory organs cannot be transferred to the other organs.

An association may terminate ipso facto with the resolution of general assembly and court decision. As the association terminates it is liquidated and the remaining assets are transferred to another association formed with a similar goal.

Keywords:

Forming an Association, To Become a Member of an Association, Membership Fee Payment, To Leave and Termination of a Membership, Organs of Association, Termination of an Association, Liquidation of an Association.

^(*) Hakemli makale | Peer Reviewed Article

^(**) Avukat | İstanbul Barosu
İstanbul Kent Üniversitesi | İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi | Öğretim Üyesi
yalcinkavak@hotmail.com

Makalenin yayınevine geliş tarihi: 30.03.2018

Makalenin kabul tarihi: 20.06.2018

I. Kavram

Tüzel kişiler, bünyelerine göre, “kişi topluluğu” ve “mal topluluğu” diye ikiye ayrılmaktadır. Dernekler, şirketler gibi, kişi topluluğu türüne girmektedir. Bir kişi topluluğu olan şirketlerin amaçları kazanç paylaşmaktır. Dernekler ise, “kazanç paylaşma dışında” bir amaçla kurulmaktadır. Derneğin kişi topluluğuna dahil olan kişilere ise üye denilmektedir. TMK m.56/1 hükmüyle; “Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Dernekler Kanunu m.2 ve Dernekler Yönetmeliği m.4 hükümlerinde de Türk Medenî Kanunundaki tanıma benzer bir tanımlama yapılmış bulunmaktadır. Kanun, derneklere tüzel kişilik vermiştir (TMK m.56). Söz konusu tüzel kişi, Medenî Kanun ve Dernekler Kanunu tarafından “dernek” olarak isimlendirilmiş bulunmaktadır. Yasal tanımda belirtilmiş olduğu gibi dernekler; ideal (gönüllü) amaç güden, en az yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulan ve tüzel kişiliği bulunan bir kişi topluluğudur. İdeal amaç veya gönüllü amaç türlerine örnek olarak; bilimsel amaçlar, sosyal ve ekonomik amaçlar, eğlence ve spor amaçları gösterilebilir¹.

II. Konunun Önemi ve Sınırlandırılması

Yukarıdaki tanımdan da anlaşıldığı gibi dernekler, ticari değil; ideal ya da ulvi amaçlar için, “birlikten kuvvet doğar” ilkesi çerçevesinde kurulmuş ve bu tür amaçlar için faaliyetlerde bulunan tüzel kişiler olduklarından; derneklerin kuruluş ve faaliyet ilkeleri, bu tüzel kişilerin faaliyetlerinden yararlanan milyonlarca kişinin ilgi alanlarına giren bir konu haline gelmiştir. Zira; günümüzde yaygın olarak kullanılan internet, cep telefonları ve diğer iletişim araçları sayesinde derneklerin, üyelerine ve diğer kişilere, mutlu ve üzüntülü günlerinde kısa bir zaman süresi içerisinde ulaşmaları ve sorunlarına yardımcı olmaları kolaylaşmış bulunmaktadır. Keza dernekler, kişilerin kültürlerinin ve diğer değerlerinin yaşatılmasına ve çocuklarının eğitimlerini tamamlamalarına önemli sayılabilecek maddi ve manevi katkılar sağlamaktadır. Buna karşılık, kişiler de derneklere maddi veya manevi katkıda bulunmakta; derneklere hibede bulunmakta, yardım etmekte, üye olmakta, aidat ödemekte ve herhangi bir ücret veya gelir istemeden, gönüllü olarak, derneklere yardım etmektedirler. Bu karşılıklı iletişim

ve işbirliği sayesinde günümüz Türkiye’ sinde faal dernek sayısı 113.000, dernek üyesi sayısı ise 15.000.000 kişiyi aşmış bulunmaktadır².

Uygulamada bilimsel amaçlı derneklere “kurum”, siyasal amaçlı derneklere “parti” sportif amaçlı derneklere “kulüp”, esnaf ve sanatkârların kurdukları derneklere “oda”, mesleki dayanışma ve ortak menfaatleri korumak amacıyla kurulan derneklere ise, “sendika” denilmektedir. Kişi topluluğu şeklinde örgütlenmiş bulunan dernekler 5253 sayılı Dernekler Kanununa; meslek birliği şeklinde örgütlenmiş olan sendikalar 6356 sayılı Sendikalar Toplu İş Sözleşmesi Kanununa; kamu kurumu niteliğindeki esnaf ve sanatkârlar odaları 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanununa; siyasal partiler ise 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununa tabidirler. İşte inceleme konumuz, Dernekler Kanunu ve Türk Medenî Kanunu hükümlerine tabi olan, bu hükümler çerçevesinde kurulmuş bulunan derneklerin faaliyetleri ve sona ermesidir³.

Yeni Türk Medenî Kanunu, derneklerle ilgili düzenlemeyi, m.56 - m.100 hükümlerinde gerçekleştirmiştir. Eski Medenî Kanun, derneklerle ilgili düzenlemeye genel ve çerçeve hükümler getirmiş, kapsamlı düzenlemeleri ise özel bir kanun olan Dernekler Kanununa bırakmıştı. Yeni Türk Medenî Kanunu yürürlüğe girdikten sonra 04.11.2004 tarihli ve 5253 sayılı yeni Dernekler Kanunu yürürlüğe girmiştir⁴.

III. Derneklere İlişkin Hukuksal Düzenlemeler

A. Anayasa ve Uluslararası Anlaşmalar

Yukarıda belirtildiği gibi dernek kurma, derneklere üye olma ya da üyelikten çıkma özgürlüğü, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m.20 hükmünde, “toplama ve dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü” olarak nitelendirilmiştir. Keza bu özgürlük, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.11 ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m.33 hükümlerinde, temel haklar ve özgürlükler kapsamına giren “toplantı hak ve hürriyetlerinden” birisi olarak kabul edilmiştir. Anayasa m.33 hükmü, derneklerle ilgili şu düzenlemeyi yapmış bulunmaktadır: “Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. / Hiç kimse derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. / Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. / Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. / Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararı ile kapatılabilir veya faaliyetten alıkonabilir...”

¹ OĞUZMAN, Kemal M. / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: *Kişiler Hukuku*, B. 16, İstanbul 2016, s. 303 vd. ÖZSUNAY, Ergün: *Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler*, İstanbul 1982, s. 102 vd.; AKİPEK, G. Jale / AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: *Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku*, B. 13, İstanbul 2012, s. 565 vd.; ÖZDAMAR, Demet / TÜRK, Ahmet / İKİZLER, Metin / ÇAĞIRGAN, Senar: *Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*, Ankara 2008, s. 29-30; ERMAN: *Medenî Hukuk Dersleri*, B. 6, İstanbul 2016, s. 209 vd.; KILIÇOĞLU: *Medenî Hukuk*, Ankara 2016, s. 511; İNAN: *Türk Medenî Hukuku*, B. 3, Ankara 2014, s. 189 vd.; ZEYİN, Zafer / ERGÜN, Ömer: *Türk Medenî Hukuku*, B. 3, İstanbul 2017, s. 117; KAYIHAN, Şaban / ÜNLÜTEPE, Mustafa: *Medenî Hukuk Bilgisi*, B. 4, Ankara 2017, s. 223 vd.; SEROZAN, Rona: *Medenî Hukuk*, İstanbul 2013, s. 508 vd.; AYKUL: *Dernekler Hukuku*, Ankara 2017, s. 24.

² Bkz. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı internet sitesi: www.dernekler.gov.tr.

³ ÖZSUNAY: age, s. 102 vd.; ÖZTAN, Bilge: *Tüzel Kişiler (Ders Notları)*, Ankara 1993, s. 42.; DURAL / ÖĞÜZ: *Türk Özel Hukuku, C. II, Kişiler Hukuku*, İstanbul 2017, s. 268 vd.

⁴ KILIÇOĞLU, Ahmet: age, s. 509.

Böylece 1982 Anayasası, herkesin, barışçıl amaçlarla, önceden izin almadan dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hakkına sahip olduğu belirtilmiş ve devamı aşağıda yazılı hükümle dernek faaliyetlerine belirli yasaklar getirmiş bulunmaktadır⁵: Buna göre; “Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararı ile kapatılabilir veya faaliyetten alıkonabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar. / Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına karşı kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir. / Bu madde hükümleri valilerle ilgili olarak da uygulanır.”

Anayasa m.33 hükmüne göre, dernek kurma özgürlüğü, ancak millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Şu halde dernek kurma hakkı, hem anayasal bir haktır hem özel hukuk tarafından da düzenlenmiş bulunan bir haktır. Şu halde, diğer temel haklar ve özgürlükler gibi, dernek kurma özgürlüğü de, sadece kanunla sınırlandırılabilir ve bu sınırlandırma neticesinde özgürlüğün özüne dokunulmamalıdır⁶.

B. Dernekler Kanunu

Dernekler, 2001 yılında kabul edilen Türk Medenî Kanununda yer alan derneklere ilişkin hükümlerle düzenlenmiştir. Ancak 2004 yılında kabul edilen 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile de dernekler tekrar düzenlenmiş bulunmaktadır. Şu halde Dernekler Kanunuyla getirilmiş bulunan düzenleme, Türk Medenî Kanunundan sonra yürürlüğe girmiş bulunduğu için öncelikle uygulanmalıdır.

Dernekler Kanununun amacı; derneklerin şubeler, temsilcilikler, federasyonlar, konfederasyonlar ve yabancı dernekler vasıtasıyla örgütlenmesi; merkezleri yurt dışında bulunan derneklerin Türkiye’de şubeler veya temsilcilikler açmalarına izin verilmesi ve tüm derneklerin Türkiye’deki faaliyetlerinin denetimi ile ilgili hukuksal düzenlemenin yapılması şeklinde belirtilmiştir (Dern. K. m.1). Nitekim bu amaç çerçevesinde, Dernekler Kanununda, gerek Türkiye’de gerek yurt dışında kurulmuş bulunan derneklerin Türkiye’deki faaliyetlerinin idare ve yargı tarafından denetlenmesi konusunda bir düzenleme yapılmış bulunmaktadır⁷.

⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 302 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 278; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 569 vd.

⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 302 vd.

⁷ 1909 tarihli Cemiyetler Kanununu yürürlükten kaldıran 28.06.1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu, genel olarak, dernekleri Devletin denetimi altında tutmayı hedeflemiş bulunan ve bu nedenle Medenî Kanunun dernekleri düzenleyen liberal özgürlükçü hükümlerinde bazı değişiklikler yapmış bulunan bir kanundu. 05.06.1946 tarih ve 4919 sayılı Kanunla, 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun fazla otoriter sistemi yumuşatılmış ve biraz daha Medenî

Dernekler Kanunu, gerek amaç maddesi gerek içeriği bakımından daha çok kamu hukuku karakterli hükümler içermekte olup derneklerin kuruluşu, işleyişi, organları ve sona ermesi konularında ise düzenleme yapmaktan kaçınmıştır⁸. Örneğin, yeni Dernekler Kanunu, birçok cezaî hükümler düzenlemiş, yardım ve işbirliği, sandık kurma, gençlik ve spor kulüpleri, beyanname verme yükümlülüğü, kolluk kuvvetlerinin derneklerle ilgili yetkileri, derneklerin; yurt dışından yardım alması, temsilcilik kurması ve platform oluşturması gibi, Medenî Kanunda yer almayan düzenlemeler yapmış bulunmaktadır⁹.

Derneklerle ilgili özel hukuk işlemleri ve ilişkileri, ağırlıklı olarak, Medenî Kanunda yer almış durumdadır. Ancak hâlâ derneklere ilişkin bazı özel hukuk kurallarının, gerek Dernekler Kanununda gerek Medenî Kanunda yer almakta ve bu nedenle bundan doğan karmaşa tam olarak giderilememiş bulunmaktadır¹⁰. Şirketler dışında kalan diğer özel hukuk tüzel kişileri gibi, derneklerin de Medenî Kanunda düzenlenmesi, hem hukuk sistemimize daha uygun olur hem de bu kargaşaya son verir. Bu nedenle, Dernekler Kanunu, derneklerin, sadece kamu hukuku ile ilgili ilişkilerini düzenlemeli ve özel hukukla ilgili düzenleme, tamamen Medenî Kanuna bırakılmalıdır¹¹.

C. Dernekler Yönetmeliği

Türk Medenî Kanunu ve Dernekler Kanunu çerçevesinde yayımlanmış bulunan “Dernekler Yönetmeliği”nde yer alan bazı hükümler, Dernekler Kanunu nedeniyle, kamu hukuku niteliğinde bir düzenlemedir. Örneğin; derneklerin kuruluş işlemleri, genel kurul toplantıları, yurt dışından yardım almaları ve ulusla-

Kanundaki dernek özgürlüğü sistemine uydurulmuş ve bu hali ile 22.12.1972 tarihli ve 1630 sayılı Dernekler Kanununun yürürlüğe girmesine kadar yürürlükte kalmıştır. 1630 sayılı Dernekler Kanunu ise, zaman zaman bazı değişikliklere uğrayarak, 5253 sayılı Dernekler Kanununun yürürlüğe girdiği 04.11.2004 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. (Bkz. HATEMİ, Hüseyin: *Medeni Hukuk Tüzel Kişileri*, İstanbul 1979, s. 165 vd.; AKÜNAL: age, s. 47; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 301 vd.

⁸ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 570 vd.; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: *Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*, Ankara 2008, s. 15 vd.

⁹ Keza Dernekler Kanunu; devlete, malî konularda, dernekler üzerinde ölçülü bir denetim yetkisi sağlamaktadır. Dernek şubelerinin olağan genel kurul toplantılarını merkez genel kurul toplantısından en az iki ay önce bitirme yükümlülüğü (m.7); federasyonlara ve konfederasyonlara, sadece temsilcilik kurma yetkisinin verilmesi (m.8/II); dernek gelirlerinin alındı belgesiyle toplanması, dernek giderlerinin harcama belgesiyle yapılması mecburiyeti, dernek gelirlerini toplayacak kişilerin yönetim kurulu tarafından belirlenerek kendilerine “yetki belgesi” verilme zorunluluğu (m.11); derneklerin, yıllık mali faaliyetleri sonuçlarının, her yıl Nisan ayı sonuna kadar bir beyanname ile mülkî idare amirliğine bildirme yükümlülüğü (m.19/I); dernek faaliyetlerinin İçişleri Bakanlığı veya mülkî idare amirliği tarafından denetlenebilmesi (m.19/II); kamu düzeninin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla hâkim kararına veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülkî idare amirinin yazılı emrine dayanılarak derneklerin kolluk kuvvetleri tarafından aranması ve buradaki eşyaya el konulması (m.20), Dernekler Kanunuyla düzenlenmiş kamu hukuku hükümlerine birer örnek teşkil etmektedir. OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 301 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 571 vd.).

¹⁰ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 571; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 15 vd.

¹¹ ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 15.

arası faaliyetleri, Dernekler Yönetmeliğinde ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Keza, derneklerin defter tutma esasları, gelir ve gider usulü ve kullanılacak belgeler, izinle kullanılacak isimler, lokal açma, sandık kurma, beyanname verme ve derneğin tasfiyesi konuları, Dernekler Yönetmeliği tarafından düzenlenmiştir.

D. Türk Medenî Kanunu

Medenî Hukukumuzda dernekler ile ilgili yasal düzenleme, eski “*Türk Kanun-u Medenisi*”nde yer almış bu Kanun m.53 - m.72 hükümleri ile bu konuda genel bir düzenleme getirilmisti. Derneklerle ilgili kapsamlı düzenleme ise, 3512 sayılı “*Cemiyetler Kanunu*” ile gerçekleştirilmiştir. Zamanla bu Kanun yerine 1630 sayılı ve 2908 sayılı “Dernekle Kanunu” yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır. 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medenî Kanunu, dernekleri özel hukuk yönünden düzenlemiştir.

Türk Medenî Kanunu; m.56 - m.100 hükümlerinde derneklerin kurulması, derneklere üye veya yönetici olunması, dernekle üye arasındaki ilişki, üyelerin karşılıklı hakları ve yükümlülükleri, dernek üyeliğinin ve derneklerin sona ermesi gibi, özel hukuk konularını, eskiye nazaran daha detaylı olarak düzenlemiştir. Bazı yazarlara göre, Türk Medenî Kanununda; kuruluş bildirimini nasıl ve kimler tarafından inceleneceğine ilişkin m.60, üyelerin diğer yükümlülüklerine ilişkin m.71, genel kurul toplantı yeri ve toplantı yeter sayısına ilişkin m.78 hükümleri gibi, bir temel kanunda yer alması gereken ve özel bir kanunda yer alması gereken hükümlere yer verilmiştir¹².

Katıldığımız görüşe göre ise; bu tarz bir düzenlemenin amacı, Anayasada bir temel hak ve özgürlük niteliğinde düzenlenmiş bulunan “dernek kurma özgürlüğü”ne¹³ ve derneklere bir güvence sağlamaktır¹⁴. Türk Medenî Kanunu da dernekle ilgili konuların düzenlenmesini, derneklere bırakmış; onlara bu konuları, emredici hükümlere aykırı olmamak şartıyla, tüzüklerinde düzenleme özgürlüğü tanımıştır (TMK m.58). Türk Medenî Kanunuyla dernekler için getirilmiş bulunan hükümlerden bazıları, emredici niteliktedir. Zira kamu düşüncesi veya üyeleri ya da azınlık haklarını korumak amacıyla konulmuş bu hükümler vasıtasıyla; Devlete dernekleri denetleme olanağı sağlanmak istenmiştir. Bu nedenle, dernek tüzükleri ve işlemleri bu kanunlarda öngörülmüş bulunan emredici hükümlere aykırı olamaz¹⁵.

Dernekler Kanunu, Medenî Kanun tarafından derneklere tanınmış bulunan serbestliği kısıtlamak suretiyle, “*liberal düzenleme biçiminden az çok uzaklaşmış, Medenî Kanunla derneklere tanınan serbestliği oldukça kısıtlamıştır.*”¹⁶. Yukarıda belirtildiği gibi, Dernekler Kanununun hükümlerinin büyük bir kısmı kamu hukuku ile ilgilidir. Bu Kanunda bulunan özel hukuk ile ilgili düzenlemelerin büyük bir kısmı, emredici hüküm niteliğindedir. Dernekler, kural olarak, Dernekler Kanunu hükümlerine tabidir. Zira, bu Kanun dernekler konusunda özel kanun niteliğindedir. Ancak Dernekler Kanunu m.34 ve m.36 hükümleri uyarınca, Dernekler Kanununda açık bir hüküm bulunmayan konularda veya bu Kanun tarafından atıf yapılmış bulunan hallerde Medenî Kanun hükümleri uygulanır¹⁷.

E. Dernek Tüzüğü

1. Genel Olarak

Türk Medenî Kanunu m.58/4’te yer alan; “*Dernek tüzüğünde düzenlenmemiş konularda kanun hükümleri uygulanır.*” Hükümüyle, derneklere bir serbestlik tanınmıştır. Ancak m.58/3’te yer alan; “*Dernek tüzüğü, kanunun emredici hükümlerine aykırı olamaz.*” hükümüyle dernekler, hem Medenî Kanun ve Dernekler Kanununun emredici hükümlerine hem tüzük hükümlerine tabi tutulmuşlardır. Bunun dışında, her iki kanunda yer alan tamamlayıcı ve yorumlayıcı kurallar da, dernek tüzüğünde hüküm bulunmayan konularda veya mevcut hükümlerin yorumlanmasında uygulanırlar. Şu halde, derneklere uygulanacak kurallar silsilesinin başında Dernekler Kanunu ile Medenî Kanunun emredici hükümleri gelmektedir. Bundan sonra dernek tüzüğünün emredici hükümlere aykırı olmayan kuralları gelmektedir:

2. Emredici Hükümler

Dernek kurucularının dernek kurma idarelerini açıkladıkları yazılı metne tüzük denilmektedir. Dernek kurucularının dernek kurma iradelerini tüzükte açıklamaları ve bu irade açıklamalarını içeren tüzüğü, yerleşim yerlerinin bulunduğu yerin en büyük mülkiye amirine vermeleri gerekir (TMK m.58/2, m.59/1). Aşağıda daha detaylı olarak görüleceği gibi, tüzükte bulunması zorunlu olan hususlar, TMK m.58/2 ve Dernekler Kanunu m.4 hükümlerinde belirtilmiş bulunmaktadır. Keza TMK m.58/3 hükümüyle, “*Dernek tüzüğü, kanunun emredici hükümlerine aykırı olamaz*” kuralı getirilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, dernekle ilgili olarak özel bir kanun olması nedeniyle, öncelikle Dernekler Kanununda yer alan emredici hükümler dernekler hakkında uygulanır.

Dernekler Kanununda emredici hüküm yoksa, Medenî Kanunda yer alan derneklere ilişkin emredici hükümler uygulanır. Ayrıca özel kanunlarla kurulan derneklerde ise onlarla ilgili özel kanunlardaki emredici hükümler öncelikle uygulanır. Söz konusu kanunlarda ko-

¹² KILIÇOĞLU, Ahmet M.: *Medeni Hukuk, Temel Kavramlar-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku*, Ankara 2016, s. 509.

¹³ Anayasa m.33 hükmünde yer alan “*dernek kurma hürriyeti*”, Türkiye’nin taraf olduğu; İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si m.20, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.11, Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m.22 hükümleri tarafından da güvence altına alınmış bulunmaktadır. Bu nedenle, dernek kurma ve derneğe üye olma hakkı, bir “*temel insan hakkı*”dır. Bkz. ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 22.

¹⁴ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 302; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 573; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 22.

¹⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 302; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 282.

¹⁶ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 279; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 573.

¹⁷ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 573.

nuya ilişkin emredici hüküm yoksa, Dernekler Kanunundaki ve Medenî Kanundaki emredici hükümler uygulanır. Medenî Kanunun emredici hükümleri, Kanunda kullanılmıŝ olan kesin ifadelerden veya hükümlerin amaçsal (gaî) yorumundan anlaşılabilir. Bu çerçevede bir hükmün, korumak istediği menfaatlere nazaran emredici olup olmadığını tespit etmek gerekir. Ŗu halde, bir hüküm, üçüncü kişilerin menfaatlerini korumak amacıyla düzenlenmiŝse bu hüküm emredici bir hükümdür. Ayrıca, tüzel kişiliğin kazanılabilmesi için zorunlu görölen işlemlere ilişkin hükümler de emredici hükümlerdir¹⁸.

Örneğin, üyelik haklarının korunmasına ilişkin (TMK m.63 vd.) hükümler ile derneğin tüzel kişilik kazanması için yerine getirilmesi zorunlu işlemlere ilişkin (TMK m.59 vd.) hükümler, emredici nitelikte hükümlerdir. Ŗu halde, emredici nitelik taşımayan kanun hükümlerine aykırı tüzük düzenlenebilir, zira, burada getirilmiş bulunan yasak, kanunun emredici hükümleri ile sınırlı bir yasaktır. Dernek tüzüğünde bulunması zorunlu olmayan konularda tüzükte bir düzenleme yoksa, kanun hükümleri uygulanır (TMK m.58/4)¹⁹. Ayrıca, dernek tüzüğü, normatif belge niteliğinde olduğundan, kanunların yorumlanmasına ilişkin ilkeler çerçevesinde yorumlanmalıdır. Burada, üyelerin ve üçüncü kişilerin menfaatleri dikkate alınarak objektif yorum ilkeleri uygulanmalıdır²⁰.

IV. Dernek Türleri

A. Kamuya Yararlı Dernekler

1. Genel Olarak²¹

Bir derneğin kamu yararına çalışan dernek olarak nitelendirilmesi için, Dernekler Kanunu m.27 hükmüyle iki şart öngörölmüŝ bulunmaktadır: (a) Dernek en az bir yıldan beri faaliyette bulunmalıdır. (b) Derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek üzere giriŝtiđi faaliyetler, gerek miktar gerek nitelik bakımından topluma yararlı olmalıdır. Bu niteliklere sahip olduğunu beyan eden ve kanıtlayan derneklerin başvurusu üzerine, İçişleri Bakanlığı, ilgili bakanlıkların ve Maliye Bakanlığının bu konudaki görüşünü aldıktan sonra, olumlu bir neticeye ulaşırsa, söz konusu derneğe “kamuya yararlı dernek” sıfatının verilmesini, Bakanlar Kuruluna teklif eder. Bir dernek, ancak Bakanlar Kurulunun olumlu kararı ile kamu yararına çalışan dernek sıfatını kazanır²².

Dernekler Yönetmeliği m.48 - m.52 hükümlerinde; kamu yararına dernek sayılmak için aranan şartlar, yapılacak başvuru, istenen belgeler, başvurunun de-

đerlendirilmesi ve kamu yararına çalışan dernek statüsünün gerek kazanılması ve gerekse kaybı ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler yer almaktadır²³.

Kamu yararına çalışan dernekler en az iki yılda bir denetlenirler. Denetimler sonucunda derneklerin kamu yararına çalışma niteliklerini yitirmiŝ oldukları tespit edilirse, Bakanlar Kurulu tarafından verilmiş bulunan “kamuya yararlı dernek kararı” kaldırılır. Bizim de katıldığımız görüşe göre “kamuya yararlı dernek” bir sıfat olup, bir dernek türü değildir. Nitekim bu sıfatı kaybeden dernekler sona ermemekte ve hukuksal varlıklarını sürdürmektedirler²⁴.

2. Kamu Yararına Çalışan Derneklere Tanınan Ayrıcalıklar

Kamu yararına çalışan dernekler, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenerek ilan edilmiş olan kamu yararına çalışan dernekler, herhangi bir izne gerek olmadan yardım toplayabilirler (2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu m.6). Kamu yararına çalışan derneklere tanınmiŝ bulunan bu yardım toplama yetkisine ilaveten, bu dernekler, bazı vergilerden muaf tutulmuş bulunmaktadır. Örneğin, Emlak Vergisi Kanunu m.14/c; Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu m.3/a, Katma Değer Vergisi Kanunu m.17 ve Damga Vergisi Kanunu ek tablo no. 37, bu derneklere sağlanmış bulunan muafiyetlerdendir. Ayrıca kamu yararına çalışan dernekler, amaçlarına ulaşmak için bir ticarî işletme işletirlerse, tacir sayılmamaktadırlar²⁵.

Kamu yararına çalışan derneklere, diğer derneklerde bulunmayan, bazı yükümlölükler de getirilmiş bulunmaktadır. Örneğin; kamu yararına çalışan dernekler, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, Devlet Denetleme Kurulu tarafından denetlenebilirler. Ayrıca bu dernekler, en az iki yılda bir İçişleri Bakanlığı tarafından denetlenirler. Bu denetimler sonunda, kamu yararına çalışma niteliklerini kaybetmiŝ oldukları tespit edilen dernekler hakkında alınmiŝ bulunan, “kamuya yararına çalışan dernek” sıfatı kaldırılır (Dern. K. m.27/1 ve 5)²⁶.

İçişleri Bakanlığı, kamu yararına çalışan derneklerin denetimi sonucunda, bu derneklerin organlarında görev alan üyelerin veya personelin, ağır hapis veya ağır para cezasını gerektiren suçları işledikleri konusunda ciddi deliller elde ederse, bu kişileri, geçici bir tedbir olarak, görevden uzaklaŝtırabilir (Dern. K. m.27/3). Dernek merkezinin bulunduğu ilin valisi, görevden uzaklaştırılan organların yerine; Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre dernek merkezinin bulunduğu yerin

¹⁸ Bu yorum çerçevesinde; TMK m.57/II, m.58, m.61, m.62, m.66, m.68, m.72/II, m.74/II, m.78/I, m.78/III, m.82, m.83/II hükümleri, ifade tarzları itibarıyla emredici niteliktedir (AKİPEK / AKİNTÜRK / ATEş; age, s. 574).

¹⁹ KILIÇOğLU; age, s. 513 vd.

²⁰ ÖZSUNAY; age, s. 141; AKÜNAL; age, s. 65; DURAL / ÖğÜZ; age, s. 280 vd.

²¹ 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı KHK'nın 19'uncu maddesiyle, bu fıkrada yer alan “ilgili bakanlıkların ve Maliye Bakanlığının görüşü üzerine, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde deđiŝtirilmiŝtir.

²² DURAL / ÖğÜZ; age, s. 271 vd.

²³ Bkz. OğUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR; age, s. 304 vd.; HELVACI, Serap / ERLÜLE, Fulya; *Medenî Hukuk*, B. 5, İstanbul 2018, s. 121 vd.; ERMAN; age, s. 209 vd.; ZEYİN / ERGÜN; age, s. 116 vd.

²⁴ OğUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR; age, s. 308 vd.; DURAL / ÖğÜZ; age, s. 270 vd.; AKİPEK / AKİNTÜRK / ATEş; age, s. 627 vd.; HELVACI / ERLÜLE; age, s. 124; ZEYİN / ERGÜN; age, s. 118 vd.; AYKUL; age, s. 156.

²⁵ DURAL / ÖğÜZ; age, s. 272 vd.

²⁶ Dernekler Yönetmeliği m.52 hükmüne göre; denetimler sonucunda kamu yararına çalışan derneklerin, bu niteliklerini yitirmiŝ oldukları tespit edilirse; Maliye Bakanlığının ve ilgili Bakanlıkların görüşü, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla, bu derneklerin kamu yararına çalışan derneklerden sayılma kararı iptal edilir.

sulh hukuk mahkemesinden kayyım atanmasını ister. Bu talep üzerine, mahkeme, bir hafta içinde, öncelikle dernek üyeleri arasından görevden uzaklaştırılanların sayısı kadar kayyım atanmasına karar verir. Mahkeme kararında, kayyımın yetkileri ve görevleri ve kendisine ödenecek ücret de belirlenir. Kayyımın görevi, uzaklaştırılan organlarla ilgili dava hakkında verilen karar kesinleşinceye kadar devam eder (Dern. K. m.27/4).

B. Ticari İşletme İşleten Dernekler

Dernekler, ticaret ortaklıkları ve kooperatifler gibi kazanç elde etme ve paylaşma amaçlarıyla değil, ideal amaçlarla kurulan kişi toplulukları, ancak üyeleri dışında kalan kişilere ekonomik yarar sağlama amacıyla kurulabilirler. Örneğin belirli bir ilçenin veya köyün geliştirilmesi veya kalkındırılması amacıyla dernekler kurulabilir²⁷. Bu nedenle, derneklerin kuruluşunda Devletin müdahalesi öngörülmemiş, kendilerine geniş bir hareket serbestisi tanınmış ve dernek üyeleri, derneğin faaliyetlerinden dolayı üçüncü kişilere karşı sorumlu tutulmamıştır.

Derneklerin gelirleri, amaçları doğrultusunda, üye ödentisi, dernek faaliyetlerinden veya malvarlığından elde edilen gelirlerden, derneklere yapılan bağışlardan ve yardımlardan oluşmaktadır (TMK m.99). Ayrıca, dernekler, ideal amaçlarını gerçekleştirmek üzere, ticari faaliyette bulunabilir ve ticari işletme çalıştırabilirler. Ancak bu gibi durumlarda dernekler, Türk Ticaret Kanunu m.16/1 hükmü uyarınca tacir sayılmış ve ticari işletmelerinin ticaret siciline tescil edilmesi şart koşulmuştur²⁸. Kamu yararına çalışan dernekler de bu yükümlülüğe tabi bulunmaktadırlar (Ticaret Sicil Yönetmeliği m.58 vd.). Ancak, derneğin faaliyetleri, bir ticari işletme boyutuna ulaşmıyorsa dernek, tacir sayılmamakta ve ticaret siciline tescil yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁹.

C. Çocuk Dernekleri

On beş yaşını bitiren ve ayırt etme gücüne sahip olan küçüklere; toplumsal, ahlâkî, ruhsal, bedensel, zihinsel ve spor ile ilgili eğitim ve öğretim olanaklarını sağlamak; onların eğitim ve öğretim, sosyal ve kültürel varlıkları, aile yapısı ve özel yaşantıları ile ilgili haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla, çocuk dernekleri kurma veya kurulmuş çocuk derneklerine üye olma hakları tanınmıştır. Ancak çocukların bu haklarını kullanabilmeleri, yasal temsilcilerinin yazılı iznine bağlanmıştır (Dern. K. m.3/3).

Dernekler Yönetmeliği m.5 ve m.7 hükümlerine göre, “Çocuk derneklerine tüzel kişiler kurucu veya üye olamazlar.” Aynı hükümlere göre, “Çocuk derneklerinde kuruluş bildirimine, kurucu çocukların yasal temsilcilerinin izni eklenir.” Bu düzenlemeden de

anlaşıldığı gibi, onbeş yaşını bitiren çocuklar, yasal temsilcilerinin yazılı izniyle çocuk derneği kurabilirler. Oniki yaşını bitiren ve ayırt etme gücüne sahip bulunan küçüklere, ailelerinin yazılı izniyle çocuk derneklerine üye olabilmelerine yasal olanak tanınmıştır (Dern. K. m.3/2). Ancak bu çocuklara, onbeş yaşını bitirinceye kadar, dernek kurma veya dernek yönetiminde görev alma hakkı tanınmamıştır. Ayrıca onsekiz yaşından büyüklerin, çocuk derneklerine üye olmalarına izin verilmemiştir (Dern. K. m.3/son)³⁰.

D. Gençlik ve Spor Dernekleri

Anayasa m.59 hükmüne göre, “Devlet, her yaşta ki Türk vatandaşının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.” Keza aynı hükme göre, “Devlet, başarılı sporcuyu korur.” Şu halde, gençlik ve spor kulüpleri, bu hüküm uyarınca dernekler tarafından kurulabilir. Bu çerçevede, Dernekler Kanunu m.14/1 hükmüne göre, “spor faaliyetlerine yönelik olarak kurulmuş veya bu faaliyetleri yürüten dernekler, “spor kulübü”; boş zamanları değerlendirme faaliyetlerine yönelik dernekler, “gençlik kulübü” ve her iki faaliyetleri yürüten dernekler ise “gençlik ve spor kulübü” diye adlandırılır.

638 sayılı KHK ile değişik 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu m.20 hükmüne göre; spor kulüpleri, kural olarak, Dernekler Kanunu hükümlerine göre kurulurlar. Spor kulübü olarak teşekkül ettirilmiş bulunan dernekler, kuruluş işlemlerinin tamamlanması ve Gençlik ve Spor Bakanlığınca tescil edilmeleriyle, “kulüp” adını almakta ve Gençlik ve Spor Bakanlığının kontrolüne girmektedirler. Spor Kulüplerinin bu şekilde Gençlik ve Spor Bakanlığının kontrolüne girmeleriyle birlikte bu kuruluşlar dernekler hukuku dışına çıkmaktadırlar. Ancak bu kulüplerin; genel, yönetim ve denetim kurullarının toplantıları, tüzük değişikliği, karar, ibra, fesih, üyelik, tebligat vb. işlemlerinde, Türk Medenî Kanunu ve Dernekler Kanunu hükümleri uygulanır. Keza, bunların defterlerinin ve kayıtlarının tutulması ve mali faaliyetleri de Dernekler Kanunu hükümleri çerçevesinde yapılmaktadır³¹.

E. Yabancı Dernekler

1. Türkiye’de Yerleşme Hakkına Sahip Yabancı Gerçek Kişilerin Dernek Kurmaları

Türkiye’de yerleşme hakkına sahip bulunan yabancı gerçek kişiler, Türkiye’de dernek kurabilir veya kurulmuş derneklere üye olabilirler (TMK m.93). Böylece 2004 yılında yürürlüğe girmiş bulunan 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu m.93 hükmüyle, yabancıların Türkiye’de dernek kurabilmeleri için daha önce aranmış

²⁷ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 304; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 274.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 586 vd.; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 36 vd.

²⁸ ÖZSUNAY, Ergun: *Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler*, İstanbul 1982, s. 107; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 274 vd.

²⁹ ÖZSUNAY, Ergun: age, s. 107, OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: s. 305 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 275.

³⁰ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 277; AYKUL: age, s. 26. Aykul’a göre, “Bu güne kadar ülkemizde sadece bir adet çocuk derneğinin kurulduğu tespit edilebilmiştir.”

³¹ 3289 sayılı Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun m.21 hükmüne göre, “Dernekler Kanunu hükümleri saklıdır.” hükmüne göre, spor kulüpleriyle ilgili mali hususlar, defter kayıtları, iktisadi faaliyetler vb. hususlarda 5253 sayılı Dernekler Kanunu hükümleri çerçevesinde işlem yapılmalıdır. Bkz; AYKUL: age, s. 27.

bulunan “karşılıklılık” şartı da metinden çıkarılmak suretiyle, yabancıların Türkiye’de dernek kurmalarıyla ilgili bir kısıtlamaya son verilmiştir. Keza, yukarıda dernek faaliyetleriyle ilgili açıklamalarda belirtildiği gibi, Dernekler Kanunu m.5, Türk Medenî Kanunu m.92 hükümleriyle; yabancı derneklerin Türkiye’de faaliyette bulunmaları için daha önce aranmış bulunan; “uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar bulunması” ve “karşılıklı olmak” şartları, kaldırılmış ve yabancı derneklerin Türkiye’de faaliyette bulunmaları, sadece Dışişleri Bakanlığının önerisine ve İçişleri Bakanlığının iznine bağlanmıştır³².

2. Yabancı Ülkelerde Kurulmuş Derneklerin Türkiye’de Şube Kurmaları

Dernekler Yönetmeliği m.26 hükmüyle, yabancı ülkelerde kurulmuş derneklerin, Türkiye’de faaliyette bulunmaları için izin alma yükümlülüğü, Dernekler Kanunu m.5 ve Türk Medenî Kanunu m.92 hükümlerine paralel olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu düzenlemelere göre, yabancı dernekler, yukarıda belirtilen, izin sistemine uymak suretiyle Türkiye’de doğrudan doğruya, faaliyette veya işbirliğinde bulunabilirler, temsilcilik veya şube açabilirler, dernek ya da üst kuruluş kurabilirler veya Türkiye’de kurulmuş bulunan derneklere veya üst kuruluşlara katılabilirler. Bunun için aranmış bulunan şart, bu konuda İçişleri Bakanlığının izin almalarıdır. Yabancı derneklerin Türkiye’de faaliyette ve işbirliğinde bulunmasına İçişleri Bakanlığı tarafından izin verilmesi için, (a) Türkiye’de icra etmek istedikleri faaliyetin ve işbirliğinin dernek tüzüklerinde yer alması ve (b) izin talebinin, tüzükte yazılı bulunan dernek amacına uygun olması gerekmektedir. Örneğin, yurt dışında dinsel amaçlarla kurulmuş bir yabancı derneğin Türkiye’de sağlık amacıyla ilgili faaliyetlerde bulunmak üzere İçişleri Bakanlığına yaptığı talep, derneğin tüzüğü ve amacı ile bağdaşmadığından reddedilir³³.

Yabancı derneklerin izin alma yükümlülüğü, başvuru usulü, Dernekler Yönetmeliği vasıtasıyla bazı formlara bağlanmış ve yabancı derneklerin, yurt içinde işbirliğinde buldukları kuruluşlar vasıtasıyla bu başvuruyu yapmasına izin verilmiştir. İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığının görüşünü aldıktan sonra, yabancı derneğe Türkiye’de faaliyette bulunma izni verirse Bakanlığın kararında; iznin türü, kapsamı ve süresi belirtilir. Temsilcilik ve şube açma, dernek kurma, derneklere üye olma, üst kuruluş kurma veya üst kuruluşlara üye olma durumlarında izin süresiz verilir. Süreli izinlerde ise süre en çok beş senedir. Süre uzatım talepleri, verilmiş sürelerin bitmesinden en az üç ay önce ve gerekçeli bir yazı ile yapılmalıdır. İçişleri Bakanlığı, izin süresinin yeterli olması halinde, bu süreyi uzatabilir (DY m.27-28).

3. Yabancı Derneklerin Türkiye’deki Faaliyetlerinde Uygulanan Mevzuat

Yabancı dernekler, Türkiye’deki faaliyetlerinde derneklere uygulanan mevzuat hükümlerine tabidirler. Ayrıca Türkiye’de faaliyetlerine izin verilen yabancı derneklerin, her yıl sonunda, yaptıkları, harcama gerektiren faaliyetlerini gösteren yıllık raporlarını, merkezlerinin bulunduğu yer valiliğine, takip eden yılın ilk iki ayı içinde teslim etmeleri gerekir. Yabancı bir derneğin Türkiye’de vergilendirmeye tabi tutulabilmesi için, bu derneğin Türkiye’de bir ticarî işletmeye sahip olması gerekir. Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı kişi veya mal topluluklarına ait bulunan ticarî işletmelerin bir derneğe ait veya bağlı olup olmadıkları, bunların kuruluşlarına dayanak oluşturan hukuksal metinlere göre belirlenir³⁴.

Dernekler, önceden bildirimde bulunmak suretiyle, yurt dışında bulunan kişilerden, kurumlardan ve kuruluşlardan her türlü yardım alabilirler. Bildirimin yapılacağı yer, derneğin kayıtlı olduğu yerdeki mülkî idare amirliğidir. Ancak nakdi yardımların bankalar aracılığıyla alınması yasal bir zorunluluktur (Dern. K. m.18 ve m.21).

F. Özel Düzenlemelere Tabi Dernekler

Yapıları bakımından dernek olan bazı kişi toplulukları kendileri için çıkarılmış olan özel kanunlarla veya düzenlemelere tabi bulunmaktadır. Örneğin; kişi topluluğu şeklinde örgütlenmiş bulunan dernekler 5253 sayılı Dernekler Kanununa; meslek birliği şeklinde örgütlenmiş olan sendikalar 6356 sayılı Sendikalar Toplu İş Sözleşmesi Kanununa; kamu kurumu niteliğindeki esnaf ve sanatkârlar odaları 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanununa; siyasi partiler ise 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununa tabidirler. Yeşilay³⁵, Kızılay³⁶ ve Türk Hava Kurumu, Sosyal

³⁴ AYKUL: age, s. 155.

³⁵ Bu derneğin adı, “Türkiye Yeşilay Cemiyeti” olup, merkezi İstanbul’dur. 1 Mart 1920 tarihinden “Hilâl-i Ahdar” adı ile kurulmuş, daha sonra sırası ile “Yeşil Hilâl” ve “Türkiye Yeşilay Cemiyeti” adlarını almıştır. Türkiye Yeşil Cemiyetinin amacı; tütün, alkol ve madde bağımlılığı gibi toplum ve gençliğin beden ve ruh sağlığını tahrip eden bağımlılıklar yanında, kumar, fuhuş, internet ve teknoloji bağımlılığı gibi gençliğe ve topluma zarar veren bütün zararlı alışkanlıklarla mücadele etmektir (Türkiye Yeşilay Cemiyeti Tüzüğü, m.1-3; www.yesilay.org.tr). üye olmalarına yasal bir engel bulunmayan; hiçbir surette tütün, alkol ve uyuşturucu maddeleri kullanmamayı ve bunlarla mücadeleyi benimsemiş olan her kişi, “Üye kaldığım müddetçe tütün, alkol ve bağımlılık yapıcı maddelerden herhangi birini hiçbir suretle kullanmamaya, cemiyet ve ülküsünü yaymaya şeref ve namusum üzerine söz veriyorum.” taahhüdünde bulunmak şartıyla üye olabilir. [Türkiye Yeşilay Cemiyeti Tüzüğü, m.6; www.yesilay.org.tr (Erişim tarihi: 27. 05. 2018)].

³⁶ Dernek, 11.6.1868 tarihinde “Mecruhîn ve Mardayî Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti” adıyla kurulmuş, 14 / 4 / 1877’de “Osmanlı Hilaliahmer Cemiyeti”, 1923’te Cumhuriyet’in ilanından sonra, “Türkiye Hilaliahmer Cemiyeti”, 1935’te, “Türkiye Kızılay Cemiyeti” ve 1947’de ise, “Türkiye Kızılay Derneği” adını almıştır. Dernek, kısaca, “Türk Kızılayı” ve “Kızılay” adlarını da kullanmaktadır. Bu dernek, Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Hareketinin temel prensiplerine göre faaliyette bulunan ve bu harekette merkezi yönetimi tarafından temsil edilen özerk bir organizasyondur. Kuruluşun ilkelerini ve değerlerini, amaçlarını, hedeflerini, çalışma ilkelerini benimseyen ve derneklere girmelerine kanunlarca engel bulunmayan her kişi üye olabilir (Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü m.1-5).

³² ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 54 vd.; AYKUT: age, s. 82 vd. Bkz. Yukarıda Derneklerin Uluslararası Faaliyetleri (V-E / 7).

³³ ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 62 vd.; AYKUL: age, s. 81 vd.

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu çeşitli kişi topluluklarıdır. Bunlar, Türk Medenî Kanunu veya Dernekler Kanunu hükümlerine göre değil, kendi kuruluş mevzuatları çerçevesinde kurulmuş bulunan ve faaliyetlerini yürüten derneklerdir³⁷. Niteliği bakımından birer dernek olan ve yukarıda bazı örnekleri verilen kişi toplulukları, Dernekler Kanunu ve Medenî Kanun dışında kanunlar çerçevesinde kurulmuş bulunan bu kişi toplulukları, ancak özel kanunlarında düzenlenmemiş bulunan hususlarda Dernekler Kanunu ve Medenî Kanun hükümlerine tabi bulunmaktadırlar³⁸.

G. Derneklerin Örgütlenmesi

1. Genel Olarak

Türk Medenî Kanunu m.94 hükmüne göre, dernekler, gerekli gördükleri yerlerde genel kurul kararı ile şube açabilirler. Aynı Kanun m.96 ve m.97 hükümleriyle, derneklerin amaçlarını gerçekleştirmek üzere, federasyon veya konfederasyon denilen üst birlikler veya işbirliği amaçlı, “plâtfom” adı altında, tüzel kişiliği bulunmayan örgütlenmelere katılmaları kabul edilmiş bulunmaktadır. Gerek federasyonun gerek konfederasyonun birer tüzüğü bulunur. Bunların kuruluş bildirimlerinin, tüzükleri ve diğer gerekli belgelerle birlikte yerleşim yeri mülki amirliğine teslimi üzerine federasyon ve konfederasyon tüzel kişilik kazanır (TMK m.96-97).

2. Derneklerin Şube Açmaları

Derneklerin şube açabilmesi için, dernek yönetim kurulu tarafından yetki verilen en az üç kişilik kurucular kurulunun, şubenin açılacağı yerin en büyük mülki amirine şube bildirim ve gerekli diğer evrakları teslim etmeleri gerekir. Burada da kurulmuş bir dernek için “şube açma özgürlüğü” kullanıldığından, şubenin açıldığı yerin en büyük mülki amirine şube açma talebini reddetme yetkisi tanınmamış bulunmaktadır. Her şubede genel kurul, yönetim kurulu ve denetçi bulunması zorunludur (TMK m.95)³⁹.

3. Federasyon ve Konfederasyon

Yukarıda belirtildiği gibi, dernekler, en az yedi kişi tarafından, ideal bir amaç için, oluşturulan kişi topluluğudur (Dern. K. m.2/a, TMK m.56). Bu nitelikteki dernekler, “dar anlamda dernek” veya “yalın (basit) dernek” olarak da ifade edilmektedir⁴⁰. Ayrıca Türk Medenî Kanunu m.96 ve m.97 hükümleriyle, derneklerin federasyon veya konfederasyon türünde birlikler veya üst kuruluşlar kurmalarına da izin verilmiştir. Bu hükümlere göre, federasyon, kuruluş amaçları aynı olan en az beş derneğin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, üye sıfatıyla, bir araya geldikleri bir üst kuruluştur (TMK m.96/1). Konfederasyon ise, “kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyonun amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulur.”⁴¹.

³⁷ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 569; KILIÇOĞLU: age, s. 510.

³⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 303.

³⁹ KILIÇOĞLU: age, s. 540 vd.

⁴⁰ ÖZSUNAY, Ergun: age, s. 104.

⁴¹ AKÜNAL, Teoman: *Türk Medenî Hukukunda Tüzel Kişiler*, B. 2, İstanbul 1995, s. 51.

Federasyon ve konfederasyon şeklindeki örgütlenme, Dernekler Kanunu m.2/g hükmüyle dernekler için öngörülmesi bulunan yegâne örgütlenme biçimidir. Federasyonlar ve konfederasyonlar, kuruluş bildirimlerinin, tüzüklerinin ve diğer gerekli belgelerin yerleşim yerinin en büyük mülki amirine verilmesi suretiyle tüzel kişilik kazanırlar. Her federasyonun ve konfederasyonun birer tüzüğü bulunmaktadır (TMK m.96, m.97). Dernekler, bağlı oldukları federasyonların; federasyonlar da bağlı oldukları konfederasyonların genel kurullarında en az üçer üye ile temsil edilirler. Temsilci üyeler, ilgili derneğin ve federasyonun genel kurulları tarafından bu amaçla seçilirler (TMK m.98). Ancak federasyonların üye sayısı beşten, konfederasyonların üye sayısı üçten aşağı düşer ve bu durum üç ay içinde giderilmezse, haklarında kendiliğinden sona erme hükümleri uygulanır (Dern. K. m.8)⁴².

4. Plâtfom

Dernekler Kanunu m.2/f hükmüyle plâtfom, “derneklerin kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere girişim, hareket ve benzeri adlarla oluşturdukları tüzel kişiliği bulunmayan geçici nitelikte birlikler” şeklinde tanımlanmıştır. Keza Dernekler Kanunu m.25 hükmü; “dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile plâtfomlar oluşturabilirler.” şeklindedir. Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi, dernekler, kanunların dernekler için yasaklamış bulunduğu amaçlar ve faaliyetler için plâtfomlar oluşturamazlar. Keza dernekler, plâtfomlar vasıtasıyla, kanunlar tarafından yasaklanmış bulunan amaçları ve faaliyetleri gerçekleştiremezler. Şu halde dernekler, kanunlara aykırı olmamak şartıyla, kamu kurumları ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda işbirliği yapabilirler, ortak projeler yürütebilirler ve bu amaçla hizmet plâtfomları kurabilirler⁴³.

V. Derneğin Kuruluşu

A. Genel Olarak

Herkes, önceden izin almadan, dernek kurma, derneğe üye olma veya dernek üyeliğinden çıkma hakkına ve özgürlüğüne sahiptir (AY m.33/1, TMK m.57/1). Dernekler, kuruluş bildirim, dernek tüzüğü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin en büyük mülki amirine teslim ettiklerinde kurulmuş ve tüzel kişilik kazanmış olur (TMK m.59/1). Bu nedenle, hukukumuzda dernekler için, “serbest kuruluş sistemi”ne yaklaşan bir “normatif sistem” kabul edilmiş bulunmaktadır. Keza, Türk Medenî Kanunu m.59 hükmünün gerekçesinde, huku-

⁴² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 308; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 276; KILIÇOĞLU: age, s. 541 vd.

⁴³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 354 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 277.

kumuzda derneklerin kuruluşunda “*normatif bildirim sistemi*” benimsenmiş olduğu açıkça belirtilmiştir⁴⁴.

B. Tüzüğün Şekli

1. Genel Olarak

Dernek kurmak üzere yedi veya daha fazla sayıdaki gerçek veya tüzel kişinin irade açıklamalarına “*dernek kurma iradesi*” denir. Hukukumuzda normatif sistem benimsenmiş olduğundan, derneğin kişiliği, kuruluş bildiriminin, tüzüğün ve gerekli belgelerin yerleşim yerindeki en büyük mülkî idare amirliğine teslim edildiği anda kazanılmış olur (TMK m.59/1).

Bazı yazarlara göre, burada dernek tüzüğünü düzenleyen kurallar, “*düzen hükümleri*”dir⁴⁵. Düzen hükümleriyle öngörülen şekil ise bir düzen şeklidir. Bir hukuk kuralına aykırılığın kesin hükümsüzlük sonucunu doğurabilmesi için, bu hususun yasa hükmünde açıkça yer alması veya bu husus, yasaklama getiren hükmün anlamından ve amacından çıkarılabilmelidir. Şu halde yasaklama getiren hüküm, bu yasağa aykırılık için bir yaptırım gerektirmiyorsa, işlem hukuka aykırıdır; fakat kesin hükümsüz değildir. Bu tür işlemlerde yasağa aykırılığın yaptırımı, bir başka haktan yoksun kalma veya para cezası ödeme gibi yaptırımlar öngörülmüş olabilir. Bu tür hükümler, “*düzen hükmü*” ve bunlarla öngörülen şekil ise, “*geçerlilik şekli*” değil, “*düzen şekli*”dir⁴⁶. Bazı yazarlara göre ise, tüzükte öngörülmüş bulunan yazılı şekil, sadece bir geçerlilik şekli değil, “*varlık şekli*” niteliğindedir⁴⁷.

Biz burada öngörülen şeklin bir geçerlilik şekli olduğu görüşündeyiz. Kanun, tüzük metnine müdahalede bulunmuş ve tüzük metninde yer alması zorunlu olan bilgileri tek tek saymış bulunmaktadır. Ayrıca tüzüğün, kurucuların imzasını da içermesi gerekir. Bu nedenle, burada öngörülen şekil “*nitelikli yazılı şekil*”dir⁴⁸. Dernek kurma iradesinin tüzükte açıklanması, tüzüğün, Dernekler Kanunu m.4 hükmünde oniki madde halinde sayılmış bulunan bilgileri içermesi gerekir. Her dernek, Medenî Kanunun ve Dernekler Kanununun emredici hükümlerine aykırı düşmemek şartıyla, Kanunda sayılmış bulunan bilgilerden başka gerekli göreceği hükümleri de tüzüğüne koyabilir⁴⁹. Ayrıca dernek tüzüğünün, aşağıda belirtilen emredici hükümlere aykırı kayıtları veya adları ve işaretleri içermemesi gerekir:

a. Dernekler Kanunu m.28 hükmüne göre; “*Dernek adlarında Türk Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Ata-*

türk, Mustafa Kemal kelimeleri ile bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle oluşturulan kelimeler İçişleri Bakanlığının izni ile kullanılabilir.”

b. Ayrıca derneklere bazı adları ve işaretleri kullanma yasağı getirmiş bulunan Dernekler Kanunu m.29 hükmüne göre; “*Derneklerin, mevcut veya mahkeme kararıyla kapatılmış veya feshedilmiş bir siyasî partinin bir sendikanın veya üst kuruluşun, bir derneğin veya üst kuruluşun adını, amblesini, rumuzunu, rozetini ve benzeri işaretleri ya da başka bir ülkeye veya daha önce kurulmuş Türk Devletlerine ait bayrak, amblem ve flamları kullanmaları yasaktır.*”

2. Şekle Aykırılığın Yaptırımı

En büyük mülkî amir tarafından, kurucularca teslim edilen tüzük ve belgeler altmış gün içinde incelenir. Bu inceleme neticesinde tüzükte ve kurucuların hukuksal durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edilirse, bunların giderilmesi veya tamamlanması kuruculardan istenir. Bu istemin kuruculara tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içerisinde belirtilen noksanlık tamamlanmaz veya kanuna aykırılık giderilmezse en büyük mülkî amir, derneğin kapatılması için dava açmak üzere dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, derneğin yerleşim yerinin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesinde derneğin kapatılması için dava açar. Cumhuriyet savcısı, mahkemenin, derneğin faaliyetlerinin durdurulması için ihtiyati tedbir de talep edebilir (Dern. K. m.60).

Türk Borçlar Kanunu m.12/2 hükmüne göre; “*Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz.*” Burada şekle aykırılık için öngörülmüş bulunan yaptırım kesin hükümsüzlük olmasına karşın, Medenî Kanun m.60 ve m.61 hükümleriyle, öncelikle kuruculara noksanlığın veya aykırılığın giderilmesi için ihtarda bulunulması; ancak buna uyulmaması halinde Cumhuriyet savcısı vancasıyla derneğin sona erdirilmesi için asliye hukuk mahkemesinde dava açılması ve “*derneğin sona erdirilmesi*” yaptırımının, mahkeme kararıyla sağlanması öngörülmektedir.

Kanunkoyucu, burada Anayasa m.33, uluslararası anlaşmalar ve TMK m.57 hükümlerinde korunmuş bulunan ve serbest bir sisteme bağlanmak istenen dernek kurma hakkını ve özgürlüğünü ve dernek kurucularını, hemen “*kesin hükümsüzlük*” yaptırımı ile karşı karşıya bırakmak istememiştir. Nitekim Dernekler Kanunu m.17 hükmünde de, “*derneklerin iş ve işlemlerinde, bu Kanun ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu ile bunlara dayanılarak çıkarılan yönetmeliklerin hükümlerine aykırılık tespit edilmesi halinde, konusu suç teşkil etmeyen hata ve noksanlıkların mülkî idare amirinin yazılı istemi üzerine, ilgili dernek tarafından otuz gün içerisinde giderilmesi zorunludur.*” Şeklinde, benzer bir yaptırım öngörülmüştür. Bu nedenle, şekle aykırı dernek tüzüğü için, Medenî Kanun m.60 ve Dernekler Kanunu m.4 hükümleriyle, “*yumuşatılmış kesin hükümsüzlük*” veya “*kendine özgü geçersizlik*” yaptırımını aramış bulunmaktadır⁵⁰.

⁴⁴ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 340 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 278; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 580. ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 30-31; ERMAN: age, s. 214 vd.; KILIÇOĞLU: age, s. 511 vd.; SEROZAN: age, s. 509; İNAN: age, s. 193 vd.; ZEYİN / ERGÜN: age, s. 119 vd.; KAYIHAN / ÜNLÜTEPE: age, s. 224 vd.; AYKUL: age, s. 34 vd.

⁴⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 342 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 282 vd.

⁴⁶ KAVAK: age, s. 26-27.

⁴⁷ SEROZAN, Rona: *Tüzel Kişiler- Özellikle Dernekler ve Vakıflar*, İstanbul 1994, s. 60.

⁴⁸ Nitelikli yazılı şekil konusunda bkz. KAVAK, Yalçın: *Borçlar Hukukunda Yazılı Şekil*, İstanbul 2015, s. 72.

⁴⁹ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 581 vd.

⁵⁰ SEROZAN: age, s. 60; KAVAK: age, s. 147 vd.

C. Kurucu Üyelerin Sayısı ve Niteliği

Gerek Türk Medenî Kanununa gerek Dernekler Kanununa göre, bir derneğin kurulabilmesi için en az yedi gerçek veya tüzel kişinin bir araya gelmesi gerekir. Dernek kurmak için kurucu üyelerin fiil ehliyetine sahip olmaları gerekir (TMK m.57, Dern. K. m.3). Tüzel kişiler için fiil ehliyetine sahip olma şartı, bu kişilerin yasal organlarını oluşturmuş olmalarıdır. Şu halde tüzel kişiler, yasal organlarını oluşturmuşlarsa, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptirler (Dern. K. m.3).

Medenî Kanun, gerçek kişi olan kurucuların fiil ehliyetine sahip olmalarını yeterli bulmakta, ayrıca onsekiz yaşını bitirmiş olma şartını aramamaktadır (TMK m.57/2, Dern. K. m.3). Yabancı kişilerin Türkiye’de dernek kurmaları için; (a) Türkiye’de yerleşme hakkına sahip olmaları ve (b) gerçek kişi olmaları gerekmektedir. Şu halde Türkiye’de yerleşme hakkına sahip bulunan tüzel kişiler, dernek kurucusu olamaz (MK m.93). Zira, bu maddede daha önce aranan “*karşılıklı olma*” şartı, Dernekler Kanunu m.38 hükmüyle kaldırılmış bulunmaktadır⁵¹.

Medenî Kanunun onsekiz yaşını doldurma şartını kaldırmasının gerekçesi, ülkemiz tarafından kabul edilmiş bulunan “*Çocuk Hakları Sözleşmesi*”ne uygun bir düzenleme yapmaktır. Kanun, dernek üyeliği için onsekiz yaşını bitirme şartını aramamış olduğundan, evlenmek suretiyle ya da hâkim kararıyla ergen olanlar, ayırt etme gücüne sahip dernek üyesi olabilirler. Kendilerine yasal danışman atanmış bulunan sınırlı ehliyetliler de dernek kurucusu veya üyesi olabilirler. Çünkü dernek kurma işlemi, yasal danışmanın görüşünün alınması gereken işlemler arasında sayılmamış bulunmaktadır (TMK m.429). Buna karşılık Medenî Kanun, dernek kurucusu olmak için fiil ehliyeti şartını aramış olduğundan, tam ehliyetsizler ve sınırlı ehliyetsizler dernek kurucusu olamaz⁵².

Çocuk derneklerinin kuruluşu bakımından bu kurala bir istisna getirilmiş ve onbeş yaşını bitiren ve ayırt etme gücüne sahip bulunan küçüklerin, yasal temsilcilerinin izniyle, çocuk derneği kurmalarına ve bu tür derneklere üye ya da yönetici olmalarına yasal olarak sağlanmış, ayrıca 12 yaşını bitirmiş çocukların da, yasal temsilcilerinin izniyle çocuk derneklerine üye olmaları kabul edilmiş, fakat bunlara kurucu ve yönetici ya da denetçi olma olanağı tanınmamıştır (Dern. K. m.3). Ancak, tüzel kişiler ve on sekiz yaşını bitirmiş gerçek kişiler, çocuk derneklerine kurucu, üye veya yönetici olamazlar⁵³.

Dernek kurulmasında aranmış bulunan fiil ehliyetine ilaveten, Dernekler Kanunu tarafından dernekte kurucu üye veya üye olmayı yasaklayan kısıtlayıcı

hükümlere tabi olmamak gerekir. Dernekler Kanunu m.3/2 hükmüne göre, Türk Silahlı Kuvvetleri ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu kurumlarında ve kuruluşlarında memur statüsünde görev yapan kişiler hakkında özel kanunlarda getirilen kısıtlamalar, dernek kurma hakkı bakımından göz önünde tutulur. Şu halde, dernekte kurucu üye olmak isteyen kişi, özel kanunlarda öngörülmüş bulunan şartlara sahip değilse dernek kurucusu olamaz. Eğer diğer kurucu üyelerle dernek kurmak için gerekli sayıya ulaşılmışsa, bu gibi hallerde dernek, tüzel kişilik kazanır; ancak özel kanunlarda aranan şartları yerine getirmemiş bulunan kişiler dernek üyesi olamayacaklardır⁵⁴.

D. Tüzüğün Değiştirilmesi

Tüzüğü değiştirme hakkı ve yetkisi genel kurula aittir. Tüzük değişikliği yapacak olan genel kurulun, katılma hakkı bulunan üyelerin salt çoğunluğunun üçte ikisi ile toplanması gerekir. Örneğin 60 asil üyesi bulunan bir dernek genel kurulunun normal toplanma nisabı (salt çoğunluk) 31 üyedir. Eğer genel kurul gündeminde tüzük değişikliği varsa toplanma nisabı ise 40 üyedir. Böylece, tüzük değişikliği yapacak olan genel kurulun toplanma nisabı salt çoğunluktan, katılma hakkı bulunan üyelerin üçte ikisine yükseltilmiş bulunmaktadır (TMK m.78)⁵⁵.

Genel kurul, tüzük değişikliği için gerekli çoğunluğun sağlanamamasından dolayı, toplanamamış ise, ikinci toplantıda çoğunluk aranmaz. (TMK m.78/2). Aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre; “*Ancak, bu toplantıya katılan üye sayısı, yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamaz.*” Bu şekilde toplanan genel kurul tüzük değişikliği kararı ise, ancak toplantıya katılanların üçte iki çoğunluğu ile verilebilir (TMK m.81). Dernek tüzüğünde yapılan bu değişikliği benimsememiş bulunan üyeler, toplantı tarihinden itibaren bir ay, toplantıya katılmamış bulunan üyeler ise, öğrenme tarihinden itibaren bir ay ve her halde toplantı tarihinden itibaren üç ay içinde dernek yerleşim yeri asliye hukuk mahkemesinde genel kurul kararının iptalini dava edebilirler (TMK m.83). Söz konusu bir aylık ve üç aylık süreler, hak düşürücü sürelerdir⁵⁶.

E. Dernek Kurma İşleminin Hukuksal Niteliği

Dernek kurma işleminin hukuksal niteliği doktrinde tartışmalıdır. Bir görüş, kurucuların iradesinin aynı amaca yönelmiş olmasından hareket ederek, bu işlemi, “*toplu hukuksal işlem*” veya “*ortak hukuksal işlem*” olarak nitelendirmektedir⁵⁷. Bir diğer görüş, der-

⁵¹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 337 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 278 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 578.

⁵² ÖZSUNAY, Ergun: age, s. 119; ÖZTAN, Bilge: age, s. 50; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 313; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 284; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 578.

⁵³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 313; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 284 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 579.

⁵⁴ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 285.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 579.

⁵⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 347; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 316 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 584.

⁵⁶ Emredici hükümlere ve kamu düzenine aykırılık halinde ise genel kurul kesin hükümsüzdür. Bu nedene dayanan itiraz davası, genel kurul kararının iptali değil; genel kurul kararının geçersizliğinin tespiti davasıdır. Bu dava için yukarıda belirtilen bir ve üç aylık hak düşürücü süreler söz konusu değildir.

⁵⁷ ÖZSUNAY: age, s. 140; AKÜNAL: age, s. 64; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 279; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 585 vd.

nek kurma işlemini, “*kendine özgü sözleşme*” olarak nitelendirmektedir⁵⁸. Dernek kurma işlemi, tarafların, karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarıyla oluşan ve karşılıklı edimleri içeren bir sözleşme niteliğindedir.

Bazı yazarlara göre, dernek kurma işlemine, sanki bir sözleşme imiş gibi, Borçlar Kanununun sözleşmelere ilişkin hükümlerinin tamamının uygulanması doğru değildir⁵⁹. Ancak bizim de katıldığımız görüş çerçevesinde dernek kurma işlemi, adi ortaklık sözleşmesi görünümünde, çok taraflı, kendine özgü bir sözleşmedir. Nitekim eski Medenî Kanun m.55 hükmünde bu görüşü benimsemiş ve henüz kişilik kazanmamış derneğin adi ortaklık sayılacağı yönünde bir düzenleme yapılmıştır⁶⁰.

Şu halde, belirli sayıdaki kurucuların dernek kurma konusunda anlaşmaları neticesinde dernek kurma işlemi gerçekleşmektedir. Burada gerçekleştirilen hukuksal işlem, adi ortaklık sözleşmesidir. Derneğin tüzel kişilik kazanması ise, kurucuların kuruluş bildirisini, dernek tüzüğünü ve ekindeki belgeleri mahallin en büyük mülki amirine vermeleriyle gerçekleşir. Derneğin tüzel kişilik kazanması neticesinde, kurucular arasındaki adi ortaklık sözleşmesi sona erer ve kurucular kurulmak istenen derneğin birer üyesi haline gelir.

Tüzel kişiliğin kazanılmasından sonra hukuksal işlemlerde ortaya çıkan sakatlıklar, kural olarak, tüzel kişiliği etkilememelidir. Örneğin; derneğin tüzel kişilik kazanmasından sonra kurucularından bir veya birkaç kişinin dernek kurma ehliyetine sahip olmadıklarının anlaşılması haline, dernek kurma işlemi, sadece bu üyeler yönünden geçersiz sayılmalı ve dernek tüzel kişiliği bundan etkilenmemelidir⁶¹. Ancak dernek kurma işlemi, ehliyetsiz sayılan üyelerden sonra geri kalan kurucu üyelerin sayısının Kanun tarafından öngörülmesi olan asgari sayının altına düşmesi halinde, artık bu işlemin başlangıçtan itibaren geçersizliği ortaya çıkmış olur ve bu nedenle ilgililere asliye hukuk mahkemesinde geçersizliğin tespiti için dava açma olanağı tanınmalıdır.

VI. Derneklerde Amaç

A. Kavram

Türk Medenî Kanununda derneğin amacı tanımlanmamış, ancak gerek bu Kanunda gerek Dernekler Kanununda amaç, dernek tüzel kişiliğinin en önemli unsurlarından biridir. Zira dernekler, belirli bir amaç için kurulmuş bulunan kişi topluluklarıdır. Derneklerin ideal bir amaçları olmalıdır. Çünkü derneklerin amacı, kazanç paylaşma olamaz. Nitekim derneklerin bu ideal amaçları, dernekleri, ticaret ortaklıklarından ayıran önemli bir unsurdur. Başka bir ifadeyle, ortaklığın unsurlarından birisi sermaye olduğu halde; ideal amaçlı

birlik niteliğindeki dernekte sermaye unsuru söz konusu değildir⁶². Dernek amacına yönelik tanımlarda ortak nokta, dernek amacının ortakları bir araya getiren ortak hedef olmasıdır. Derneğin amacı tek olmakla birlikte, dernekler, bu amacı gerçekleştirmek üzere çeşitli faaliyetlere girişirler. Bu nedenle bir derneğin amacını belirlerken, sadece tüzüğün amaç maddesinin değil, dernek tüzüğünde yer alan bütün hükümlerin birlikte değerlendirilmesi gerekir⁶³.

B. Amaç Hukuka ve Ahlâka Uygun Olmalıdır

1. İdeal Amaç

Dernekler, Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanmış bulunan amaçlar için kurulamazlar. Kurulması yasak olan dernekler, baştan itibaren, tüzel kişilik kazanamazlar (AY m.33, TMK m.56/2, Dern. K. m.30). Derneklerde amaç, şirketlerin amaçlarından farklı olarak kazanç paylaşmak değildir. Bu nedenle derneklerin amacı, “*ideal amaç*” olarak adlandırılır. Zira dernekler, kazanç paylaşma dışında amaçlar için kurulabilir. Ancak, derneğin amacına ulaşmak için kazanç getirici faaliyetlerde bulunmasına bir yasal engel bulunmamaktadır. Bu nedenle dernek, üyelerin değil, üçüncü kişilerin bazı ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmaktadır⁶⁴. Örneğin öğrencilere burs veya yurt sağlamak amacıyla kurulmuş bulunan ve bu amaç için ekonomik bir faaliyet yürüten derneklerde amaç, üyelerine gelir sağlamak değil; ülkemizin kültürel kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Bu tür derneklerde ekonomik faaliyet, sadece amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik bir araçtır. Bu tür derneklerin, işletmelerini Türk Ticaret Kanunu uyarınca ticaret siciline⁶⁵ kaydettirme yükümlülüğü, onların ideal amacını ortadan kaldırmaz⁶⁶.

2. Amacın Tüzükte Belirlenme Zorunluluğu

Dernekler Kanunu m.4 hükmü uyarınca, dernek amacı, tüzükte gösterilmesi zorunlu olan hususlardandır. Böylece dernek amacının tüzükte gösterilmesi, derneğin amacını somutlaştırmakta ve derneğin hangi alanda faaliyet göstereceği hususuna bir açıklık sağlamaktadır. Derneğin, sadece bir amacı olabilir. Birden fazla amaç için dernek kurulması mümkün değildir (TMK m.56). Bu kurala, “*derneklerde amacın teklifi ilkesi*” denir⁶⁷.

⁵⁸ Bu görüş ve görüşteki yazarlar için bkz. ENGİN, Baki İ.: *Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi*, İstanbul 1995, s. 27 vd.

⁵⁹ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 585.

⁶⁰ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 279.

⁶¹ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 280.

⁶² BAHTİYAR, Mehmet: *Ortaklıklar Hukuku*, B. 9, İstanbul 2015, s. 22.

⁶³ ÖZSUNAY: age, s. 149; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 335; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 286;

⁶⁴ ÖZSUNAY: age, s. 147 vd.; ZEVLİLİLER, Aydın / ACABEY, Beşir M. / GÖKYAYLA, Emre K.: *Medenî Hukuk, Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*, B. 6, Ankara 2000, s. 588; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 335 vd.; AKÜNAL, Teoman: age, s. 56; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 286 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 586 vd.; KILIÇOĞLU: age, s. 517; HELVACI / ERLÜLE: age, s. 123 vd.

⁶⁵ Ticaret Sicili Tüzüğü m.72 hükmü, ticari işletme işleten derneklere ait işletmelerin, nasıl tescil edileceğini düzenlemektedir. “*Ticaret Sicil Yönetmeliği m.43/2, m.52 - m.54*”

⁶⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 335 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 286 vd.

⁶⁷ KILIÇOĞLU: age, s. 517; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 586 vd.

3. Amaç Kanuna ve Ahlaka Aykırı Olamaz

Derneğin amacı, kanuna ve ahlâka aykırı olamaz (TMK m.56/2, Dern. K. m.30). Bu nedenle, kuruluşu sırasında amacı, kanuna ve ahlâka aykırı olan derneğin tüzel kişilik kazanmasına olanak verilmemiştir (TMK m.47/2). Dernekler Kanunu m.30 hükmünde ise, kanun tarafından yasaklanmış bulunan bir amacı gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş bulunan derneğin feshine, mahkeme tarafından karar verilmesi öngörülmüştür. Bu nedenle; Dernekler Kanunu, dernekler konusunda özel bir kanun niteliğinde olduğundan ve Türk Medenî Kanundan sonra yürürlüğe girmiş olduğundan, kanun tarafından yasaklanmış olan bir amacı gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş bulunan derneğin feshine mahkeme tarafından karar verilmelidir (Dern. K. m.30/b)⁶⁸.

Derneğin kuruluş bildirgesi, tüzüğü ve diğer belgeleri sunulan mülki amir, bu derneğin amacını kanuna veya ahlâka aykırı bulduğu takdirde, derneğin mahkeme kararıyla sona erdirilmesi (feshedilmesi) için Cumhuriyet savcısından talepte bulunur. Cumhuriyet savcısı, mülki amirin bu görüşüne katıldığı takdirde, derneğin yerleşim yeri asliye hukuk mahkemesinde derneğin feshi için dava açar. Mahkeme tarafından bu dava haklı bulunursa

Mahkeme, amaç itibarıyla kanuna ve ahlâka aykırı olduğundan bir derneğin sona erdirilmesi için açılan davada, delilleri serbestçe toplamalı, değerlendirmeli ve davalı derneğe adil savunma hakkını tanımalıdır. Mahkeme, bu araştırmaları neticesinde, bazı Yargıtay kararlarında belirtilmiş olduğu gibi, derneğin amacında kanunlara ve ahlâka aykırılık bulmuyorsa ve derneğin maddi ve hukuksal temeli olmayan bu nedenle sona erdirilmesini demokratik örgütlenme hakkına ve diğer anayasal haklara ve özgürlüklere aykırı bulursa, davanın reddine karar vermelidir⁶⁹.

C. Amacın Değiştirilmesi

Derneğin amacının değiştirilmesi, derneğin niteliğinin değişmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle, bazı yazarlara göre derneğin amacı, kural olarak, de-

ğiştirilemez. Amaçta esaslı olmayan değişiklikler ise, amaç değişikliği niteliğinde değildir⁷⁰.

Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, derneğin amacının ve dolayısıyla niteliğinin değiştirilmesi, dernek genel kurulu tarafından, derneğin bütün üyelerinin oybirliğiyle alınacak bir kararla mümkün olmalıdır. Ayrıca derneğin amacının değiştirilmesi, bir tüzel kişiliği niteliğinde olduğundan, TMK m.81 hükmünde öngörülen çoğunluk kararıyla gerçekleştirilebilmelidir. Kaldı ki, dernek amacının değiştirilmesini kabul etmemiş bulunan dernek üyeleri, TMK m.66 hükmü çerçevesinde, dernek üyeliğinden ayrılabilirler veya tüzel kişiliğini öngören genel kurul kararının iptali için dava açabilirler (TBK m.83)⁷¹.

D. Amacın İmkânsız Olması

Amacın imkânsız olması, derneğin bir amacının bulunmamasıdır. Nitekim TMK m.87/1 hükmüyle, derneğin amacının imkânsız olması, derneğin kendiliğinden sona erme nedeni olarak belirtilmiştir. Ancak amaç, derneğin kurulduğu gün için imkânsız olarak gözükmekle beraber, ileride gerçekleştirilmesi mümkün olabilen bir amaç olarak gözükiyorsa, bu amaca sahip derneği, amacı imkânsız bir dernek olarak değerlendirmek gerekir. Örneğin; aya geziyi amaçlayan bir "Aya Gidecekler Derneği"nin amaçsız bir dernek olarak nitelendirilmemesi gerekir. Zira, yürütülmekte bulunan uzay çalışmaları, ileride aya gidilmesini olanaklı bir hale getirebilir⁷².

VII. Dernek Üyeliği

A. Genel Olarak

Üyelik, dernek ile derneğin yapısına üye olarak katılan gerçek veya tüzel kişiler arasındaki ilişkidir. Hiç kimse dernek üyeliğine zorlanamaz (AY m.33, TMK m.63). Dernek üyeliği, derneğin kuruluşunda yer alarak veya dernek kurulduktan sonra üye olunmak suretiyle kazanılır. Şu halde üyelik, dernek ile üye arasında kurulan bir hukuksal ilişkidir⁷³.

B. Üyelik Türleri

Yeni Medenî Kanunda ve Dernekler Kanununda, kurucu (asıl) üyelik ve fahri (onursal) üyelik diye iki tür üyelik düzenlenmiştir. Derneği kuran üyeler ile derneğe sonradan katılan üyeler arasında hukuksal haklar ve yükümlülükler yönünden bir fark bulunmamaktadır⁷⁴. Kanunda öngörülen bu iki tür üyelik dışında, dernek tüzüğü ile farklı üyelik türleri de ihdas edilebilir. An-

⁶⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 336 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 287 vd.; KILIÇOĞLU: age, s. 517.

⁶⁹ Yargıtay HGK, 03.12.2014 tarihli ve 7-1038/990 sayılı kararında, Alevi yurttaşların yaşadığı yerlerde cemevi inşa etmek üzere girişimlerde bulunmak amacıyla kurulan bir derneğin feshinin istenmesini, AİHS m.11, T.C. Anayasası m.33, m.90/son ve 5253 sayılı Dernekler Kanununa göre, dernek kurma özgürlüğüne aykırı bulunmuş; dernek faaliyetlerinin, toplu yararına olduğuna ilişkin ikna edici ve zorlayıcı nedenler olmadan kısıtlanmaması gerektiği; bir kısım vatandaşın inanç özgürlüğü kapsamında bir ibadet yeri açmak amacıyla örgütlenmek istemesi, demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunmasını, kamu düzeninin sağlanmasını ve suç işlenmesinin önlenmesini, sağlığını veya ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasını tehlikeye atacak bir hak olmadığı; Devletin inanç ve inançsızlık özgürlüğünün tam olarak uygulanabilmesi için hareketsiz kalmaması, aksine insanların inançları doğrultusunda yaşamaları için gerekli engelleri kaldırması, insanlara eşit mesafede olması ve bu mesafede destek olması gerektiği; cemevlerinin inşası amacıyla kurulan derneğin yasaklanmasının, toplumsal barış ve düzeni bozacağı gerekçesiyle derneğin sona erdirilmesi için açılmış bulunan davayı red eden mahkeme kararını onaylamıştır [Kazancı Bilişim-İçtihat Bankası (Erişim tarihi: 07.05.2018)].

⁷⁰ ÖZSUNAY: age, s. 166; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 335; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 289.

⁷¹ Bu görüş ve görüşteki yazarlar için bkz. DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 289.

⁷² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 337 ve dn. 1109 da yazılı eserler; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 288 vd.

⁷³ ENGİN, Baki İ.: *Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi*, İstanbul 1995, s. 222; ÖZSUNAY: age, s. 227; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 309; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 291 vd.

⁷⁴ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 310; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 291.

çak dernek tüzüğüne üyeler arasında eşitliği bozan veya bazı üyelere ayrıcalıklar tanıyan hükümler konulamaz (TMK m.68)⁷⁵.

1. Asıl Üyelik

Asıl üyeler, dernek tüzüğünde asıl üyelik için öngörülmüş bulunan şartlara sahip olan, dernek tarafından yürütülen her çeşit faaliyete katılabilme, dernek organlarına seçilebilme, dernek genel kuruluna katılarak oy verebilme haklarına sahip olan ve derneğe genel kurul tarafından belirlenmiş bulunan aidatları ödemekle yükümlü bulunan dernek üyeleridir.

Dernek tüzüğü, yasa tarafından dernek üyeliği için aranmış bulunan şartlara ilaveten, bazı şartlar arayabilir. Ancak Dernekler Kanunu m.4 hükmüne göre, her derneğin tüzüğünde, gerek üye olmaya gerek üyelikten çıkmaya veya çıkarılmaya ilişkin şartların ve yöntemlerin belirtilmiş olması gerekir. Şu halde, dernekler tüzüklerinde üyeliğe giriş için özel şartlar aranmış olabilirler. Örneğin, dernek tüzüğünde; yüksek öğrenim yapmış olmak, dernek amacıyla ilgili yayınlar yapmış olmak, yabancı bir dil bilmek vb. bazı özel şartlar aranmış olabilir. Keza bir derneğin ana sözleşmesinde, derneğe asıl üye olmak için “*hekim olma*” şartı aranmışsa, hekim olmayanlar bu derneğe asıl üye olamazlar⁷⁶.

2. Onursal Üyelik

Onursal (fahri) üyeler, kişilikleri, çalışmaları veya eserleri ile toplumda kazanmış oldukları değerlerle, derneğin amacının gerçekleştirilmesine önemli katkılar sağlayacakları düşünülen seçkin kişilerden oluşurlar. Bu farklılıkları nedeniyle fahri üyelerin aidat ödeme borçları bulunmamaktadır. Ayrıca bu üyelerin genel kurul toplantılarına katılabilme ve görüşlerini açıklayabilme hakları bulunmasına karşın, oy verme hakları yoktur(TMK m.69/2, m.70/2). Ancak, bu üyelerin, sadece kendilerine karşı alınmış genel kurul kararlarına karşı iptal davası açma hakları vardır.

Üyelik haklarının kazanılması ve kaybedilmesi bakımından fahri üyeler ile asıl üyelerin hukuksal hakları ve yetkileri aynıdır. Ayrıca yabancıların Türkiye’de kurulu derneklere üye olmaları için burada ikamet etme zorunluluğu bulunmasına karşın, fahri üyeler için bu zorunluluk bulunmamaktadır. Onursal üyeler ise, derneğin organlarını seçme, bu organlara seçilebilme ve genel kurul toplantılarında oy kullanma hakları ve derneğe aidat ödeme yükümlülükleri bulunmayan üyelerdir. Onursal üyelik, yönetim veya genel kurul kararlarıyla gerçekleşir. Ayrıca onur üyelerine, genel kurul tarafından haklarında verilmiş bulunan kararın iptali için dava açma hakkı da tanınmıştır⁷⁷.

⁷⁵ Bkz. ÖZSUNAY: age, s. 229-231; ENGİN: age, s. 22, OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 310 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 291.

⁷⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 310 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 291; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 628.

⁷⁷ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 306 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 598 vd.; HELVACI / ERLÜLE: age, s. 121; KILIÇOĞLU: age, s. 518 vd.; İNAN: age, s. 199 vd.; ZEYTİN / ERGÜN: age, s. 122 vd.; AYKUL: age, s. 48 vd.

Türk Medenî Kanunu, yabancı gerçek kişilerin derneklere asıl üye olabilmelerini, Türkiye’de yerleşme hakkına sahip olmaları şartına bağlamış, fakat onursal üyelik için böyle bir şart dahi aranmamış bulunmaktadır (TMK m.93). Yabancı kişilerin Türkiye’de bulunan derneklere üye olmaları için daha önce aranmış bulunan “*karşılıklı olma*” şartı, 5253 sayılı Dernekler Kanunu m.38/B hükmüyle yürürlükten kaldırılmış bulunmaktadır.

C. Üyeliğin Hukuksal Niteliğinin Kazanılması

Dernek üyeliği, derneğin kurucuları arasına katılma veya kurulmuş bir derneğe üye olmak suretiyle gerçekleşmektedir. Kurucu üyeler, dernek tüzel kişilik kazandığında, kendiliğinden, dernek üyeliği sıfatını kazanırlar⁷⁸. Üyelik, kurulmuş bir derneğe, genel olarak, yönetim kuruluna yazılı olarak başvuruda bulunulması üzerine yönetim kurulunun bu başvuruyu kabul etmesiyle de kazanılır.

Kurulmuş bir derneğe üye olmak, dernek ile üye olmak isteyen kişi arasında bir hukuksal ilişkinin kurulmasıdır⁷⁹. Ancak bu ilişkinin niteliği konusunda, gerek Türk Medenî Kanununda gerek Dernekler Kanununda bir hüküm bulunmamaktadır. Bu ilişki, kişinin derneğe katılma ve derneğin bu kişiyi üyeliğe kabulü konularındaki irade açıklamaları ile gerçekleştiğinden bir sözleşme olarak kabul edilmektedir. Böylece, karşılıklı irade açıklamaları neticesinde, kişinin şahsına sıkı sıkıya bağlı bir dernek üyeliği statüsü doğmaktadır. Üyelik hakları üyenin şahsına bağlı olduğundan, bu hakların kullanılıp kullanılmamasına kendisi karar verir, ancak üye, bu kararını bir temsilci vasıtasıyla icra ettirebilir⁸⁰.

Üyelik sözleşmesinin kurulması tarafların özgür iradelerine dayandığından dernek üyeliği, kişinin iradesi dışında kazanılamaz. Bu nedenle, Anayasa m.33 ve Türk Medenî Kanunu m.63 hükümlerinde hiç kimşenin derneğe üye olmak için zorlanamayacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, kural olarak, derneğin üyeliğe kabul mecburiyeti bulunmamaktadır⁸¹. Yargıtay da, kural olarak, derneğin üyeliğe kabul mecburiyeti bulunmadığını kabul etmektedir⁸². Bazı yazarlar, özellikle, tekel durumunda olan derneklerin, üyelik başvurusunu haklı neden olmaksızın reddetmesini, Anayasada düzenlenmiş bulunan temel haklar arasında yer alan “*kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının engellenmesi*” olarak değerlendirmekte ve hakkaniyete aykırı bulmaktadır. Bu nedenle, tekel niteliğindeki bu derneklerin, ancak önemli ve inandırıcı nedenlere

⁷⁸ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 291 vd.

⁷⁹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 309 vd.; AKÜNAL: age, s. 75; SEROZAN: *Tüzel Kişiler*, s. 71; ENGİN: age, s. 31; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 291.

⁸⁰ ÖZSUNAY: age, s. 228; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 310, DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 291 vd.

⁸¹ ENGİN: age, s. 50-51; ÖZSUNAY: age, s. 232; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 309; AKÜNAL: age, s. 75; SEROZAN: *Tüzel Kişiler*, s. 67; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 293.

⁸² Bkz. Y. 2. HD, 05.03.1987 - 614 / 1811 (İKİD, Cilt: 27 (1987), s. 5011).

dayanarak üyelik başvurusunu reddedebileceklerini, aksi takdirde üyeliği reddedilen kişinin dava yoluyla derneğe üye alınmasını isteyebileceğini belirtmektedirler⁸³.

Katıldığımız görüşe göre, tekel durumundaki dernekler, diğer dernekler gibi, “üye kabul etmeme haklarını” Türk Medenî Kanunu m.2/2 hükmü uyarınca, kötüye kullanmama ve kendisine üye olmak isteyen kişide uyandırdığı güvene aykırı davranmama yükümlülüğü altındadırlar. Bu nedenle, üyelik talebi reddedilen kişi, somut olayda ret hakkının kötüye kullanılması halini oluşturuyorsa, öncelikle, Türk Medenî Kanunu m.83/2 hükmü uyarınca, yönetim kurulu kararına karşı genel kurula itiraz etmek suretiyle iç denetim yollarını tüketmelidir. Genel kurulun yönetim kurulu kararını onaylaması ve üyelik başvurusunu reddetmesi durumunda, üyeliği reddedilen kişi, bu yoldaki genel kurul kararına karşı iptal davası açabilmelidir⁸⁴. Dernek yerleşim yerinde bulunan asliye hukuk mahkemesine açılan dava neticesinde, mahkeme, genel kurulun kararını iptal ederse, mahkemenin iptal kararı, genel kurulun üyeliğe kabul kararının yerine geçer ve kişi dernek üyeliğini kazanmış olur.

Dernek yönetim kurulu, üyelik için yapılan başvuruları en çok otuz gün içinde karara bağlayıp sonucunu başvuran kişiye yazılı olarak bildirmek zorundadır. Bu süre içerisinde bir karar verilmemişse, bazı yazarlara göre, susmak, üyenin kabulü anlamına gelir⁸⁵. Kanunda açık bir hüküm bulunmadıkça susmayı “*kabul*” olarak değerlendirmek, bu konudaki genel kural ile bağdaşmamaktadır. Ayrıca üyelik sözleşmesinin kurulması bakımından, susmak, kural olarak, irade açıklaması olarak kabul edilmez⁸⁶.

B. Üyelik Şartları

1. Genel Olarak

Dernek üyeliği için kanunda aranan şartlar; ehliyet, bazı kamu kurumlarının ve kuruluşlarının mensupları ve yabancıların dernek üyeliği için aranan şartlar ile dernek tüzüğünde aranan şartlar diye tasnif edilmek suretiyle aşağıda açıklanacaktır.

2. Ehliyet Şartı

Dernek üyesi olabilmek için fiil ehliyetine sahip olmak şarttır (TMK m.64, Dern. K. m.3). Şu halde, gerçek kişiler bakımından dernek üyesi olmak için ayırt etme gücüne sahip olmak, ergin olmak ve kısıtlı bulunmamak gerekir. Ayrıca yukarıda belirtildiği gibi, 18 yaşından küçüklerin de dernek kurmalarına ve bu der-

nekleri yönetmelerine olanak tanımıştır. Kanun, sadece fiil ehliyetine sahip olmayı yeterli bulduğundan, evlenme veya mahkeme kararıyla ergin olmuş kişiler de dernek üyesi olabilirler. Tüzel kişiler bakımından ise, yasal organların kurulmuş olması gerekir (TMK m.49)⁸⁷.

Gerek Türk Medenî Kanunu gerek Dernekler Kanunu, dernek üyeliği için, açıkça, 18 yaşını bitirme şartını aramamış bulunduğu, evlenme veya hâkim kararıyla ergin olmuş ve bu suretle fiil ehliyetine sahip olmuş gerçek kişiler de dernek üyesi olabilirler. Şu halde, sınırlı ehliyetsizler, yasal temsilcileri izin verse dahi, dernek üyesi olamazlar. Yukarıda belirtildiği gibi, istisna olarak, ayırt etme gücüne sahip bulunan oniki yaşını bitirmiş ve onsekiz yaşını doldurmamış çocuklar, yasal temsilcilerinin izni ile “*çocuk derneklerine*” üye olabilirler. Keza aynı istisna kapsamında, onsekiz yaşından büyüklere çocuk derneklerine üye olma hakkı tanınmamıştır (Dern. K. m. ¼ ve 5).

3. Bazı Kamu Hizmeti Görevlilerinin Derneklere Üye Olmaları

Anayasa m.33 hükmüne göre, dernek kurma ve derneklere üye olma özgürlüğü, Türk Silahlı Kuvvetleri ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunlarla bazı sınırlamalar getirilebilir. Bu çerçevede, Dernekler Kanunu m.3/2 hükmünde, Türk Silahlı Kuvvetleri ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu kurumlarının ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri hakkında özel kanunlar tarafından getirilecek kısıtlamalar saklı tutulmuş bulunmaktadır. Şu halde, bu kişiler için bir sınırlamanın varlığından söz edilebilmesi için, özel kanunlarında kendileri için bir sınırlama getirilmiş olması gerekir⁸⁸.

4. Yabancıların Derneklere Üyeliği Açısından

Yabancıların derneklere üye olabilmesi için, Türk vatandaşlarının dernek üyesi olabilmeleri için gereken şartlara ilaveten yabancıların Türkiye’de ikamet etme hakkına sahip olması şartı da aranmış bulunmaktadır. Ancak, daha önce de belirttiğimiz gibi, onursal üyelik için ikamet şartı aranmamaktadır⁸⁹.

5. Dernek Tüzüğünde Öngörülen Şartlar

Dernek tüzüğünde derneğe üye olabilmek için kanunda öngörülen şartları ortadan kaldıran hükümler getirilemez. Ancak tüzükte kanunda öngörülenlerden başka şartlar gerekli görülebilir. Nitekim Dernekler Kanunu m.4/c hükmü, derneğe üye olma şartlarının ve şekillerinin, ayrı bir madde halinde tüzükte belirtilmesini gerekli görmüş bulunmaktadır. Genellikle bu şartlar, üyelerin kişiliğine ve statüsüne ilişkin şartlar-

⁸³ ÖZSUNAY: age, s. 236; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 21.

⁸⁴ Bkz. ÖZSUNAY: age, s. 232; AKÜNAL: age, s. 71; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 314-315; ENGİN: age, s. 52 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 290; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 21.

⁸⁵ ÖZSUNAY: age, s. 241; SEROZAN: *Tüzel Kişiler*, s. 72.

⁸⁶ AKÜNAL: age, s. 75; ENGİN: age, s. 36; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 315 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 292-293. Karş. ÖZSUNAY: age, s. 241; SEROZAN: age, s. 68.

⁸⁷ ENGİN: age, s. 58 vd.; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 311; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 294 vd.

⁸⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 311; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 295; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 629.

⁸⁹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 312; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 295; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 631. Bkz. yukarıda, “Yabancıların Türkiye’de Dernek ve Şube Kurmaları”, V-E/1-3.

dır. Örneğin, dernek üyelerinin sayısı, belli bir mesleğe veya niteliğe sahip olma, belli bir yaşı doldurmuş olma, belli sayıdaki üyenin onayını alma yönlerinden bazı şartlar aranmaktadır⁹⁰.

D. Üyenin Hakları ve Çeşitleri

1. Genel Olarak

Bir derneğe üye olan kişi ile dernek arasında kurulan hukuksal ilişki, bir kişiler hukuku sözleşmesi niteliğindedir. Bu sözleşme nedeniyle dernek ile üye arasında, “*üyelik*” diye adlandırılan, karşılıklı bazı haklar ve borçlar doğuran bir hukuksal ilişki ortaya çıkmaktadır. Üyelik, dernek ile üye arasında kurulan bu kişisel ilişkiye dayandığından üyelikten doğan haklar, “*kişiyeye sıkı sıkıya bağlı haklar*” kapsamına girmektedir. Bu nedenle, üyelik başkalarına devredilemez ve miras yoluyla başkalarına geçmez.

Kanun, üyenin oy hakkının temsil yoluyla dahi kullanılmasına izin vermemiş bulunduğundan oy hakkının bizzat üye tarafından kullanılması gerekir (TMK m.69/1)⁹¹. Ayrıca üye, eşi, üst soyu ve alt soyu ile dernek arasındaki hukuksal işlemler veya uyumsuzluklar ile ilgili olarak oy kullanamaz (TMK m.82/1)⁹².

Kişiler bir derneğe üye olduklarında, çoğunluk tarafından yöneltilen bir birlik içine girmiş olurlar. Bu nedenle, gerek yasa gerek dernek tüzükleri, dernek üyelerini, derneği yöneten çoğunluğa karşı korumak amacıyla kendilerine derneğe karşı ileri sürebilecekleri bazı haklar veya yetkiler tanımış bulunmaktadır. Ancak üyeler, eşit haklara sahip olup, aralarında; dil, din, ırk, cinsiyet vb. farklar gözetilemez (TMK m.68/1).

Ayrıca, üyelerin dernek tesislerinden ve faaliyetlerinden yararlanma hakkı bulunmaktadır. Ancak dernek tüzüğü, tesislerden yararlanmayı bir ücrete bağlayabilir. Üye hakları kapsamında; üyelerin beşte biri, yazılı taleple derneği olağanüstü toplantıya çağrılabilir. Keza her üye, derneğin amacının değiştirilmesine karşı çıkabilir ve bu amaçla alınmış bulunan genel kurul kararının iptalini mahkemeden isteyebilir.

2. Üyelik Haklarının Çeşitleri

Doktrinde üyelik hakları, özelliklerine göre, “*katılma hakları*”, “*yararlanma hakları*”, “*korunma hakları*” ve “*azınlık hakları*” diye bir ayırıma tabi tutulmaktadır⁹³. Bazı yazarlar ise böyle bir ayırım yapmadan üyenin önemli haklarını belirtmektedirler⁹⁴.

a. Katılma Hakları

Katılma hakları, dernek üyesine, derneğin iradesinin oluşumuna katılma ve yönetimine iştirak etme yetkisi sağlayan aşağıdaki haklardır⁹⁵:

(1) Oy hakkı

Katılma haklarının en önemlisi oy hakkıdır. Genel kurulu toplantıya davet ettirme ve genel kurul toplantısında gündeme ek madde koydurma hakları, bu tür haklara örnek olarak verilebilir (TMK m.75, m.79). Üyenin oy hakkını bertaraf eden veya bazı üyelerin oylarına üstünlük sağlayan tüzük hükümleri, eşitlik ilkesine aykırı olacağından hukuksal yönden geçersizdir (TMK m.68/1). Dernek tüzüklerinde yer alan “*ancak aidatını ödeyen üyelerin genel kurula katılabileceğine ilişkin hükümler*”, eşitlik ilkesine aykırı değildir. Zira, bu düzenleme, derneğin aidatının tahsiline yönelik bir çaba ve aynı zamanda aidatını geç ödeyen üyeye bir ceza niteliğindedir⁹⁶.

Dernek üyesi, katılma hakkı olduğu kurulların ve özellikle genel kurulun toplantılarına katılma, orada görüşünü açıklama ve bunlara ilaveten oy kullanma suretiyle kararların oluşturulmasına katılma hakkını kullanmaktadır (TMK m.68/2). Her üye, genel kurulda bir oy hakkına sahip olup, bu hakkını bir temsilci vasıtasıyla kullanamaz (TMK m.69/1). Bu düzenlemeyle, azınlığın, temsil yoluyla dernek yönetimini ele geçirmesi engellenmek istenmiştir. Ancak, tüzel kişi, dernek üyesi ise, tüzel kişiyi yönetim kurulu başkanı veya temsil yetkisi verilmiş kişi, tüzel kişi adına temsil eder ve oy kullanır. Bu kişilerin başkanlık ya da temsil yetkileri sona erdiğinde, tüzel kişi, kendisini temsil edecek ve adına oy kullanacak olan kişiyi yeniden belirler (Dern. K. m.6)⁹⁷.

Üye, kendisi veya eşi ve üstsoyu ya da altsoyu ile dernek arasındaki hukuksal işlemler veya uyumsuzluklar ile ilgili kararlarda oy kullanamaz (TMK m.82). Üye, oy hakkından yoksun bulunmasına karşın oy kullanmışsa alınan kararın iptali istenebilir (TMK m.83). Ancak kararın iptaline karar verilebilmesi için, geçersiz oyun, kararın geçerliliğini etkiler nitelikte olması, yani neticeyi değiştirmesi gerekir. Örneğin bir karar, beş ret oyuna karşılık, onbeş oyla kabul edilmişse, geçersiz oyun düşülmesinden sonra kalan 14 oy, yeterli çoğunluk oyu 11’den fazla olduğundan veya bu oyun iptali, karar yeter sayısını etkilemiyorsa sırf geçersiz oya dayanarak karar iptal edilemez⁹⁸.

(2) Genel Kurulu Toplantıya Davet Ettirme Hakkı

Bu hak, ancak, dernek üyelerinin beşte biri ile birlikte yazılı olarak kullanıldığında amacına ulaşır. Zira genel kurulu toplamak isteyen üyeler, dernek

⁹⁰ AKÜNAL: age, s. 73; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 312 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 295.

⁹¹ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 637.

⁹² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 308 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 292; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 637.

⁹³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 317 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 306 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 638.

⁹⁴ Bazı yazarlara göre, dernek üyelerinin önemli hakları şunlardır: Organlara seçilebilme hakkı, genel kurul toplantılarına katılma hakkı, görüşmelere katılma hakkı, oy verme hakkı, çıkma hakkı, dernek kararlarına itiraz hakkı, azınlık hakları (Bkz. AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 638-641).

⁹⁵ AKÜNAL: age, s. 77; ÖZSUNAY, Ergün: age, s. 255; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 308

⁹⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 317; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 307.

⁹⁷ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 317; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 306.

⁹⁸ ÖZSUNAY: age, s. 262; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 320 vd.

üyelerinin beşte birine ulaştıklarında ve bu taleplerini yazılı olarak yaptıklarında yönetim kurulu, genel kurulu toplantıya çağırma mecbur olur (TMK m.75/1). Yönetim kurulu, bu mecburiyete uymaz ve makul bir süre içerisinde, genel kurulu toplantıya çağırılmazsa, denetleme kurulunun veya genel kurulu toplantıya çağırılan üyelere birinin başvurusu üzerine dernek merkezinin bulunduğu yer sulh hukuk hâkimi, dernek üyeleri arasından oluşturulan üç kişilik bir heyeti genel kurulu toplantıya çağırma üzere görevlendirir (TMK m.75/2)⁹⁹.

(3) Genel Kurul Toplantısında Gündeme Madde Ekleme Hakkı

Genel kurul toplantılarında, kural olarak, gündeme bağlılık ilkesi geçerlidir. Ancak toplantıda hazır bulunan üyelerin en az onda birini oluşturan üyeler tarafından, yazılı olarak, görüşülmesi istenen konuların gündeme eklenme zorunluluğu bulunmaktadır (TMK m.79/2).

b. Yararlanma Hakları

Yararlanma hakları, dernek üyesinin, derneğin tesislerinden ve faaliyetlerinden yararlanma haklarıdır. Üyeler, kural olarak, dernek tesislerinden ve faaliyetlerinden yararlanma haklarına sahip bulunmaktadır. Nitekim, Türk Medenî Kanunu m.68 hükmüne göre; “Dernek üyeleri eşit haklara sahiptir. Dernek üyeleri arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetilemez, eşitliği bozan veya bazı üyelere bu sebeplerle ayrıcalık tanıyan uygulamalar yapılamaz.” Bu düzenlemenin amacı, üyeler arasında keyfi nedenlerle ayırım yapılmasına engel olmaktır. Ancak bazı tesislerin bazı niteliklere sahip üyelerin kullanımına açılması veya bazı tesislerden belirli bir bedel karşılığında yararlanma olanağının sağlanması, eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz¹⁰⁰. Dernekler Yönetmeliği m.63 hükmüne göre, dernek lokalleri dernek yönetim kurulu tarafından hazırlanan yönergeye göre işletilir. Bu yönergede, dernek üyelerinin lokalden nasıl yararlanacağı; lokalin konferans, seminer, müzikli yemek, düğün vb. işlere nasıl tahsis edileceği ile ilgili düzenlemelere yer verilir.

c. Korunma Hakları

Korunma hakları, üyelik haklarının ihlal edilmesine karşı bu hakların korunması amacıyla tanınmış bulunan haklardır. Derneğin amacını koruma, dernek organlarının kararlarına ve faaliyetlerine karşı genel kurula şikâyet veya itiraz (TMK m.80, m.83); dernekten çekilme (istifa) hakları korunma haklarına örnek olarak gösterilebilir.

(1) Derneğin Amacını Koruma Hakkı

Yukarıda belirtildiği gibi, koruma haklarının başında derneğin amacını koruma hakkı gelmektedir.

Üye, genel olarak bir derneğe, benimsemiş olduğu amaç ve bu amaç için gerçekleştirilen faaliyetler için katılmaktadır. Derneğin amacı değiştiğinde, üyenin derneğe üye olma sebebi de kalkmış olur. Bu nedenle üye, derneğin amacının değişmesini istememe veya amacı değişen dernekten istifa ederek çıkma haklarına sahiptir. Keza üyenin, bu çerçevede derneğin amacının değişmesine itiraz ve dava hakları bulunmaktadır (TMK m.83)¹⁰¹.

(a) Şikâyet Hakkı

Her üye, dernek organlarının işlemlerine ve eylemlerine karşı genel kurulda şikâyette bulunabilir (TMK m.80, m.83). Üyenin bu hakkı, derneğin eylemlerinin ve işlemlerinin bir iç denetimdir. Genel Kurul, bu şikâyeti haklı bulursa, şikâyete konu eylemi veya işlemi iptal eder. Aksi takdirde şikâyeti reddeder. Üye, genel kurulun ret kararına karşı dernek merkezinin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesinde iptal davası açabilir.

(b) İstifa Hakkı

Gerek Anayasa m.33 gerek Türk Medenî Kanun m.63 hükümleri, her üyenin istifa hakkını tanımış ve korumuş bulunmaktadır. Bu konu, ileride “Dernek Üyeliliğinin Sona Ermesi” başlığı altında ayrıca incelenmiş bulunmaktadır¹⁰².

(c) İtiraz Hakkı

Bir diğer önemli koruma hakkı, itiraz hakkıdır. Her üye, derneğin diğer organlarının kanuna ve dernek tüzüğüne aykırı kararlarına karşı genel kurula itiraz hakkı vardır. Ayrıca her üyenin, kanuna ve dernek tüzüğüne aykırı genel kurul kararlarına karşı mahkemeye başvurma ve iptalini dava etme hakları bulunmaktadır. Ancak üye, dava hakkını kullanmadan önce, genel kurul dışında kalan, organların kararlarına karşı genel kurulda itiraz hakkını kullanarak dernek içi denetimi sağlamak zorundadır (TMK m.83/1)¹⁰³.

Bazı yazarlar, sadece genel kurul kararlarına karşı değil, üyelik haklarına tecavüz eden diğer organ kararlarına karşı da iptal davası açılmasının mümkün olduğunu belirtmektedirler¹⁰⁴. Katıldığımız görüşe göre, konu

¹⁰¹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 320 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 308.

¹⁰² Bkz. İleride, “Üyeliliğin Sona Ermesi-Dernekten Çıkma (İstifa)” VII-F / 2, dn. 123 vd.

¹⁰³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 321 vd.; Üyenin dava açmadan önce dernek organları tarafından verilmiş bulunan kararlara itiraz hakkını tüketmesi, yani dernek genel kurulunda itiraz etmesi gerektiği konusunda müstakâr Yargıtay kararları vardır. Örneğin Yargıtay 18. HD'nin 10.07.2012 tarihi ve E. 2012/6100, K. 10.07.2012 kararına göre; davacı dernek, kendi yönetim kurulunun kararlarının iptalini istemiş ise de, kendi kararlarının değiştirilmesi yönünde yönetim kurulunda her zaman yeni bir karar alabileceği gibi, bu konunun dernek genel kurulunda görüşülmesini sağlayabileceğinden, davacı derneğin genel kurulunda da bu konuda alınmış bir karar bulunmadığından ve davacının dava açmakta hukuki yararı da olmadığı anlaşıldığından, davanın reddine karar verilmesi gerekir. [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 07.05.2018)].

¹⁰⁴ HONSEL / VOGT / WIEGAND: Art. 75, N. 5 vd. Bkz. OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 321, dn. 1038.

⁹⁹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 318 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 307.

¹⁰⁰ AKÜNAL: age, s. 78; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 319 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 307.

genel kurulda görüşülüp karara bağlanınca, konuya ilişkin bir genel kurul kararı oluşmuş olur ve üye, isterse, bu karara karşı yerleşim yeri asliye hukuk mahkemesinde iptal davası açabilir. Mahkeme tarafından verilen karar, dernek tarafından bu konuda verilmiş bir kararın hukuksal sonuçlarını doğurur¹⁰⁵. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, bir kararında, genel kurulun onayını almamış bulunan yönetim ve disiplin kurulu kararlarının derneğin kararı sayılmadığını, bu nedenle bunlara karşı iptal davası açılmayacağını belirtmiş bulunmaktadır¹⁰⁶.

d. Azınlık Hakları

Yukarıda belirtilen haklar, her bir üyeye tek başına kullanılmak üzere tanınmış bulunan haklar olmasına karşın azınlık hakları, üyelerden her biri tarafından ayrı ayrı kullanılamaz. Bu hakların amacı, çoğunluğa karşı azınlıkta kalan üyelerin haklarını korumaktır. Bu nedenle, azınlık haklarını koruma amacıyla, belirli sayıda üyeye genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma ve olağanüstü toplantı gündemine madde eklem hakları tanınmıştır.

(1) Genel Kurulu Olağanüstü Toplantıya Çağırma Hakkı

Üyelerin beşte biri, yönetim kuruluna yazılı olarak başvurarak genel kurulun olağanüstü toplantıya çağırılmasını isterse yönetim kurulu, genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırarak zorundadır. Dernek tüzüğünde, genel kurulun olağanüstü toplantıya çağırılması için gerekli beşte bir oranının azaltılması mümkündür, buna karşılık bu oranın yükseltilmesi mümkün değildir¹⁰⁷.

Genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma yetkisi, yönetim kuruluna ait bulunmaktadır. Dernek tüzüğü, bu yetkiyi, başka organlara verebilir, ancak bu gibi durumlarda, yönetim kurulunun genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi devam eder. Üyelerin beşte biri tarafından yapılan başvuru üzerine yönetim kurulu, bir ay içinde genel kurulu toplantıya çağırılmazsa, üyelerden birinin başvurusu üzerine sulh hukuk hâkimi üç üyeyi genel kurulu toplamak üzere görevlendirir (TMK m.75)¹⁰⁸. Yargıtay, sulh hukuk hâkiminin, bu başvuruyu, sadece usul yönünden inceleyeceğini belirtmektedir¹⁰⁹. Sulh hukuk hâkimine bu konuda bir takdir yetkisi tanınmamıştır. Zira Kanun, bu talep üzerine sulh hukuk hâkiminin üç üyeyi görevlendirmesinden bahsetmiştir¹¹⁰.

(2) Bir Konunun Gündeme Alınmasını İsteme Hakkı

Toplantıda görüşülmesi gereken konular, “gündem” diye adlandırılır. Türk Medenî Kanunu m.79/2

hükmüne göre, genel kurul toplantısında, yalnız gündemde yer alan maddeler görüşülür. Ancak Kanun, azınlık haklarını koruma amacıyla, toplantıda hazır bulunan üyelerin en az onda biri tarafından gündeme eklenmesi istenen konuların gündeme eklenmesini mecburi kılmıştır. Burada divan başkanının bu talebi genel kurul oyuna sunma hak ve yetkisi bulunmamaktadır. Bu konudaki talebin, genel kurul divan başkanına hitaben ve yazılı olarak yapılması gerekir¹¹¹.

E. Üyenin Yükümlülükleri

Dernek ile üye arasındaki hukuksal ilişki, her iki tarafa haklar ve yükümlülükler doğurmaktadır. Bu yükümlülükler kanundan veya tüzükten doğabilir. Dernek tüzüğünde, kanunda öngörülmemiş bulunan yükümlülükler dışında yükümlülükler de öngörülmemiş olabilir. Bu yükümlülüklerden bazıları maddi nitelikte, bazıları ise amacın gerçekleşmesi yönünden çalışma şeklinde olabilir. Ayrıca her bir dernek üyesinin derneğe karşı sadakat yükümlülüğü de bulunmaktadır (TMK m.71). Şu halde, üyenin, dernek üyeliğinden kaynaklanan yükümlülüklerinin başında; “sadakat yükümlülüğü”, “aidat ödeme yükümlülüğü” ve “derneğin amacına uygun davranma yükümlülüğü” gelmektedir¹¹².

1. Sadakat Yükümlülüğü

Üyeler, sadakat yükümlülükleri dolayısıyla, derneğin amacını gerçekleştirmeye çalışma, dernek faaliyetlerine katılma ve dernek düzenine uyma taahhüdü altına girmektedir. Üyeler, bu çerçevede, dernek amacının gerçekleştirilmesine yardımcı olur ve derneğin güvenirliliğine zarar vermekten kaçınırlar. Sadakat borcunun kaynağı, Türk Medenî Kanunu m.71 hükmüdür. Bu borcun kapsamı, genel olarak dernek tüzüklerinde belirlenmektedir. Dernek tüzüklerinde sadakat borcunun kapsamı belirtilmemişse, bu borcun kapsamı, derneğin amacı ve dürüstlük kuralı çerçevesinde belirlenir¹¹³.

2. Aidat Yükümlülüğü

a. Genel Olarak

Aidat, derneğin gayesini gerçekleştirebilmesi ve borçlarını ödeyebilmesi için dernek tüzüğünde eşit olarak belirtilen ve üyeler tarafından derneğe ödenmesi üstlenilen, giriş ve yıllık borçlardır (TMK m.70/1). Dernekler Kanunu, üyeler tarafından ödenmek üzere bir “giriş aidatı”nın belirlenmesine olanak tanımış ve üyeler tarafından ödenmesi gereken giriş ve yıllık aidat miktarlarının tüzük tarafından gösterilmesini öngörmüştür (Dern. K. m.4/h). Dernekler Kanunu, Türk Medenî Kanununa nazaran özel kanun niteliğinde olduğundan ve daha sonra yürürlüğe girmiş bulduğundan, aidat miktarı tüzükte belirtilmemişse, dernek masraflarının ve borçlarının üyeler tarafından eşit ola-

¹⁰⁵ ÖZSUNAY: age, s. 207; AKÜNAL: age, s. 92; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 321.

¹⁰⁶ YHGK, 28.06.1995 - 2-511/677 (Yasa Hukuk Dergisi, C. XV, 1996/2, Sayı: 1996/2, s. 85).

¹⁰⁷ AKÜNAL: age, s. 88.

¹⁰⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 319; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 313; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 640 vd.

¹⁰⁹ Y. 2. HD, 14.11.1974 - 6919/6897 (YKD, 1975/4, s. 26). Karş. ÖZSUNAY: age, s. 180 vd.

¹¹⁰ KILIÇOĞLU: age, s. 525 ve dn. 1018.

¹¹¹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 319; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 641; KILIÇOĞLU: age, s. 525.

¹¹² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 325 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 308 vd.; KILIÇOĞLU: age, s. 522 vd.

¹¹³ AKÜNAL: age, s. 80 vd.; ÖZSUNAY: age, s. 272; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 325 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 309.

rak ödeneceğine ilişkin TMK m.70/1 hükmünün uygulanma olanağı kalmamış bulunmaktadır¹¹⁴.

Dernek tüzüğünde yıllık aidatların ödeme günü belirlenmemiş ve bu konuda yönetim kurulunca alınmış bir karar da yoksa her yıla ait aidat borcunun ait olduğu yılın sonuna kadar ödenmesi gerekir. Üyenin bunun için de ayrıca temerrüde düşürülmesine gerek bulunmamaktadır. Zira, Yargıtay tarafından da benimsenmiş olduğu gibi; üyelik hukuku ve hukuki ilişkinin niteliği ve mahiyeti, üyenin bu gibi durumlarda aidat borcunu aidatın ait olduğu yılın sonuna kadar ödemesini gerektirmektedir. Bu nedenle, bu gibi durumlarda, üyenin bu borcundan dolayı ayrıca temerrüde düşürülmesine gerek bulunmamaktadır¹¹⁵.

Ayrıca tüzükte üyelerin aidat borçlarını belli bir eşyayı teslim etmek veya derneğin amacını yaymak üzere yayında bulunmak, konferanslar vermek vb. hizmetleri sunmak suretiyle ödemelerine imkân tanınabilir. Bu takdirde bu tür hizmetlerin verilmesi de aidat ödeme olarak kabul edilir. Üyelik sıfatı sona eren üyenin aidat ödeme borcu da sona erer. Yukarıda belirtildiği gibi, onursal üyelerin ise, derneğe aidat ödeme yükümlülükleri bulunmamaktadır (TMK m.70/2)¹¹⁶.

b. Aidat Ödememenin Yaptırımları

(1) Cebri İcra

Aidat yükümlülüğü üyenin bir borcu olduğundan, bu borcun muaccel hale gelmesine karşın ödenmemesi halinde dernek, üyesi aleyhine, bu alacağının gecikme faizi ve icra masraflarıyla birlikte tahsili için cebri icra başlatabilir¹¹⁷.

(2) Dernek Cezaları

Bazen tüzük, üyenin aidatlarını tam ve zamanında ödemesini sağlamak için bazı ek yaptırımlar öngörmektedir. Örneğin; uyarma, kınama, üyenin katılma veya yararlanma haklarının kullanımında kısıtlama; üyelikten geçici çıkarma, üyelikten temelli çıkarma ve para cezası, genel olarak görülen “*dernek cezaları*”dır. Keza dernek tüzüğünde, bu çerçevede, genel kurula katılmak için muaccel olmuş aidat borçlarının ödenmiş olması şeklinde bir şart aranmış olabilir. İşte, üyelerin borçlarını zamanında yerine getirmeleri için, tüzük tarafından getirilmiş bulunan bu tarzdaki yaptırımlara “*dernek cezaları*” denir¹¹⁸.

Dernek cezaları, üye ile dernek arasındaki hukuksal ilişki kurulduğunda, taraflarca kabul edilen özel hukuk yaptırımlarıdır. Bu cezalar, taraflar arasında kurulmuş bulunan bir hukuksal ilişkiden doğan borçların veya yükümlülüklerin, tam olarak veya hiç yerine getirilmemesi halinde, Borçlar Kanunu m.179 hükmü çerçevesinde öngörülen “*para cezası*” ya da “*cezaî*

şart” niteliğindedir¹¹⁹. Örneğin bu cezalar kapsamında; üyenin yıllık aidatını zamanında ödememesi halinde, “*dernekten ihraç*” cezası da öngörülmüş olabilir. Ancak, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında da belirtilmiş olduğu gibi, üyenin aidatını zamanında ödememesi, bir mücbir sebepten kaynaklanmışsa, üyeye ihraç cezası verilemez¹²⁰.

Dernek genel kurulu, dernek cezaları konusunda yetkili organdır. Ancak tüzükte bir başka organın yetkili olacağı belirtilmiş olabilir. Üye, dernek cezalarına karşı itiraz etme ve iptal davası açma hakkına sahiptir. Ancak ceza, dernek organı tarafından verilmişse, üyenin, mahkemede iptal davası açmadan önce, bu cezaya karşı genel kurulda itiraz hakkını kullanması ve bu itirazın genel kurul tarafından reddedilmiş olması gerekir. Buna, “*içdenetimin tüketilmesi*” denir. Üye tarafından yapılan itiraz, cezanın maddi dayanağının bulunmadığı veya usulüne uygun olarak verilmemiş olduğu sebeplerine dayanabilir. Ayrıca, cezaya dayanak olan tüzük ilkesi, kanuna veya ahlâka aykırı ise üye, itiraz davasında bunu da ileri sürerek cezanın iptalini mahkemeden talep edebilir¹²¹.

F. Üyelik Sona Ermesi

1. Genel Olarak

Dernek üyeliği, derneğin ya da üyenin irade açıklamasıyla veya kendiliğinden sona ermektedir. Üyenin istifa etmesi (çıkması) ya da derneğin üyeyi dernekten çıkarması hallerinde dernek üyeliği tarafların iradesiyle sona ermektedir. Üyelik sona ermesi, aşağıda belirtildiği gibi, kendiliğinden, üyelikten istifa (çıkma) ve üyelikten çıkarılma şeklinde gerçekleşmektedir.

2. Üyelik Kendiliğinden Sona Ermesi

Üyenin ölümü ya da derneğin tasfiyesi neticesinde üyelik, herhangi bir işleme ya da irade açıklamasına gerek kalmadan, kendiliğinden, sona ermektedir. Keza üyenin gaipliğine karar verilmesi, ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun kalması, üyelik için aranan özel şartlardan birini kaybetmesi, derneğin dağılması veya kapatılması, üyelik kendiliğinden sona erdiren sebeplerdendir. Türk Medenî Kanunu m.65 hükmüne göre; “*üyelik için Kanunda veya tüzükte aranan nitelikleri sonradan kaybedenlerin dernek üyeliği kendiliğinden sona erer.*”¹²².

3. Dernekten Çıkma (İstifa)

İstifa ya da çıkma, üyenin dernek ile arasındaki üyelik ilişkisinin kendisi tarafından sona erdirildiği konusunda bir fesih bildirimidir. Üyenin istifa iradesini açıklayan fesih bildirimi, tek yanlı bir irade açıklaması

¹¹⁴ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 326.

¹¹⁵ Y. 2. HD, 14.06.2007 - E. 2007/8968, K. 2007/10079 [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 07.05.2018)].

¹¹⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 327.

¹¹⁷ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 309.

¹¹⁸ ÖZSUNAY: age, s. 279.

¹¹⁹ ÖZSUNAY: age, s. 279; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 327 vd. DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 309.

¹²⁰ YHGK, 29.05.1991 - 2-262/330 (İKİD, 1991, s. 8338).

¹²¹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 327 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 309 vd.

¹²² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 328 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 297 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 631 vd.

olduğundan bunun dernek tarafından kabul edilmesi zorunluluğu bulunmaktadır¹²³.

Üye, her zaman dernek üyeliğinden istifa edebilir. Medenî Kanun m.66 hükmü; Anayasa m.33/3 hükmüne uygun olarak, üyenin istifa hakkını, “Hiç kimse, dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye, yazılı olarak bildirmek kaydıyla dernekten çıkma hakkına sahiptir.” şeklinde ifade etmiştir. Keza Dernekler Kanunu m.4/c hükmü; üyelikten çıkmanın şartının ve şeklinin, tüzükte gösterilmesi zorunluluğunu getirmiştir. Ancak tüzükte, üyenin istifa hakkını kısıtlayan bir hüküm varsa, bu hüküm, hem Anayasa m.33/3 hükmüne aykırılık teşkil eder, hem de “hürriyetin aşırı sınırlaması” anlamına gelir ve kişiliği koruyan TMK m.23 hükmüne aykırı olur. Bu nedenle tüzükte üyenin istifa hakkını kısıtlayan düzenlemeler, geçersizdir¹²⁴.

4. Dernek Üyeliğinden Çıkarılma

Üyelikten ihraç, derneğin tek taraflı bir irade beyanıyla, üyenin üyelikten çıkarılmasıdır. Bu işlem, bozucu yenilik doğuran bir hakkın kullanılmasındır ve üye ulaştığında hukuksal sonuç doğurur¹²⁵. Bu nedenle, ihraçla, üyelik ileriye yönelik olarak sona ermektedir. Üyenin ihracına karar verme yetkisi dernek genel kuruluna aittir. Ancak genel kurul, bu yetkisini yönetim, disiplin veya haysiyet kurullarına vermiş olsa dahi, bu konuda nihai karar verme yetkisi, genel kurulda kalır. Zira zorunlu organların yetkileri, seçimlik ya da diğer organlara devredilemez (TMK m.72/2). Bu nedenle çıkarma kararını, genel kurul dışında bir organ vermişse üyenin bu karara karşı genel kurulda itiraz etme hakkı bulunmaktadır (TMK m.83/2).

Çıkarma kararına karşı, TMK m.83/1 hükmünde öngörülmuş bulunan iptal davası ise, genel kurul kararına karşı açılan bir davadır. Nitekim Yargıtay, dernek genel kurulunun onayını almayan yönetim veya disiplin kurulu kararlarını iç denetim yolları tüketilmemiş kararlar olarak kabul etmiş ve iç denetim yolunun tüketilmesini, iptal davasının bir şartı olarak nitelendirmiştir¹²⁶.

Dernek üyesi, üyeliğinin sona erdiği tarihe kadarki aidat borçlarını ödemekle yükümlüdür (TMK m.70/1). Ayrıca üyeliği sona eren kişi, dernek mal varlığı üye-

rinde bir hak iddia edemez (TMK m.63/3). Şu halde, dernekten çıkarılma sebepleri; kanuna ya da tüzüğe dayanan sebepler diye ikiye ayrılabilir:

a. Kanuna Dayanan Çıkarılma Sebepleri ve İtiraz Hakkı

Yukarıda belirtildiği gibi, tüzükte üyenin çıkarılma sebepleri düzenlenmemişse üye, ancak yasal sebeplere dayanılarak üyelikten çıkarılabilir. Bir üyenin derneğin amaçlarına aykırı davranması, derneğin amaçlarına zıt olan bir derneği kurması veya o derneğe üye olması, derneğin faaliyetlerini baltalayan davranışlarda bulunması, dernekte olay çıkararak huzuru bozması ya da diğer üyelerle geçinememesi, üyelik aidatını hiç ödememesi veya çok geç ödemesi, derneğin veya görevli olduğu organlarının ya da genel kurulun toplantılarına katılmaması veya çok az katılması vb. durumlar üyenin dernekten çıkarılması için haklı sebepler olarak kabul edilmektedir¹²⁷.

Kanuna veya haklı sebeplere dayanılmış olduğu iddiasıyla verilen çıkarma kararlarına karşı üye, ya “haklı bir sebebin bulunmadığı” ya da “kararın yetkili organ tarafından alınmamış olduğu” sebepleri ileri sürerek itiraz edebilir. Bu dava, üye tarafından, derneğe karşı, dernek merkezinin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesinde açılır¹²⁸. Bu durumda çıkarma kararının haklı sebeplere dayanıp dayanmadığı konusunda; “hâkim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir.” (TMK m.4)^{129,130}.

b. Tüzüğe Dayanan Çıkarılma Sebepleri ve İtiraz Hakkı

Yukarıda belirtildiği gibi, dernek tüzüğünde çıkarılma sebepleri belirtilmişse üye, ancak tüzükte belirlenmiş olan sebeplerden biriyle çıkarılabilir. Örneğin tüzükte ödenti borcunun muacceliyet tarihinden itibaren üç ayda ödenmemesi bir çıkarma sebebi olarak belirtilmiş ve üye aidatını burada belirtilen sürede ödememişse üyenin dernekten çıkarılması, haklı bir çıkarma olarak kabul edilir. Keza alkollü içki ile mücadele amacıyla kurulmuş bulunan bir dernek tüzüğünde, alkollü içki kullanan üyenin dernekten çıkarılması öngörülmesi olmasına karşın, açıkça alkollü içki içen bir üyenin çıkarılması, haklı çıkarma olarak kabul edilmektedir. Bu takdirde çıkarılan üye, ancak bu sebebin gerçekleşmediğini, örneğin iddia edildiği gibi alkol kullanmadığını kanıtlamak suretiyle çıkarma kararının mahkemeye iptalini sağlayabilir.

Borçlar Kanunu m.27 hükmüne aykırı olarak; kanuna, ahlâka ya da olması imkânsız bir sebebe dayanılarak verilmiş bulunan bir çıkarma kararı varsa, üye, çıkarma işleminin geçersizliğinin tespitine karar verilmesini mahkemeden isteyebilir. Ayrıca tüzükte bir se-

¹²³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 329; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 302; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 632 vd.

¹²⁴ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 632 vd.

¹²⁵ ENGİN: age, s. 105 vd.; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 329; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 330.

¹²⁶ Yargıtay 18. HD'nin 19.03.2013 tarihli ve E. 2013/2609, K. 2013/4191 sayılı kararına göre; somut olayda; davacı derneğin asıl üyesi olduğunu bir başka kulübe transferi nedeniyle sporculuktan istifa ettiğini, ancak bu bahşurusunun dernek üyeliğinden istifa olarak değerlendirilerek dernek üyeliğine son verildiğini ileri sürerek davalı derneğin yönetim kurulu kararının iptalini istemiştir. Davacı, davalı derneğin genel kurul toplantısına itiraz etmeden doğrudan dava açmıştır. Ayrıca davalı derneğin tüzüğünde de yönetim kurulu kararının kesin olduğuna dair bir hüküm bulunmamaktadır. Şu halde dava şartı gerçekleşmeden açılan davanın reddine karar verilmesi gerekir. Benzer kararlar için bkz. YHGK, 28.02.1986 - 2-811/176 (YKD, 1988/12, s. 1623; YHGK, 10.05.2006 - E. 2006/2-278, K. 2006/283; Y. 2. HD, 26.02.2007 - 642/2753 [Kazancı Bilişim-İçtihat Bankası (Erişim tarihi: 06.05.2018)].

¹²⁷ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 328; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 298; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 633 vd.

¹²⁸ AYKUL: age, s. 203 vd.

¹²⁹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 328; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 298; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 633 vd.

¹³⁰ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 332; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 303 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 635 vd.

bep göstermeden üyenin çıkarılabileceğine ilişkin bir hüküm varsa, ancak çıkarma kararı, bir hakkın kötüye kullanılması niteliğindeyse üye, çıkarma kararına karşı, TMK m.2/2 hükmü çerçevesinde mahkemede itiraz davası açarak çıkarma kararının iptalini sağlayabilir. Zira bu durumda, tüzükte derneğe tanınmış bulunan çıkarma yetkisinin dürüstlük kuralı çerçevesinde kullanılması gerekir¹³¹. Ayrıca, ihraç sebebi gösterilmeden üyenin ihracına karar verilmişse dernek, iptal davasına bakan mahkemeye ihraç sebebinin açıklama yükümlüdür. Bu durumda mahkeme, ihraç sebebinin dürüstlük kuralına uyup uymadığını kendiliğinden incelemelidir¹³². Bazı yazarlara göre, dernek üyeliği, şahsa bağlı haklardan olduğundan, çıkarma hakkının haksız olarak kullanılması, aynı zamanda kişilik hakkı ihlali niteliğindedir¹³³.

Dernek tüzüğünde üyenin ihraç nedenleri teker teker sayılmışsa üye, ancak bu sebeplerden birisiyle veya haklı bir sebebin varlığı halinde, dernekten ihraç edilebilir. Tüzükte belirlenmiş olan sebeplere dayanılarak verilmiş bulunan çıkarma kararlarına karşı, “*çıkarma sebebi olarak belirlenmiş fiil veya durumun gerçekleşmemiş olduğu*” veya “*kararın usulüne göre alınmamış olduğu*” sebeplerine dayanılarak itiraz edilebilir. Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararında, eski Medenî Kanunda aksine hüküm bulunmasına karşın, yukarıda belirtilen nedenlerle üyelerin ihraç kararına itiraz etme hakkına sahip oldukları kabul edilmiştir¹³⁴.

c. Üyelikten Çıkmanın ve Çıkarılmanın Sonuçları

Çıkma (istifa) yoluyla dernekten ayrılan kişi, çıkma tarihinden itibaren üyelik haklarını kaybeder (TMK m.66). Dernek üyeliğinden çıkarılan kimse, çıkarma kararına karşı itiraz etmemiş veya itirazı reddedilmiş ise, derneğin çıkarma kararı, yetkili organ tarafından alındığı tarihten itibaren geçerli olur¹³⁵.

Bazı yazarlara göre, çıkarma kararı, fesih iradesinin yöneltildiği şeklinde kullanılan bir yenilik doğuran hak niteliğinde olduğundan, bu hakkın kullanılmasından doğan hukuksal netice, irade açıklaması üyeye vardığında doğar. Tarafımızdan benimsenen bir diğer görüşe göre¹³⁶; dernekten çıkarma, aynı zamanda bir ceza niteliğinde olduğundan, etkisini, varma anından önce, bu kararın dernek tarafından verildiği anda doğurmaktadır. Bu nedenle, üyenin aйдat borcu da karar anında sona ermektedir. Ayrıca çıkrama işleminin hukuksal neticesini karar anından itibaren başlatmak, çıkarılan üyenin de lehinedir. Sendikalarda ihraç kararının, hukuksal neticesini kararın kesinleştiği anda

doğurmasının nedeni, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m.19/4 hükmünde bu yönde bir hükmün bulunmasıdır. Oysa, Türk Medenî Kanunu veya Dernekler Kanunu, dernek üyeliğinden ihraç ile ilgili böyle bir hüküm içermemektedir.

VIII. Dernek Organları

A. Genel Olarak

Derneğin, kanunen bulunması gerekli organlarına zorunlu organlar denir. Ancak derneklerde zorunlu organlar dışında seçimlik organlar da bulunabilir (TMK m.72/2). Derneğin zorunlu organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kuruludur (TMK m.95). Dernekler için haysiyet kurulu, onur kurulu, disiplin kurulu vb. Kanun tarafından zorunlu olarak öngörülmemiş bulunan organlar da kurulabilir. Ancak zorunlu organlara ait görevler, yetkiler ve sorumluluklar, zorunlu olmayan (seçimlik) organlara devredilemez. Böyle bir yetki devrinin yapılmış bulunması, zorunlu organların yetkilerini ortadan kaldırmaz (TMK m.72)¹³⁷.

Dernekler, genel kurul kararıyla şube açabilirler. Ancak şube açılması için, dernek yönetim kurulu tarafından bu amaçla yetkilendirilmesi gereken en az üç kişilik bir kurucular kurulu tarafından şube açılan yerin en büyük mülkî amirine şube kuruluş bildiriminin, gerekli görülen belgelerle birlikte, sunulması gerekir. Her şubede de genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulu oluşturulması ve bu organların yetkilerinin dernek tüzüğünde gösterilmesi gerekir (TMK m.95/1). Şubelerin dernekten ayrı bir tüzel kişilikleri bulunmamaktadır (TMK m.94, m.95; Dernekler Yönetmeliği m.7, m.8)¹³⁸.

B. Genel Kurul

1. Genel Olarak

Genel kurul, derneğe kayıtlı bulunan tüm üyelerden oluşan, derneğin en yetkili karar organıdır (TMK m.73). Genel kurul, derneğin en üst organı sıfatıyla, dernek ile ilgili en önemli kararları alır. Bu kararlar, kanun ve dernek tüzüğü tarafından belirlenmiş bulunan usule uygun olarak yapılan çağrı üzerine dernek üyelerinin katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda alınır. Ayrıca genel kurul, dernek organlarını seçer ve onları denetler (TMK m.80)¹³⁹.

TMK m.76 hükmünde yer alan; “*Bütün üyelerin bir araya gelmeksizin yazılı katılımlarıyla alınan kararlar ile dernek üyelerinin tamamının kanunda yazılı çağrı usulüne uymaksızın bir araya gelerek aldığı*

¹³¹ ÖZSUNAY: age, s. 252; AKÜNAL: age, s. 82; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 333. Keza, aynı yönde YİBK, 20.09.1950 - 4/10, (RG: 07.12.1950 - 7676).

¹³² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 332 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 635 vd.; HELVACI / ERLÜLE: age, s. 127 vd.

¹³³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 334, dn. 1097.

¹³⁴ YİBK, 20.09.1950 (RG: 07.12.1950 - 7676); Bkz. AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 635, dn. 55.

¹³⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 334.

¹³⁶ ENGİN, Baki İ.: *Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi*, İstanbul 1995, s. 109.

¹³⁷ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 343 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 311 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 602 vd.; Erman, age, s. 214 vd.; HELVACI / ERLÜLE: age, s. 127 vd.; KILIÇOĞLU: age, s. 523 vd.; ZEYİN / ERGÜN: age, s. 125 vd.; İNAN: age, s. 193 vd.; AYKUL: age, s. 53 vd.

¹³⁸ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 311.

¹³⁹ ÖZSUNAY: age, s. 170; AKÜNAL: age, s. 84; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 344 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 311 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 602 vd.

kararlar geçerlidir.” şeklindeki düzenlemeden dolayı, genel kurul, toplanmadan, imza toplanarak da genel kurul kararları oluşturulabilir. Ancak, bu yöntemle karar oluşturulması, genel kurulun olağan toplantısı olarak değerlendirilemez (TMK m.76/2)¹⁴⁰. Genel kurul toplantılarında gündeme bağlilik ilkesi geçerli olmakla birlikte, katılan üyelerin onda birinin yazılı başvuruları üzerine başka konular da gündeme alınabilir.

Genel kurul kanun veya tüzük tarafından bir başka organa bırakılmamış bulunan bütün konularda karar verme yetkisine sahip olan en üst organdır. Ayrıca genel kurul, diğer organların yetkileri arasında bulunan konularda da, danışma ve denetleme yetkilerine sahip bulunmaktadır. Keza genel kurul, TMK m.80 hükmü çerçevesinde; üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma hakkında son karar verir; dernek organlarını seçer, denetler ve haklı sebeplerle görevden alır. Ayrıca genel kurul, derneğin diğer organlarına verilmemiş olan işleri de kararlaştırır ve icra eden bir organdır. Genel kurul toplantıları ise, olağan veya olağanüstü diye iki türdür¹⁴¹.

2. Genel Kurul Türleri

a. Olağan Genel Kurul

Olağan genel kurul, dernek tüzüğünde belirtilen zamanlarda ve yönetim kurulunun çağrısı üzerine yapılan genel kuruldur (TMK m.74/1). Dernekler Kanunu m.4/b hükmü uyarınca, dernek tüzüğünde olağan toplantının yapılacağı zamanın belirtilmesi gerekir. Türk Medenî Kanunu m.74 /2 uyarınca; olağan genel kurul toplantısının en geç üç yılda bir yapılması gerekir. Genel kurul, yönetim kurulu tarafından toplantıya çağrılır¹⁴². Olağan genel kurul toplantısının iki kez üst üste yapılmaması halinde, dernek, kendiliğinden sona erer (TMK m.87/5). Bu gibi durumlarda her ilgili, sulh hukuk hâkiminden, derneğin, kendiliğinden, sona ermiş olduğunun tespitine karar verilmesini talep edebilir (TMK m.87/2)¹⁴³.

b. Olağanüstü Genel Kurul

Olağanüstü genel kurul, derneğin olağan genel kurulu dışında, yönetim veya denetim kurullarının gerekli gördüğü hallerde veya derneğe kayıtlı üyelerin beşte birinin veya denetleme kurulunun yazılı başvurusu üzerine yönetim kurulunun davetiyle gerçekleştirilen genel kurul toplantısıdır (TMK m.75)¹⁴⁴. Dernek

tüzüğünde, derneğin olağanüstü toplantıya çağırılması için gerekli bulunan beşte bir oranı düşürülebilir. Yönetim kurulu, yukarıda belirtilen kişiler tarafından yapılmış bulunan yazılı başvurular üzerine, otuz gün içerisinde, üyeleri genel kurul toplantısına çağırarak zorundadır. Yönetim kurulunun bu yasal zorunluluğa uymaması halinde, denetleme kurulu veya üyelerden birinin başvurusu üzerine, sulh hukuk mahkemesi, üç dernek üyesini, genel kurulu toplantıya çağırarak üzere görevlendirir (TMK m.75/2)¹⁴⁵.

Yönetim kurulu, genel kurulu en az onbeş gün önceden toplantıya çağırır ve bu çağrıda toplantı tarihini, saatini, yerini ve gündemini de üyelere bildirir. Genel kurul toplantısı bir defadan fazla geri bırakılmaz. Toplantı yeri, dernek merkezinin bulunduğu yerde yapılır. Ancak dernek tüzüğünde genel kurul toplantılarının, genel merkezin bulunduğu yerden başka bir yerde yapılmasına ilişkin bir düzenleme yapılmışsa, olağanüstü genel kurul toplantıları, bu gibi yerlerde de yapılabilir (TMK m.78/1 ve 3)¹⁴⁶.

3. Genel Kurul Toplantı Nisabı (Yeter Sayısı)

Genel kurul, toplantıya katılma hakkına sahip bulunan üyelerin yarısından bir fazlasının toplantıya katılmasıyla (salt çoğunlukla) toplanır. Ancak gündemde derneğin feshedilmesi veya tüzüğünün değiştirilmesi konuları yer alıyorsa genel kurul, üyelerin en az üçte ikisinin katılımıyla toplanabilir. Bu çoğunlukların sağlanamaması nedeniyle toplantının ertelenmesi halinde; ikinci toplantıda bu çoğunluklar aranmaz. Bu gibi durumlarda genel kurul, toplantıya katılan üyelerle yapılır. Ancak bu durumlarda dahi genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulu toplam sayısının iki katından aşağı üye ile toplanamaz (TMK m.78). Dernek yönetim kurulu üye sayısı en az beş, denetleme kurulu üye sayısı ise en az üç olduğuna göre, ikinci toplantının nisabı (toplantı yeter sayısı), en az onaltı üyedir. Derneğin yönetim ve denetim kurullarının sayıları arttırılmışsa, toplantı yeter sayısının da buna göre hesaplanması gerekir (TMK m.78)¹⁴⁷.

4. Genel Kurulda Usul ve Karar Nisabı

Toplantının açılışından sonra, toplantıyı yöneten başkanlık divanı oluşturulmak üzere bir başkan ve yeteri kadar başkan vekili ile yazman seçilir. Toplantı, başkan tarafından yönetilir, kâtipler ise toplantı ile ilgili tutanakları düzenler ve bu tutanaklar başkan ve kâtipler tarafından imzalanır. Bu şekilde düzenlenen belgeler, toplantı sonunda yönetim kuruluna teslim edilir (TMK m.79).

¹⁴⁰ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 602.

¹⁴¹ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 312; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 604 vd.

¹⁴² Y. 7. HD'nin 17.05.2012 tarihli ve E. 2012/3243, K. 2012/3567 sayılı karar özeti: Derneklerin en az üç yılda bir olağan genel kurul toplantısı yapması gerekir. Süre geçmesine rağmen genel kurul yapmayan derneğin dağıldığının tespitine karar verilmesi gerekir. [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 02.04.2018)].

¹⁴³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 345; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 312-313.

¹⁴⁴ Yargıtay 7. HD'nin 13.05.2010 tarihli ve E. 2010/1105, K. 2010/2976 sayılı kararında belirtildiği gibi; 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu m.75 hükmünde, genel kurulun, yönetim kurulunun veya denetim kurulunun gerekli gördüğü hallerde veya dernek üyelerinden beşte birinin yazılı başvurusu üzerine, yönetim kurulunca olağanüstü toplantıya çağrılacağı, yönetim kurulunun genel kurulu toplantıya çağırılmaması halinde, üyelerden birinin başvurusu üzerine sulh hâki-

minin üç üyeyi genel kurulu toplantıya çağırarak görevlendireceği belirtilmiştir. Bu davada Mahkeme incelemesinin konusu, istemin esasını inceleyerek genel kurulun toplanmasına gerek bulunup bulunmadığı, toplantı isteminin yerinde olup olmadığını denetlemek değildir. Bu tür davalarda davanın açıldığı Sulh Hukuk Mahkemesi, sadece şekli inceleme yapmalıdır. [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 02.04.2018)].

¹⁴⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, 345; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 313 vd.

¹⁴⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 346; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 314 vd.

¹⁴⁷ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 347 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 314-315; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 611 vd.

Dernekler Yönetmeliği m.15 hükmüne göre, genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerin listeleri (hazirun cetveli) toplantı yerinde bulundurulur ve katılanlar, resmi makamlar tarafından verilmiş bulunan kimlik belgeleri kontrol edilerek ve hazirun cetveli kendilerine imzalatılarak toplantıya alınırlar. Kimliklerini kanıtlamayanlar ile hazirun cetvelini imzalamayanlar toplantıya alınmazlar. Hazirun cetveline göre, toplantı yeter sayısının sağlanmış olduğu anlaşılırsa, durum bir tutanakla tespit edilir ve toplantı, başkan veya görevlendireceği yönetim kurulu üyesi tarafından açılarak divan kurulu, yukarıda belirtildiği gibi, oluşturulur. Toplantı yönetimi ve güvenliği divan başkanı tarafından sağlanır¹⁴⁸.

Genel kurul karar nisabı (karar yeter sayısı) ise, kurula katılan üyelerin salt çoğunluğudur. Şu halde genel kurulda kararlar, toplantıya katılan üyelerin yarısından bir fazlasının oyu ile alınabilir (TMK m.81). Şu halde oylarda eşitlik varsa karar alınmamış sayılır. Gündemde tüzük değişikliği veya derneğin feshi maddeleri varsa, bu tür kararlar, ancak toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alınabilir (TMK m.81)¹⁴⁹.

Yeni yönetim kurulu, genel kurul toplantısını izleyen otuz gün içinde, derneğin organlarına seçilen asıl ve yedek üyelerin listesini, dernek organlarında ve yerleşim yerinde meydana gelen değişiklikleri içeren “Genel Kurul Sonuç Bildirimi”ni, mülkî idare amirine teslim etmekle yükümlüdür (Dern. K. m.23, Dern. Yönetmeliği m.17). Ayrıca genel kurul toplantısında tüzük değişikliği yapılmışsa; genel kurul toplantı tutanağı, tüzüğün değişen maddelerinin eski ve yeni şekli, her sayfası dernek yönetim kurulu üyelerinin salt çoğunluğu tarafından imzalanmış bulunan dernek tüzüğünün son şekli, genel kurul toplantısını izleyen otuz gün içinde, mülkî idare amirliğine teslim edilir. Genel kurul sonuç bildirimleri, dernek yönetim kurulu tarafından kendisine bu konuda yetki verilmiş bulunan yönetim kurulu üyesi tarafından da yapılabilir. Keza sandığı bulunan dernekler, sandıklarına ilişkin “genel kurul sonuç bildirimini” de yukarıda belirtilen şekilde ve sürede mülkî idare amirliğine bildirmekle yükümlüdürler¹⁵⁰.

5. Genel Kurul Kararlarının İptali

İptal hakkı, genel kurul toplantılarında kanuna veya tüzüğe aykırı olarak alınan genel kurul kararlarına karşı her bir üyeye tanınmış bulunan bir dava hakkıdır. Bir kanun veya tüzük hükmüne açıkça aykırı olmamakla beraber, derneğin, kendi uygulaması neticesinde, iç düzeninde yerleşmiş bulunan kurallara aykırı genel kurul kararları da iptal davasının konusunu oluşturabilir¹⁵¹.

Her bir üye, kanuna veya tüzüğe aykırı genel kurul kararlarına karşı derneğin yerleşim yerindeki asliye hukuk mahkemesinde, genel kurul kararının iptali için dava açabilir. Bu davanın davalısı ise dernek tüzel kişiliğidir. Ayrıca, üyenin böyle bir dava açabilmesi için, genel kurul toplantısına katılmamış olması veya katılmıyorsa iptali istenen karar lehine oy kullanmamış olması gerekir (TMK m.83). Ancak Yargıtay tarafından da belirtilmiş olduğu gibi, üyenin genel kurul kararının iptalini isteyebilmesi için, genel kurul tutanağına muhalefet serhi yazma mecburiyeti kaldırılmış bulunmaktadır¹⁵².

Genel kurul kararının iptali davasının, üye genel kurul toplantısına katılmışsa toplantı tarihinden, toplantıya katılmıyorsa toplantıyı öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde ve her halde toplantı tarihinden itibaren üç aylık hak düşürücü süre içinde açılması gerekir. Yargıtay tarafından da kabul edildiği gibi, genel kurul kararının “yok” veya “kesin hükümsüz” olarak kabul edildiği durumlarda, açılan yokluğun veya kesin hükümsüzlüğün tespiti davasında, hak düşürücü süre söz konusu değildir¹⁵³. Mahkeme, iptal davasını haklı bulursa, dava konusu genel kurul kararının iptaline karar verir. Mahkemece iptal edilen karar, geçmişe etkili olarak, yani alındığı tarihten itibaren geçersiz hale gelir (TMK m.83)¹⁵⁴. İptal davası, kural olarak, dernek genel kurulu kararlarına karşı tanınmış bulunan bir haktır. Bu nedenle, derneğin diğer organları tarafından verilmiş bulunan kararlara karşı, önce genel kurulda itiraz etmek gerekir. Üyenin bu itirazının genel kurul kararıyla reddedilmesi halinde üye, genel kurul kararının iptali için dava açmalıdır (TMK m.83)¹⁵⁵.

Genel kurul kararları, emredici hükümlere, kamu düzenine, kişilik haklarına veya genel kabul görmüş ahlak kurallarına aykırı ise, kesin hükümsüzdür (TBK m.27). Bu gibi kararlar kesin hükümsüz olduğundan, bu kararlara karşı, iptal davası yerine, “kararın geçersizliğinin tespiti davası” açılmalıdır. Yukarıda belirtilen üç aylık hak düşürücü süre, “yok” veya “kesin hükümsüz” davalar için uygulanmaz¹⁵⁶.

C. Yönetim Kurulu

1. Kuruluşu

Yönetim kurulu, genel kurul tarafından gizli oyla seçilen en az beş asil ve beş yedek üyeden oluşan bir yasal organdır (TMK m.80, m.84). Yönetim kurulu, genel kurul kararlarını uygular, görevine ve yetkisine giren diğer işleri yapar ve derneği üçüncü kişilere karşı temsil eder (TMK m.84). Ayrıca Dernekler Kanunu m.4/f hükmüne göre; yönetim kurulunun asıl ve yedek üye sayısının ve ne şekilde seçileceğinin dernek tüzüğünde gösterilmesi zorunludur.

¹⁴⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 348.

¹⁴⁹ AKÜNAL: age, s. 91; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 348 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 316-317; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 611 vd.

¹⁵⁰ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 348 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 318 vd.

¹⁵¹ ÖZSUNAY: age, s. 207; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 332 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 615 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 317 vd.

¹⁵² YHGK, 14.05.2014 - E. 2013/18-2444, K. 2014/663 [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 07.05.2018)].

¹⁵³ Y. 9. HD, 29.05.2012 - E. 2012/11135, K. 2012/18856 [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 07.05.2018)].

¹⁵⁴ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 318; AYKUL: age, s. 203 vd.

¹⁵⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 3350; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 317.

¹⁵⁶ ÖZSUNAY: age, s. 206, DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 317.

Dernek ilk kurulduğunda, kurucular tarafından, genel kurulca yönetim kurulunun oluşturulmasına kadar, geçici yönetim kurulu belirlenir. Yönetim kurulu üyelerinin görev süresi tüzükte belirlenir. Dernek tüzüğü tarafından verilmiş bulunan yetkiye dayanılarak yönetim kurulu üye sayısının artırılması mümkündür. Yönetim kurulu, görev süresi içinde boşalan yönetim kurulu üyeliklerine yedek üyeleri görevlendirir. Bu şekilde görevlendirilen yedek üyeler, asıl üyelerin sürelerini tamamlar. Yönetim kurulu, yedek üyelerden yapılan görevlendirmelere rağmen, üye tam sayısının yarısından aşağı sayıya düşerse, mevcut yönetim kurulu üyeleri veya denetim kurulu tarafından, bir ay içinde, dernek genel kurulunun toplantıya davet edilmesi gerekir. Bu şahıslar tarafından, belirtilen süre içinde, dernek genel kurulu, toplantıya davet edilmezse, dernek üyelerinden birinin başvurması üzerine dernek merkezinin bulunduğu yer sulh hukuk hâkimi, dernek üyeleri arasından üç kişiyi bir ay içinde genel kurulu toplamakla görevlendirir (TMK m.84/2). Dernek yönetim kurulu, geçici olarak, kurulamazsa, TMK m.427/4 hükmü uyarınca, derneğe bir kayyım atanır¹⁵⁷. Yönetim kurulunun, dernek tüzüğüne uygun şekilde oluşması devamlı olarak imkânsız hale gelmişse dernek kendiliğinden sona erer (TMK m.87/4)¹⁵⁸.

Yönetim kuruluna seçilen kişilerin dernek üyesi olmaları gerekip gerekmediği konusu doktrinde tartışmalıdır. Baskın görüşe göre, dernek üyesi olmayan kişiler de dernek yönetim kuruluna seçilebilir¹⁵⁹. Bazı yazarlara göre ise, dernek üyesi olmayan kişiler, dernek yönetim kuruluna seçilemezler¹⁶⁰. Tüzükte aksine bir hüküm yoksa, yönetim kurulu üyeliğini kabul zorunluluğu bulunmamaktadır¹⁶¹. Bazı yazarlar, bu yorum derneğin amacıyla bağdaştırmamaktadırlar¹⁶².

2. Görevleri ve Yetkileri

TMK m.80/2 hükmü çerçevesinde; genel kurul, bazı haklı sebeplerin varlığı halinde, yönetim kurulunu işten el çektirebilir¹⁶³. Doktrindeki baskın görüşe göre, yönetim kurulu üyesi ile dernek arasındaki hukuksal ilişki, vekâlet veya hizmet ilişkisidir¹⁶⁴. Bu nedenle, yönetim kurulu üyesi, her zaman bu ilişkiyi sona erdirebilir. Ancak tarafların bu hukuksal ilişkiden doğan hakları saklıdır. Bu çerçevede; Türk Borçlar Kanununun vekâlet veya hizmet sözleşmesine ilişkin hükümleri, işin niteliğine uygun düştüğü ölçüde, yönetim kurulu üyeleri ile dernek arasındaki ilişkide, kıyasen uygulanabilir. Yönetim kurulu, dış ilişkide, derneği kurul halinde temsil eder. Zira, tüzel kişinin iradesi organları

aracılığı ile açıklanır ve organlar hukuksal işlemleri ve diğer tüm eylemleri ile tüzel kişiyi borç altına sokarlar¹⁶⁵. Ancak yönetim kurulu, bu yetkiyi, bir veya birkaç kişi ya da bir üçüncü kişi vasıtasıyla kullanabilir (TMK m.85/2)¹⁶⁶.

Yönetim kurulu, vekil gibi yaptığı işlerden hukuken sorumludur. Bu nedenle; yönetim kurulu, ihmal ettiği veya derneğin amacına, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına aykırı olarak yaptığı ve durumu bilmeyen üçüncü kişilere karşı derneğin sorumlu olduğu işlerden dolayı derneğe karşı sorumludur. Yönetim kurulunun temsil yetkisinin, derneğin amacı ile sınırlı olup olmadığı tartışmalıdır. Baskın görüş, yönetim kurulunun temsil yetkisinin, üçüncü kişiler dahil, amaçla sınırlı olduğudur¹⁶⁷. Ancak yönetim kurulu üyelerinin derneğe karşı sorumluluğu, genel kurulun ibrası ile sona erer¹⁶⁸.

Yönetim kurulu, dernek adına, yapmış olduğu hukuki işlemlerden, sözleşmelerden ve eylemlerden veya yapmayı ihmal ettiği işlerden dolayı derneğe karşı, bir vekil gibi sorumludur. Yukarıda belirtildiği gibi, yönetim kurulu üyelerinin bu sorumlulukları, hizmet veya vekâlet sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Genel kurulun ibrası, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğunu sona erdirir¹⁶⁹.

C. Denetleme Kurulu

1. Kuruluşu

Denetleme kurulu, kanunda ve tüzükte belirtilmiş olan görevleri ifa eden ve özellikle derneğin iç denetimini gerçekleştiren ve genel kurul tarafından seçilen bir zorunlu organdır (TMK m.72/1). Denetim kurulunun nasıl seçileceği, görevleri ve yetkileri ve kaç adet asıl ve yedek üyeden oluşacağı hususlarının dernek tüzüğünde gösterilmesi gerekir (Dern. K. m.4). Denetleme kurulu, genel kurul tarafından gizli oyla seçilen en az üç asıl ve üç yedek üyeden oluşur. Denetleme kurulu üyelerinin dernek üyesi olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Denetim kurulu üyelerinin, seçildikleri tarihten itibaren en geç otuz gün içinde, derneğin merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine bildirilmesi gerekir (Dern. K. m.23)¹⁷⁰. Derneklerin genel kurul veya dernek tarafından görevlendirilen bir

¹⁵⁷ DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 319.

¹⁵⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 351 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 319 vd.

¹⁵⁹ ÖZSUNAY: age, s. 211 vd.; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 350; ÖZTAN: age, s. 74.

¹⁶⁰ AKÜNAL: age, s. 93.

¹⁶¹ ÖZSUNAY: age, s. 212. vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 320.

¹⁶² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 350.

¹⁶³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 350; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 320.

¹⁶⁴ ÖZSUNAY: age, s. 219; ÖZTAN: age, s. 74; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 351; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 320.

¹⁶⁵ Yargıtay 18. HDNin 12.01.2015 tarihli ve E. 2014/20992, K. 2015/34 sayılı kararına göre; taraf ehliyeti kamu düzenine ilişkindir. Davalı dernek tüzüğüne göre, derneği yönetim kurulu temsil eder. Davada derneği temsil eden şahsa derneği temsile yetkili olduğuna ilişkin yönetim kurulunca verilmiş bir yetki belgesi veya bu hususta yönetim kurulunca alınan bir karar ibraz edilememiştir. Bu nedenle davanın yönetim kurulu üyelerinin tamamına yöneltilmesi gerekirdi [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 02.04.2018)].

¹⁶⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 350 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 321.

¹⁶⁷ ÖZSUNAY: age, s. 212; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 352; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 321.

¹⁶⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 351; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 321.

¹⁶⁹ ÖZSUNAY: age, s. 219; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 352; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 320-321.

¹⁷⁰ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 352 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 321; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 622.

bağımsız denetleme kuruluşu tarafından denetlenmesine “iç denetim” denir. Denetim kurulu üyelerinin istemesi halinde, dernek yönetim kurulu ve yetkilileri, her türlü belgeyi, bilgiyi ve kaydı kendilerine vermekle yükümlüdürler. Keza denetim kurulu üyeleri, derneğin yönetim yerlerine, müesseselerine ve eklentilerine girme ve onları denetleme yetkisine sahip bulunmaktadır (Dern. K. m.9/3)¹⁷¹.

2. Görevleri ve Yetkileri

Denetleme kurulu, yönetim kurulunun faaliyetlerini denetler; yönetim kurulunun hesaplarını ve işlerini kontrol eder; yönetim kurulunun tüzükte gösterilen amaç doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini, defterlerin ve kayıtların dernek tüzüğüne ve mevzuata uygun olarak tutulup tutulmadığını denetler (Dern. K. m.9/2). Denetleme kurulu, derneğin denetimiyle ilgili olarak yılda en az bir rapor düzenleyerek yönetim kuruluna ve genel kurula bildirir. Ayrıca, denetleme kuruluna, genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma yetkisi de verilmiş bulunmaktadır (TMK m.7 /1). Denetleme kurulu, yönetim kurulu üye sayısının, üye tam sayısının yarısının altına düştüğünü tespit ederse, genel kurulu, doğrudan doğruya toplantıya çağırılmaya yetkili ve görevlidir (TMK m.84/2)¹⁷².

IX. Derneklerin Faaliyetleri

A. Genel Olarak

Derneklerin mevcut veya kapatılmış ya da feshedilmiş bulunan bir siyasi partinin, sendikanın veya üst kuruluşun, adını, amblemini, rumuzunu, rozetini ve benzeri işaretlerini veya başka bir ülke ya da devlete ait bayrak, amblem veya flamaları kullanmaları yasaktır (Dern. K. m.29). Ayrıca derneklerin defterlerinde kayıtlarında ve Türkiye Cumhuriyeti resmi kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe kullanma zorunluluğu bulunmaktadır (Dern. K. m.31). Derneklerin adlarında Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal kelimeleri veya bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle oluşturulan kelimeleri kullanmaları ise izne tabidir (Dern. K. m.28). Keza derneklerin eğitim ve öğretim faaliyetleri için yurt, pansiyon; üyeleri için lokal açmaları ve işletmeleri için, mahallin en büyük mülki amirinden izin almaları gerekir (Dern. K. m.26)¹⁷³.

B. Dernek Faaliyetlerinde Amaçla Sınırlılık - “Ultra Vires” İlkesi

Bazı yazarlara göre; tüzel kişilerin varlık nedeni, amaç unsuru olduğundan bunların ehliyetleri, güttük-

leri amaçla sınırlıdır. Bu nedenle, tüzel kişinin amaç dışı (ultra vires) işlemi kendisini bağlamaz. Örneğin, tütün kullanımından vazgeçirme amacıyla kurulmuş bulunan bir derneğin, sigara ithal etmesi, derneğin amacıyla bağdaşmayan “ultra vires” bir işlem olduğundan, o derneği bağlamaz¹⁷⁴. Ancak tüzel kişi ile alışverişte bulunan kişiler, söz konusu işlemin amaç ve ehliyet dışı kaldığını bilmiyorlarsa, iyiniyetli olarak kabul edilir ve onların iyiniyetleri korunur¹⁷⁵.

Katıldığımız diğer yazarlara ait görüşe göre ise, “amaçlarla sınırlı olma” veya “ultra-vires” ilkesi, dernekler için söz konusu değildir. Öncelikle, bu ilkeyi dernekler için öngören açık bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Türk Medenî Kanunu m.48 hükmüne göre, tüzel kişiler, yaradılış gereği insana özgü olanlar dışındaki, bütün haklara ve borçlara ehildirler. Öte yandan TMK m.90 ile Dern. K. m.30 hükümleri, derneklerin ehliyetini değil, onların faaliyetlerini sınırlayan hükümlerdir.

İngiliz hukukunda, ticaret şirketlerinin hak ehliyetlerinin işletme konusu ile sınırlı olması ilkesi, “ultra vires” diye adlandırılmakta; ticaret ortaklığı sözleşmesinde belirtilmiş olan işletme konusunu aşan işlemler, “yok hükmünde” kabul edilmektedir. Bu nedenle, İngiliz hukukunda, işletme konusunu aşan işlemler, gerek şirketi gerek karşı tarafı bağlamamaktadır. Bu teoriye göre şirket, sonradan icazet vermek veya esas sözleşmesini değiştirmek suretiyle, ultra vires işleme geçerlilik kazandıramaz¹⁷⁶.

Eski Türk Ticaret Kanunu m.137 hükmüyle, ticaret şirketlerinin hak ehliyeti, işletme konusu ile (“Ultra Vires”) sınırlandırılmış bulunmaktaydı. Hak ehliyetinin bulunmadığı yerde, fiil ehliyetinin de olmayacağı düşüncesiyle, konu dışı işlemler çoğunluk görüşü ve Yargıtay uygulaması çerçevesinde yok sayılır ve şirketi bağlamazdı. Ancak TTK m.125/2 hükmüyle, ticaret şirketlerinin, işletme konusu ile sınırlı hak ehliyetine, bazı istisnalarla, veda edilmiş bulunmaktadır. Keza, bu hükmeye paralel olarak düzenlenmiş bulunan TTK m.371/2 hükmüne göre, temsile yetkili olanların, üçüncü kişilerle işletme konusu dışında yaptığı işlemler şirketi bağlar.

Ancak, üçüncü kişinin, işlemin işletme konusu dışında olduğunu bildiği veya durumun gereğinden, bilecek durumda olduğu kanıtlanırsa, şirket bu işlemde sorumlu tutulmaz. Yapılmış bulunan yollama nedeniyle, bu hüküm, limited şirketler yönünden de uygulanmaktadır (TTK m.629/1). TTK m.125/2 hükmüyle getirilmiş bulunan istisnalara örnek olarak, bankalara taşınmaz ticareti yasağı getiren Bankalar Kanunu m.57/1-2 hükmü gösterilebilir¹⁷⁷.

¹⁷¹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 352 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 321-326; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 622 vd.

¹⁷² OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 353.

¹⁷³ OĞUZMAN, Kemal M. / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: *Kişiler Hukuku*, B. 16, İstanbul 2016, s. 353 vd.; DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan: *Türk Özel Hukuku Cilt II Tüzel Kişiler*, İstanbul 2017, s. 323-324; AKİPEK, G. Jale / AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: *Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku*, B. 13, İstanbul 2016, s. 590 vd.; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 46 vd.

¹⁷⁴ Bu görüşteki yazarlar için bkz. ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 46 ve dn. 156; SEROZAN, Rona: *Medenî Hukuk-Genel Bölüm / Kişiler Hukuku*, İstanbul 2013, s. 503 vd.

¹⁷⁵ SEROZAN, Rona: age, s. 504.

¹⁷⁶ ALPER, Gizem: *Türk Özel Hukukunda Ultra Vires İlkesi (Anlam ve Kapsamı)*, İstanbul 2013, s. 5 vd.

¹⁷⁷ BAHTİYAR: age, s. 46 vd.; ALPER: age, s. 5 vd.; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 46 vd.

Türk Medenî Kanununda, derneklerin hak ehliyetini bu anlamda sınırlayan açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca dernekler hakkında ultra vires ilkesinin uygulanması, dernekler ile ticaret şirketleri arasındaki farklılıklara uymamaktadır. Zira, ticaret şirketleri TTK m.157, m.244, m.301, m.489 ve m.512 hükümleri uyarınca, ancak ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanırlar.

Ayrıca Ticaret Siciline tescil, ticaret şirketinin ana sözleşmesine ve amacına aleniyet kazandırmaktadır. Bu sayede diğer kişiler, kendileriyle hukuksal işlem yapan bir ticaret şirketinin, bu işlemi yaparken, şirketin amacı dışında kalıp kalmadığını bilmektedirler. Oysa derneklerin kayıtlı oldukları kütük, aleniyeti sağlayan bir sicil niteliğinde değildir. Bu nedenle; derneklerin amaç dışı işlemleri dernekleri bağlamalı ve iyiniyetli üçüncü kişiler aleyhine hüküm doğurmamalıdır. Zaten yukarıda belirtildiği gibi, hak ehliyetinin işletme konusu ile sınırlı olması (ultra vires) ilkesi, ticaret ortaklıkları yönünden de geçerliliğini yitirmektedir¹⁷⁸.

C. Kamu Kurumlarını ve Kuruluşlarını Destekleyen Derneklerde Sınırlandırmalar

5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun m.2 hükmüne göre, kamu hizmetlerini veya personelini desteklemek amacıyla kurulan dernekler; (a) kamu kurumlarının ve kuruluşlarının ismini alamaz, bunların hizmet binaları ve müstemilatı içinde faaliyette bulunamaz ve bu kuruluşlara ait araçları ve gereçleri kullanamaz; (b) kamu kurumlarının ve kuruluşlarının sundukları hizmetlere karşılık olarak kişilerden ücret, bağış, katkı payı ve benzeri adlarla herhangi bir karşılık alamaz; (c) kamu hizmetlerinde kullanılan araç, gereç, evrak, form ve benzeri malzemenin bu dernekler tarafından temin edilmesi istenemez; (d) kamu kuruluşlarının bütçelerinden bu derneklere yardım yapılamaz ve fon aktarılamaz. Bu nedenle bu tür dernekler ve yarıdan fazla hisse ile iştirak ettikleri şirketler, ilgili oldukları kamu kurumlarının ve kuruluşlarının ihalelerine giremezler.

Dernekler, 5072 sayılı Kanun hükümlerine aykırı olmamak şartıyla, kamu kurumları ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda ortak projeler yürütebilir. Ancak kamu kurumları ve kuruluşları, bu tür proje maliyetlerinin en fazla yüzde ellisi oranında katkı sağlayabilirler. 4857 sayılı İş Kanunu m.30 hükmü çerçevesinde, engellilerin ve eski hükümlülerin mesleki eğitimi ve rehabilitasyonu, iş kurlmaları ve engellilerin iş bulmalarına destek sağlanmasına ilişkin proje ve benzerlerinde ise bu oran aranmaz (Dern. K. m.10/2).

D. Derneklerin Benzer Derneklere Yardım Etmesi

Dernekler, tüzüklerinde belirtilmiş bulunan amaçlarını gerçekleştirmek için, benzer amaçlı derneklere, siyasi partilerden, işçi ya da işveren sendikalarından ve meslek kuruluşlarından maddi yardım alabilir

¹⁷⁸ ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 48.

veya bunlara maddi yardım sağlayabilirler (Dern. K. m.10/1). Ancak Anayasa Mahkemesinin, 07.12.2004 tarihli ve 25663 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan; 01.12.2004 tarihli ve E. 2004/107, K. 2004/12 sayılı kararıyla, Dernekler Kanunu m.10 hükmünün siyasi partiler yönünden yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmiş bulunmaktadır¹⁷⁹.

E. Derneklerle İlgili Yasak Faaliyetler

1. Genel Olarak

Dernekler, faaliyetlerinde, hukukun genel sınırlamalarına tabidirler. Yeni Medenî Kanun, derneklerin yasak faaliyetleri ile ilgili olarak m.90 hükmüyle, “yasaklanan veya izne bağlı faaliyetlerle ilgili kamu hukuku nitelikli özel kanun hükümlerinin saklı” olduğu şeklinde genel bir düzenleme yapmıştır. Dernekler, tüzüklerinde gösterilmiş bulunan amaç ve söz konusu amaçlarını gerçekleştirmek üzere yürütecekleri faaliyetler dışında bir faaliyette bulunamazlar (Dern. K. m.30). Şu halde dernekler için yasak faaliyetler, tüzüklerinde yazılmış bulunan amaçlara aykırı olan, bu amaç ile bağdaşmayan ve kamu hukuku nitelikli kurullarla yasaklanmış bulunan faaliyetlerdir. Bu çerçevede derneklerin aşağıda belirtilen faaliyetleri yasaklanmış bulunmaktadır¹⁸⁰.

2. Kanunlarla Yasaklanmış veya Sınırlanmış Faaliyetler¹⁸¹

1. Dernekler, tüzüklerinde belirtilmiş olan amaçlarını gerçekleştirmek üzere, hukuka uygun faaliyetlerde bulunmalı; bunlar dışında kalan faaliyetlerden kaçınmalıdır.
2. Dernekler, Anayasa ve kanunlar tarafından yasaklanmış bulunan veya konusu suç teşkil eden eylemleri gerçekleştirme amacıyla kurulamazlar.
3. Derneklerin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, kanunlar tarafından derneklerce yapılması yasaklanmış bulunan eğitim ve öğretim faaliyetleri için; yurt, pansiyon ve üyeleri için lokal açmaları, ve lokallerinde alkollü içki kullanılması ve bu çeşit tesislerin işletilmesi, idare amirinden izin alınması şartına bağlanmış bulunmaktadır (Dern. K. m.26).
4. Dernekler, askerliğe, milli savunma ve genel koluk hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamaz; bu tür amaçları gerçekleştirmek için kamp ve eğitim yerleri açamaz; üyeleri için özel kıyafet ve üniforma kullanamazlar. (Dern. K. m.30).
5. Dernekler, mevcut veya mahkeme kararıyla kapatılmış ya da feshedilmiş bir siyasî partinin, bir sendikanın veya üst kuruluşunun bir derneğin veya üst kuruluşunun adını, amblemini, ru-

¹⁷⁹ OĞUZMAN, Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: age, s. 355.

¹⁸⁰ OĞUZMAN, Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: age, s. 355 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 324; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 74 vd.

¹⁸¹ OĞUZMAN, Kemal / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: age, s. 356.

muzunu, rozet ve benzeri işaretlerini veya daha önce kurulmuş Türk devletlerine ait bayrakları, amblemleri ve flamaları kullanamazlar (Dern. K. m.29).

6. Dernekler, defterlerinde ve belgelerinde ve Türkiye Cumhuriyetinin resmi kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe Kullanırlar (Dern. K. m.31).
7. Dernekler, dernek genel kurulu tarafından verilen yetki üzerine ve yönetim kurulu kararıyla taşınmaz mal satın alabilir veya taşınmaz mallarını satabilirler. Ancak dernekler, edindikleri taşınmaz malları, bu malların tapu siciline tescil tarihinden itibaren bir ay içinde mülkî amirliğe bildirmek zorundadırlar (Dern. K. m.22).

3. Yasak Faaliyetlerin Yaptırımı

Derneklerin amaç dışı faaliyetlerinin yaptırımı, Cumhuriyet savcısı tarafından açılan dava neticesinde, mahkemelerce faaliyetlerine son verilmesidir (TMK m.90). Ancak yeni Dernekler Kanunu, derneklerin amaç dışı faaliyetleri için, sadece idari para cezası öngörmüş bulunmaktadır¹⁸². Bu nedenle, derneklerin amaç dışı faaliyetlerinden dolayı Cumhuriyet savcılarının, derneklere son verilmesi (feshedilmeleri) veya genel kurul kararının iptali için dava açma yetkileri kalmamıştır.

Ayrıca Türk Medenî Kanunu m.83 hükmü uyarınca, dernek genel kurul toplantılarının iptalini veya yok hükmünde olduğunun tespitini dava etme hakkını, sadece dernek üyelerine tanımış bulunmaktadır. Bu nedenle, bu hakkın dernek üyeleri dışında bir kişiye veya makama tanınması, dernek kurma özgürlüğünün ihlali niteliğindedir. Bu nedenle Cumhuriyet savcılarının da bu konularda dava açma hakları kalmamıştır. Nitekim Yargıtay 18. HD. bir kararında bu yorumu yapmış bulunmaktadır¹⁸³.

F. Kolluk Kuvvetlerinin Dernek Faaliyetlerine Müdahale Yetkisi

Dernekler, kural olarak, ancak mahkeme kararıyla kapatılabilir. Ayrıca mahkeme, derneğin feshi için kendisine başvurulması üzerine, davanın her aşamasında, derneğin her türlü faaliyetinin yasaklanması konusunda bir “*ihtiyati tedbir kararı*” verebilir (TMK m.89). Ancak gerek Dernekler Kanunu gerek Türk Medenî Kanunu, idareye, kural olarak, dernek hayatına

müdahale ederek onu faaliyetten alıkoyma yetkisi tanımamış bulunmaktadır. Nitekim, Dernekler Kanunu m.20 hükmüne göre, kolluk kuvvetleri, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadan derneğe ve eklentilerine giremez; arama yapamaz ve burada bulunan eşyaya el koyamaz. Ancak kamu düzeninin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi yönlerinden gecikmesinden sakınca bulunan hallerde, niteliği ve şekli açıkça belirtilmiş olan müdahale, vali veya kaymakam tarafından yazılı olarak verilecek izinle mümkün olabilir.

Zabitanın bu müdahalesi, derneğin yetersiz bırakılmasına veya faaliyetten alıkonulmasına dönüştürülmemelidir. Zira, derneğin faaliyetten alıkonulması için mahkeme tarafından verilmiş “*faaliyetten men*” niteliğindeki bir ihtiyati tedbir kararı bulunmalıdır. Bu istisnai halde, vali veya kaymakam tarafından verilen izin, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar. Hâkimin kararı, vali veya kaymakam tarafından dernek yöneticilerine yazılı olarak duyurulur. Hâkim, belirtilen süre içerisinde, karar vermez veya kararını açıklamazsa, zabıta tarafından gerçekleştirilen el koyma, kendiliğinden kalkar¹⁸⁴.

G. Derneklerin Uluslararası Faaliyetleri

Dernekler Kanunu m.11 ve m.12 hükümleriyle, derneklerin uluslararası faaliyetlerde bulunmaları, çeşitli şartlarla, Dışişleri Bakanlığının görüşüne, İçişleri Bakanlığının tavsiyesine ve Bakanlar Kurulunun iznine bağlanmıştır. Dernekler Kanununun bu hükümleri, 4778 sayılı Kanun m.37 hükmüyle yürürlükten kaldırılmış, böylece derneklerin uluslararası faaliyet konusu, Dernekler Kanunu kapsamında çıkarılarak sadece Türk Medenî Kanununun kapsamında bırakılmıştır¹⁸⁵: Türk Medenî Kanunu m.91 hükmüne göre; Türkiye’de kurulmuş bulunan dernekler, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, uluslararası faaliyette ve işbirliğinde bulunabilirler; yurt dışında şube açabilirler veya yurt dışında kurulmuş bulunan derneklere veya kuruluşlara üye olabilirler. Böylece, Türkiye’de kurulmuş bulunan derneklerin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, uluslararası faaliyette ve işbirliğinde bulunmak için Bakanlar Kurulunun iznini almalarını öngören koşul kaldırılmış bulunmaktadır.

Yabancı derneklerle uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde, yabancı dernekler, karşılıklı olmak şartıyla, Dışişleri Bakanlığının olumlu görüşüne dayanan İçişleri Bakanlığının izniyle Türkiye’de faaliyette ve işbirliğinde bulunabilirler. Keza yabancı dernekler, bu amaçlarla ve kendilerine İçişleri Bakanlığı tarafından verilmiş bulunan izin çerçevesinde Türkiye’de şube açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler ve kurulmuş bulunan üst kuruluşlara katılabilirler (TMK m.92). Bu değişikliklerle, yabancı derneklerin Türkiye’de faaliyette bulunmaları, Bakanlar

¹⁸² İsviçre Medenî Kanunu m.52 hükmüne göre, başlangıçta hukuka veya ahlâka aykırı bir amaç taşıyan dernekler, tüzel kişilik kazanamazlar. Aynı Kanun m.78 hükmüne göre ise, derneğin amacı, hukuka veya ahlâka aykırı hale gelirse, bir ilgilinin ya da yetkili makamın talebi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verebilir. İsviçre Medenî Kanunu m.52 hükmü, Türk Medenî Kanunu m.47 hükmüne; aynı Kanun m.78 hükmü ise, Türk Medenî Kanunu m.89 hükmüne tekbül etmektedir. Alman Anayasası m.9 hükmüne göre, amaçları veya faaliyetleri, ceza kanunlarına veya anayasal düzene ya da kamu düzenine aykırı olan örgütler veya örgütlenmeler yasaktır. Bu kural, Alman Dernekler Kanunu Par. 3 hükmü ile tekrarlanmış bulunmaktadır. Bknz. ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 82 vd.

¹⁸³ Y. 18. HD, 26.06.2012 - E. 2012/6557, K. 2012/8106 [Kazancı Bilişim-İçtihat Bankası] Erişim tarihi: 02. 04. 2018].

¹⁸⁴ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 356 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 325 vd.; ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 82

¹⁸⁵ ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 54 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 595 vd.

Kurulunun izni yerine, sadece İçişleri Bakanlığının izni-ne bağlanmıştır. Ancak 23.11.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5253 sayılı yeni Dernekler Kanunuyla, derneklerin uluslararası faaliyetleri yeniden, aşağıdaki gibi, düzenlenmiş bulunmaktadır¹⁸⁶:

1. Dernekler, amaçlarını gerçekleştirmek için, uluslararası faaliyette ve işbirliğinde bulunabilirler. Dernekler bu çerçevede; yurt dışında temsilcilik veya şube açabilir, dernek veya üst kuruluşlar kurabilir ya da yurt dışında kurulmuş bulunan derneklere veya üst kuruluşlara katılabilirler (Dern. K. m.5).

Böylece, uluslararası faaliyet konusunda, TMK m.91 hükmündeki düzenleme ile Dernekler Kanunu m.5 hükmündeki düzenleme konusunda farklı bir durum ortaya çıkmış bulunmaktadır. Zira; Dernekler Kanunu m.5 hükmü, derneklerin yurt dışında temsilcilik açmalarına, dernek ya da üst kuruluş kurmalarına olanak sağlamış bulunmasına karşın, Türk Medenî Kanunu m.91 hükmü, derneklere, sadece yurt dışında şube açma olanağını tanımış bulunmaktadır.

2. Dernekler Kanunu m.38/B hükmüyle, Türk Medenî Kanunu m.92 hükmünde yapılan değişiklikle, bu madde hükmünde daha önce öngörülmüş bulunan “karşılıklı olma” ve “işbirliği yapılmasında yarar” şartları kaldırılmıştır. Yeni düzenlemeye göre, yabancı dernekler, Dışişleri Bakanlığının görüşü ve İçişleri Bakanlığının izniyle Türkiye’de faaliyette ve işbirliğinde bulunabilirler. Yabancı dernekler bu çerçevede; Türkiye’de şube açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler ve kurulmuş bulunan üst kuruluşlara katılabilirler (TMK m.92).

Böylece, Dernekler Kanunu m.5 ile Türk Medenî Kanunu m.92 hükümleri arasında da düzenleme bakımından farklı bir durum ortaya çıkmış bulunmaktadır: Dernekler Kanunu m.5 hükmüyle ve bazı şartlarla, yabancı derneklere; Türkiye’de temsilcilik açmaları, dernek kurmaları ve kurulmuş derneklere katılabil-meleri kabul edilmiş bulunmasına karşın, Türk Medenî Kanunu m.92 hükmü yabancı derneklere bu olanağı tanımamış bulunmaktadır. Ancak, Dernekler Kanunu m.5 hükmüyle, Türk Medenî Kanunu m.91 ve m.92 hükümleri arasındaki bu farklı ve çelişik durum, Dernekler Kanununun özel ve daha yeni tarihli kanun olmasıyla aşılmalı ve Dernekler Kanunu m.5 hükmü, derneklerin uluslararası faaliyetleri konusunda uygulanmalıdır¹⁸⁷.

X. Derneğin Sona Ermesi

Derneğin sona ermesi, geçerli bir şekilde kurularak tüzel kişilik kazanmış olan bir derneğin sona ererek tüzel kişiliğini kaybetmesidir (TMK m.87-89)¹⁸⁸. Dernekler; kendiliğinden veya kendi kararıyla ya da mahkeme kararı ile sona ererler.

A. Kendiliğinden Sona Erme

Aşağıdaki durumlarda dernekler, ayrıca bir mahkemenin veya makamın kararına gerek olmaksızın, kendiliklerinden (ipso iure) sona ererler (TMK m.87). Bu durumlarda derneğin sona ermesi için, ayrıca, bir organ veya makam tarafından bir karar alınmasına gerek bulunmamaktadır¹⁸⁹. Yargıtay kararlarına göre, bu durumlarda, her ilgili, derneğin sona erdiğinin tespiti karar verilmesini sulh hukuk mahkemesinden isteyebilir¹⁹⁰:

1. Amacın gerçekleşmesi, amacın gerçekleşmesinin olanaksız hale gelmesi veya dernek için öngörülmüş olan sürenin dolması halinde dernek, kendiliğinden sona erer. Dernekler, belli manevi ve ortak amacın gerçekleştirilmesi için kurulmuş bulunan örgütlerdir. Şu halde dernek için hedeflenmiş bulunan amaç gerçekleşmiş ve bir tüzük değişikliği yapılarak kendisine yeni bir amaç seçilmemiş ise, artık bu derneğin varlık nedeni de sona ermiş olur. Örneğin bir uluslararası spor yarışmasının İstanbul’da yapılmasını sağlamak amacıyla kurulmuş bulunan bir derneğin, faaliyetleri ve katkıları neticesinde söz konusu yarışma İstanbul’da düzenlenmiş bulunuyorsa, derneğin amacı gerçekleşmiş olur. Böylece belirli bir amaç için kurulmuş bulunan dernek, bu amacın gerçekleşmesi halinde, Türk Medenî Kanunu m.87/1 hükmü uyarınca sona erer. Eğer söz konusu uluslararası yarış, tamamen iptal edilmiş veya başka bir yerde yapılmış ise, söz konusu derneğin amacının gerçekleşme olanağı kalmamış olduğundan dernek, kendiliğinden sona ermiş olur (TMK m.87/1).
2. Bir dernek kurulurken derneğin faaliyetlerini yürüteceği süre, tüzüğünde belirtilmiş ise, dernek bu sürenin sonunda kendiliğinden sona erer. Örneğin bir dernek 2018 yılı sonuna kadar öğrencilere burs vermek için kurulmuşsa, bu dernek, 2018 yılı sonunda, kendiliğinden sona ermiş olur (TMK m.87/1).
3. İlk genel kurul toplantısı Kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organları oluşturulmamış bulunan dernek de kendiliğinden sona erer. Dernekler, mülkî amirlerin, kuruluş bildirgesinin uygunluğunu yazılı olarak bildirdikleri tarihten itibaren altı ay içinde ilk genel kurul toplantılarını yapmak ve zorunlu organlarını oluşturmak zorundadırlar. Dernekler bu emredici kurala uymaz ve yasal sürede ilk toplantılarını yaparak zorunlu organlarını oluşturamazlarsa, kendiliğinden, sona ererler¹⁹¹.
4. Dernek borç ödemediği takdirde düşmüşse kendiliğinden sona erer. Derneğin aciz haline düşmesi, derneğin borçlarını ödeyebilecek durumda olma-

¹⁸⁶ ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 62 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 596 vd.

¹⁸⁷ AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 596 vd.

¹⁸⁸ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 358 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 648 vd.; HELVACI / ERLÜLE: age, s. 130 vd.

¹⁸⁹ Yargıtay kararlarına göre; Bu tespit davalarının, derneğin yerleşim yeri sulh hukuk mahkemesi tarafından, duruşmalı olarak ve basit usule göre sonuçlandırılması gerekmektedir.

¹⁹⁰ ÖZSUNAY: age, s. 322 vd.

¹⁹¹ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 360.

masadır¹⁹². Ancak ödemede gecikme veya aksama gibi geçici ödeme güçlüğü, derneği sona erdirmez. Bir Yargıtay kararında belirtilmiş olduğu gibi, davalı derneğe karşı yapılmış bir icra takibi olmamasına karşın, sadece derneğin borcunun bulunması, derneğin acze düştüğü anlamına gelmez¹⁹³.

5. Tüzük gereğince derneğin yönetim kurulunun oluşturulma olanağı kalmamışsa dernek kendiliğinden sona erer. Yukarıda belirtildiği gibi, derneğin yasal ve zorunlu organlarından olan yönetim kurulu, beş asıl üyeden aşağı olamaz (TMK m.84). Ayrıca yönetim kurulu için beş yedek üyenin seçilmesi gerekir. Kanun tarafından belirtilmiş bulunan bu sayılar, asgari sayılar olduğundan, dernek tüzüğünde yönetim kurulu için beşten fazla asıl ve yedek üye öngörülmüş olabilir. Daha önce belirtildiği gibi, asıl üyelere eksilme olduğunda bu eksiklik, yedek üyelerin göreve çağırılması suretiyle tamamlanır. Bir dernek üye sayısındaki eksilme nedeniyle Kanunda veya tüzükte öngörülen sayıda yönetim kurulunun oluşturulması olanaksız hale gelmişse dernek, Kanun gereği sona erer (TMK m.87/II). Ancak derneğin bu nedenle sona ermesi için, yönetim kurulunu oluşturamama nedeninin geçici olmaması gerekir¹⁹⁴.
6. Bir derneğin olağan genel kurul toplantısı Türk Medenî Kanunu m.78 hükmünde öngörülen yeter sayısının bulunmamasından dolayı üst üste iki kez yapılamazsa, o dernek kendiliğinden sona ermiş olur (TMK m.87/5)¹⁹⁵.
7. Yeni Dernekler Kanunu m.8 hükmü de, dernek federasyonlarının ve konfederasyonlarının üye sayısının düşmesini, bu kuruluşların bir sona erme sebebi olarak saymış bulunmaktadır. Kanunun bu hükmüne göre; *“federasyonların üye sayısı beşten ve konfederasyonların üye sayısı üçten aşağı düştüğü ve bu durum üç ay içinde giderilemediği takdirde, haklarında kendiliğinden sona erme hükümleri uygulanır.”*

B. Kararla Sona Erme

Burada, sona erme (feshih), ya derneğin yetkili organının ya da devletin yetkili organlarının verdiği bir kararla gerçekleşmektedir. Derneği sona erdiren karar; bizzat derneğin genel kurulu veya mahkeme veya idare tarafından verilmektedir¹⁹⁶.

1. Genel Kurul Kararıyla Sona Erme

Dernek genel kurulu, her zaman derneğin feshine karar verebilir (TMK m.88). Genel kurulun bu yetkisi, tüzüğe konulan bir hükümlerle veya genel kurulda alınan bir kararla derneğin başka bir organına verilemez (TMK m.81). Türk Medenî Kanunu m.81 hükmü uyarınca, genel kurul tarafından derneğin sona ermesine karar verilebilmesi için özel toplantı ve karar yeter sayıları aranmış bulunmaktadır¹⁹⁷:

- a. Dernek genel kurulunun derneğin sona ermesine karar verebilmesi için, tüzüğe göre genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerin en az üçte ikisinin genel kurul toplantısında hazır bulunması gerekir. İlk toplantıda toplantı yeter sayısı sağlanamazsa, toplantı yapılmaz ve üyeler ikinci toplantıya çağılır. İkinci toplantıda ise ilk toplantıdaki yetersayı aranmaz; ancak katılanların sayısının, yönetim ve denetleme kurulları üye tamsayılarının toplamının iki katından az olamaz (TMK m.78/2).
- b. Derneğin genel kurul tarafından sona erdirilmesine ilişkin karar, ancak toplantıya katılan üyelerin üçte ikisinin olumlu oyuyla alınabilir (TMK m.81). İlk toplantıda bu yetersayı sağlanamazsa, ikinci toplantıda da derneğin sona erdirilmesine ilişkin karar, ancak toplantıya katılanların üçte iki çoğunluğuyla alınabilir (TMK m.81).

Dernek hakkında yukarıda belirtilen karar, genel kurul tarafından alındıktan sonra, yönetim kurulu, bu kararı mülki idare amirliğine yazılı olarak bildirir. Dernek genel kurulu tarafından kapatılma veya sona erdirmeye karar verilmeden önce, ayrıca derneğin kapatılması için mahkemede dava açılmışsa, genel kurulun kapatma kararı, açılmış bulunan davanın yürütülmesini durdurmaz¹⁹⁸.

2. Mahkeme Kararıyla Sona Erme

Gerek Dernekler Kanunu gerek Türk Medenî Kanunu tarafından, dernekler hukuku ile ilgili olarak, Anayasa'ya uygun düzenlemeler getirilmiş ve derneklerin mahkeme kararıyla sona erdirilmesi, ancak Kanunda öngörülmüş olan aşağıdaki hallere hasredilmiştir¹⁹⁹.

Türk Medenî Kanununun derneklerin kendiliğinden sona erme hallerini düzenleyen 87'nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde; ilk genel kurul toplantısının Kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmaması hali sayılmış olup, aynı maddenin ikinci fıkrasında ise bu durumların varlığı halinde, her ilgilinin, sulh hukuk hâkiminden derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini istey-

¹⁹² ÖZSUNAY: age, s. 323; ÖZTAN: age, s. 102; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 358 vd.; AKÜNAL: age, s. 107; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 328; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 651.

¹⁹³ Y. 7. HD, 17.09.2009 - 3512/3725 [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 15.02.2018)].

¹⁹⁴ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 359 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 329; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 651.

¹⁹⁵ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 359 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 329; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 652.

¹⁹⁶ AKÜNAL: age, s. 106; ÖZTAN: age, s. 243; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 358, 360 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 653 vd.

¹⁹⁷ ÖZDAMAR / TÜRK / İKİZLER / ÇAĞIRGAN: age, s. 90 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 653.

¹⁹⁸ AKÜNAL: age, s. 110 vd.; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 361 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 330 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 654.

¹⁹⁹ AKÜNAL: age, s. 109; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 360 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 330 vd.; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 654 vd.; HELVACI / ERLÜLE: age, s. 140 vd.; ERMAN: age, s. 224 vd.; ZEYİN / ERGÜN: age, s. 132 vd.

bileceği öngörülmüştür²⁰⁰. Bu dava, “*derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti*” talebinden ibarettir. Davacı, “*her ilgili*” kişi olabilir. Davaya bakma görevi ise sulh hukuk mahkemesidir (TMK m.87/son). Husumetin doğrudan derneğe yöneltilmesi gerekir²⁰¹.

Yargıtayca da belirtilmiş olduğu gibi, derneğin feshi davasında görevli mahkeme, sulh hukuk mahkemesi değil, asliye hukuk mahkemesidir. Sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğu dava ve işler Hukuk Muhakemeleri Kanununda sayılmış olup, bunlar arasında derneğin feshine ilişkin dava yer almamaktadır. Bu nedenle derneğin feshi davasının asliye hukuk mahkemesinde açılması gerekir²⁰².

a. Dernek Amacının Sonradan Hukuka veya Ahlâka Aykırı Hale Gelmesi

Bir derneğin amacı, hukuka ve ahlâka aykırı olmaz. Bu nedenle amaçları, hukuka veya ahlâka aykırı olan dernekler kişilik kazanamazlar (TMK m.47/2). Ancak başlangıçta amacı hukuka ve ahlâka aykırı olmayan bir derneğin amacı, sonradan hukuka veya ahlâka aykırı hale gelirse, bu dernek, ilgili bir kişinin açacağı dava üzerine mahkeme kararıyla sona erdirilir (TMK m.89/2).

b. Noksanlıkların ve Aykırılıkların Giderilmemesi

Derneğin kuruluş bildirimde, idarece tüzükte veya kurucuların hukuksal durumlarında kanuna aykırılık veya eksiklik bulunur ve bunlar altmış gün içinde mülki idare amiri tarafından saptanırsa, idare amiri, kuruculardan, bunların giderilmesini veya tamamlanmasını yazılı olarak ister. Kurucular, idare amirinin bu yazısını aldıkları tarihten itibaren otuz gün içinde, aykırılığı veya eksikliği gidermek zorundadırlar. Aksi takdirde en büyük mülki amir, Cumhuriyet savcısı vasıtasıyla derneğe son verilmesi için asliye hukuk mahkemesinde dava açtırır.

Cumhuriyet savcısı, yukarıda belirtilen davayı açarken, derneğin faaliyetlerinin ihtiyati tedbir yoluyla durdurulması için mahkemeden talepte bulunabilir (TMK m.60/2). Mahkeme, Cumhuriyet savcısının talebini yerinde görürse, ihtiyati tedbir olarak derneğin faaliyetlerini durdurulmasına ve son kararında derneğin sona erdirilmesine karar verebilir²⁰³.

c. Emredici Hükümlere ve Ahlâk Kurallarına Aykırı Faaliyetlerde Bulunma

Bir derneğin emredici hükümlere veya ahlâk kurallarına aykırı işlemlerde bulunması ve bu işlemlerin tekrar-

lanarak bir faaliyet haline gelmesi, o derneğin amacının değişmiş olduğunu ve güttüğü amacın fiilen hukuk ve ahlâk kurallarına aykırı hale gelmiş olduğunu gösterir. Örneğin, resim sanatını yaymak amacıyla kurulmuş bulunan bir derneğin, devamlı bir surette açık saçık, sanatsal değeri olmayan, tamamen pornografik resimlerden oluşan reklam broşürleri veya kitaplar yayınlaması, o derneğin ahlâka aykırı faaliyetler yürütmesi olarak değerlendirilebilir.

Keza kültürü geliştirme amacıyla kurulmuş bir derneğin, sürekli olarak, ırkçılık, mezhepçilik, ayrımcılık veya bölücülük yapan broşür veya kitaplar yayınlaması veya dağıtımını üstlenmesi ya da konferanslar düzenlemesi, Medenî Kanunun emredici kurallarına aykırı faaliyetler olarak değerlendirilebilir. Bu tür faaliyetlerden dolayı, Medenî Kanun m.89 hükmü uyarınca, derneğin sona erdirilmesi (feshedilmesi) için; ilgililer, dernek üyeleri, derneğin feshinde menfaati bulunanlar ve Cumhuriyet savcısı tarafından derneğe karşı mahkemede dava açılabilir²⁰⁴. Mahkeme bu talepleri; yerinde görürse derneğin sona ermesine (feshedilmesine); dernek kurma özgürlüğüne müdahale niteliğinde bulursa bu davanın reddine karar verir²⁰⁵.

3. İdari Kararla Sona Erme

İdarî makamların, kural olarak, derneklerin sona erdirilmesine (feshine) karar verme yetkileri bulunmamaktadır. Medenî Kanun m.89 hükmü, bu yetkiyi, mahkemelere vermiştir. Bununla birlikte, istisna olarak, Medenî Kanun m.92 ve Dernekler Kanunu m.5 hükümleri çerçevesinde, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığı tarafından, Türkiye’de faaliyette ve işbirliğinde bulunma, şube açma, üst kuruluşlar kurabilme ve kurulmuş üst kuruluşlara katılma izni verilmiş bulunan bir yabancı dernek, milli menfaatlerimize ve mevzuatımıza aykırı faaliyetlerde bulunduğu takdirde, İçişleri Bakanlığı, aynı yolu izleyerek, vermiş olduğu izni kaldırmak suretiyle bu yabancı derneği, idari bir kararla faaliyetten men etmiş olur²⁰⁶.

XI. Sona Ermenin Sonuçları

Dernekler sona erdiklerinde tüzel kişilikleri de son bulmuş olur. Bu durumlarda derneğin asıl ve onursal üyelerinin üyelikleri de sona erer. Ayrıca sona eren derneğin, tasfiye edilmesi ve kalan malvarlığının özgülenmesi gerekir. Sona eren derneğin tasfiyesi ise Dernekler Kanunu m.15 hükmü çerçevesinde yapılır.

²⁰⁴ AKÜNAL: age, s. 109; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 656.

²⁰⁵ Yargıtay 7. HD, 25.11.2008 tarihli ve 4109/5196 sayılı kararında; dernek tüzüğünde, lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüel yaşamı teşvik ve özendirme amacı olmaksızın, sadece bir derneğin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüel kişilerin aralarında birlik ve dayanışma sağlama amacıyla dernek kurmalarını, kanunda bunu yasaklayan bir hüküm olmadığı için, derneğin feshedilmesi davasının reddine karar verilmesi gerektiğini belirtmiş bulunmaktadır. Yargıtay 2. HD’nin 14.06.2007 tarihli ve E. 2007/8968, K. 2007/10079 sayılı kararına göre, genel kurul sonuçlarına ilişkin bildirim, Dernekler İl Müdürlüğüne, genel kurulu izleyen 30 gün içinde verilmemiş olması, cezaî yaptırım gerektiren bir husus olup, derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini gerektirmez. [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 15.02.2018)].

²⁰⁶ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 364; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 659.

²⁰⁰ Yargıtay 2. HD’nin 04.02.2009, E. 2007/16488, K. 2009/1441 sayılı kararına göre; derneklerin feshinde görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesidir. Mahkemenin görevi kamu düzeni ile ilgili olduğundan, görev, HUMK m.7 hükmü uyarınca, yargılamanın her aşamasında talep üzerine veya kendiliğinden nazara alınmalıdır.

²⁰¹ Yargıtay 7. HD’nin 04.02.2013 tarihli ve E. 2012/8871, K. 2013/723 sayılı kararına göre; husumetin kuruculara değil; doğrudan derneğe yöneltilmesi gerekir.

²⁰² Y. 18. HD, 26.04.2012, E. 2012/3037, K. 2012/4607 [Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası (Erişim tarihi: 15.02.2018)].

²⁰³ 17.01.1974 tarihli ve 3/2 Sayılı YBKK’ya göre, derneğin feshi davasında, Cumhuriyet savcısının davacı sıfatıyla duruşmada hazır bulunmasına gerek bulunmamaktadır (RG. 14161). Bkz. AKÜNAL: age, s. 109.

Tasfiye (artım), sona eren bir derneğin toplam mallarından ve alacaklarından borçlarının çıkarılmasından sonra kalan net malvarlığının belirlenmesi için yapılan bir işlemdir. Derneğin parasının, mallarının ve haklarının tasfiyesi, dernek tüzüğünde gösterilmiş bulunan esaslar çerçevesinde yapılır. Tasfiye kurulu, önce derneğin hesaplarını inceler, defterlere ve diğer kayıtlara ve belgelere dayanarak, derneğin varlıkları ve yükümlülükleri için bir tutanak düzenler. Bu tutanakta belirtilmiş olan alacakları tahsil eder, malları paraya çevirir ve derneğin borçlarını öder. Dernek tüzüğünde tasfiyenin yapılması ve şekli, genel kurula bırakılmış olmasına karşın genel kurul, bu görevi icra etmemişse veya toplanamamışsa ya da dernek, mahkeme kararıyla sona erdirilmişse, derneğin bütün parası, malları ve hakları mahkeme kararıyla derneğin amacına en yakın olan ve derneğin kapatıldığı tarihte en fazla üyeye sahip bulunan derneğe devredilir. Derneğin sona erdirilmesi veya feshedilmesi için hakkında bir dava açılmışsa, bu derneğin mallarının tasfiyesine ilişkin olarak alınmış bulunan genel kurul kararı hemen yürürlüğe konmaz ve açılmış bulunan davanın sonucu beklenir²⁰⁷.

Sona eren derneklerin tasfiye ve tahsis işlemleri tamamlandıktan sonra, bunların dernekler kütüğündeki kayıtları silinir (Dern. K. m.15/2). Ticari işletme işleten dernekler tarafından ticaret siciline kaydedilmiş bulunan ticari işletmelerle ilgili terkin ise, Ticaret Sicil Yönetmeliği m.54 hükmüne göre gerçekleştirilir.

XII. Sonuç

1. Yasal tanımla, “Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.” Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi; dernekler, şirketler gibi, kişi topluluğu türüne girmektedir. Ancak şirketlerin amaçları kazanç paylaşmak olmasına karşın, dernekler, bu amaçla kurulamazlar. Ayrıca, “amaçlarla sınırlı olma” veya “ultra-vires” ilkesinin dernekler için söz konusu olmadığı görüşündeyiz.
2. Dernek kurma, derneklere üye olma ya da üyelikten çıkma özgürlükleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m.20 hükmünde, de düzenlenmiştir. Keza bu özgürlük, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.11 ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m.33 hükümlerinde, temel haklar ve özgürlükler kapsamına giren “toplantı hak ve hürriyetlerinden” birisi olarak kabul edilmiştir. Tekel derneklerde üye olma talebini reddetme hakkının dernek tarafından kötüye kullanılması halinde, bu konudaki dernek genel kurul kararının TMK m.2/2 hükmü çerçevesinde iptalinin istenebileceği görüşüne katılıyoruz. Bu takdirde asliye hukuk mahkemesinin iptal kararı, üyeliğe kabul kararının yerine geçer.

3. Toplumsal örgütlenmenin bir aracı olan derneklerin, günümüz Türkiye’sinde, 113.000; dernek üyelerinin ise 15.000.000 kişiyi aşmış olması, bu incelememizin önemli nedenlerinden birisini oluşturmuştur.
4. Dernekler Kanunu, daha çok kamu hukuku karakterli hükümler içermektedir. Dernekler ile ilgili özel hukuk işlemleri ve ilişkileri, ağırlıklı olarak, Medenî Kanunda yer almış durumdadır. Ancak Dernekler Kanunu, kamu hukuku kuralları yanında özel hukuka ilişkin kurallar da içermek suretiyle, Medenî Kanun tarafından derneklere tanınmış bulunan serbestliği kısıtlamış ve “liberal düzenleme” biçiminden biraz uzaklaşmıştır. Nitekim derneklere ilişkin bazı özel hukuk kurallarının, gerek Dernekler Kanununda gerek Medenî Kanunda yer alması, bir karmaşa yaratmış bulunmaktadır. Şirketler dışında kalan diğer özel hukuk tüzel kişileri gibi, derneklerin de Medenî Kanunda düzenlenmesi, hem hukuk sistemimize daha uygun olur hem bu kargaşaya son verilir. Bu nedenle, Dernekler Kanunu, derneklerin, sadece kamu hukuku ile ilgili ilişkilerini düzenlemeli ve özel hukukla ilgili düzenleme ise, tamamen Medenî Kanuna bırakılmalıdır.
5. Dernek üyesi olmak için, kural olarak, fiil ehliyeti aranmış bulunmasına karşın, Dernekler Kanununda yapılmış bulunan düzenlemeyle; onbeş yaşını bitiren ve ayırt etme gücüne sahip olan küçüklere de belirli amaçlarla dernek kurma veya bu tür derneklere, kanuni temsilcilerinin izniyle üye olma olanağı tanınmıştır. Çocuk dernekleri, toplumsal, ahlâkı, ruhsal, bedensel, zihinsel ve spor ile ilgili eğitim ve öğretim olanaklarını sağlamak amacıyla kabul edilmiş, böylece çağdaş dernekler hukukuna uygun bir düzenleme getirilmiştir.
6. Herkes, önceden izin almadan, dernek kurma, derneğe üye olma veya dernek üyeliğinden çıkma hakkına ve özgürlüğüne sahiptir. Katıldığımız görüş çerçevesinde, dernek kurma işlemi, “adi ortaklık sözleşmesi”nin görünümünde, çok taraflı, kendine özgü bir sözleşmedir. Ancak derneğin tüzel kişilik kazanması için bu işlem yeterli görülmemiş; kuruluş bildirimiminin, dernek tüzüğünün ve gerekli belgelerin, ayrıca yerleşim yerinin en büyük mülkî amirine teslim edilmesi şartı aranmıştır. Bu nedenle, hukukumuzda dernekler için “serbest kuruluş sistemi”ne yaklaşan bir “normatif sistem” kabul edilmiş bulunmaktadır.
7. Kanun veya tüzük tarafından aranmış bulunan şartlara sahip bulunan her kişi, derneklere üye olma hakkına sahiptir. Türk Medenî Kanunu, çocuk dernekleri dışında kalan, derneklere üye olmak için, sadece “fiil ehliyetine sahip olma” şartını aramıştır.
8. Bir derneğe üye olan kişi ile dernek arasında kurulan hukuksal ilişki, bir kişiler hukuku sözleşmesi niteliğindedir. Bu sözleşme, üyelik sıfatının kazanılmasıyla başlar ve dernek üyeliğinin kaybe-

²⁰⁷ OĞUZMAN / SELİCİ / OKTAY-ÖZDEMİR: age, s. 364 vd.; DURAL / ÖĞÜZ: age, s. 332; AKİPEK / AKINTÜRK / ATEŞ: age, s. 659 vd.; HELVACI / ERLÜLE: age, s. 140 vd. ERMAN: age, s. 224 vd.; ZEYTİN / ERGÜN: age, s. 132 vd.

dilmesiyle sona erer. Dernek ile üye arasındaki hukuksal ilişki her iki tarafa haklar ve borçlar yüklemektedir. Bu hukuksal ilişki nedeniyle üye için doğan yükümlülüklerin en önemlileri; “*sadakat yükümlülüğü*”, “*aidat ödeme yükümlülüğü*” ve “*derneğin amacına uygun davranma yükümlülüğü*”dür.

9. Dernek üyeliği, derneğin ya da üyenin irade açıklamasıyla veya kendiliğinden sona ermektedir. Üyenin istifa etmesi (çıkması) ya da derneğin üyeyi dernekten çıkarması hallerinde, dernek üyeliği tarafların iradesiyle sona ermektedir. Üyenin ölümü ya da derneğin tasfiyesi neticesinde ise üyelik, herhangi bir işleme ya da irade açıklamasına gerek kalmadan, kendiliğinden, sona ermektedir.
10. Üye, çıkarma kararına karşı itiraz edilebilir. Ancak üyenin bu davayı açabilmesi için, bu itirazını öncelikle genel kurulda yapması gerekir. Genel kurul, üyenin çıkma kararına karşı yaptığı itirazı reddederse üye, derneğe karşı, dernek merkezinin bulunduğu asliye hukuk mahkemesinde dava açabilir. Hâkim, çıkarma kararını gerçekten uzak veya hukuksal temele aykırı bulursa, çıkarma kararını iptal eder.
11. Çıkma (istifa) yoluyla dernekten ayrılan kişi, çıkma tarihinden itibaren üyelik haklarını kaybeder. Dernek üyeliğinden çıkarılan kimse, çıkarma kararına karşı itiraz etmemiş veya itirazı reddedilmiş ise, çıkarmanın, kararın alındığı tarihten itibaren hukuksal sonuçlarını doğurduğu görüşüne katılmıyoruz.
12. Derneğin yasal organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kuruludur. Dernek tüzüğüyle, bunlar dışında da haysiyet divanı, disiplin kurulu vb. “*seçimlik organlar*” kurulabilir. Ancak yasal organların yetkileri, seçimlik organlara devredilemez.
13. Derneklerin mevcut veya kapatılmış ya da feshedilmiş bulunan bir siyasi partinin, sendikanın veya üst kuruluşun, adını, amblemini, rumuzunu, rozetini ve benzeri işaretlerini veya başka bir ülke ya da devlete ait bayrakları, amblemleri veya flamları kullanmaları yasaktır.
14. Ayrıca derneklerin defterlerinde, kayıtlarında ve Türkiye Cumhuriyeti resmi kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe kullanma zorunluluğu bulunmaktadır. Derneklerin adlarında Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal kelimeleri veya bunların baş ve sonlarına getirilen eklerle oluşturulan kelimeleri kullanmaları ise, izne tabidir. Keza derneklerin eğitim ve öğretim faaliyetleri için yurt, pansiyon; üyeleri için lokal açmaları ve işletmeleri için, mahallin en büyük mülkî amirinden izin almaları gerekir.
15. Dernekler, kural olarak, ancak mahkeme kararıyla kapatılabilir. Ayrıca mahkeme, derneğin feshi için kendisine başvurulması üzerine, davanın her

aşamasında, derneğin her türlü faaliyetinin yasaklanması konusunda bir “*ihtiyati tedbir kararı*” verebilir (TMK m.89). Ancak gerek Dernekler Kanunu gerek Türk Medenî Kanunu, idareye, kural olarak, dernek hayatına müdahale ederek onu faaliyetten alıkoyma yetkisi tanımamış bulunmaktadır. Nitekim, Dernekler Kanunu m.20 hükmüne göre, kolluk kuvvetleri, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadan derneğe ve eklentilerine giremez; arama yapamaz ve burada bulunan eşyaya el koyamaz.

16. Kamu düzeninin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi yönlerinden gecikmesinden sakınca bulunan hallerde, niteliği ve şekli açıkça belirtilmiş olan müdahale, vali veya kaymakam tarafından yazılı olarak verilecek izinle mümkün olabilir. Zabitanın bu müdahalesi, derneğin yönetimsiz bırakılmasına veya faaliyetten alıkonulmasına dönüştürülmemelidir. Zira, bu istisnai durumda, henüz derneğin faaliyetten alıkonulması için mahkeme tarafından verilmiş bir “*faaliyetten men*” kararı bulunmamaktadır. Bu istisnai halde, vali veya kaymakam tarafından verilen izin, yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulmalıdır. Hâkim, bu konudaki kararını ise, el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklamalı ve bu karar, yazılı olarak derneğe tebliğ edilmelidir. Hâkim, belirtilen süre içerisinde, karar vermez veya kararını açıklamazsa, zabıta tarafından gerçekleştirilen el koyma, kendiliğinden kalkar.
17. Türkiye’de kurulmuş bulunan derneklerin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, uluslararası faaliyette ve işbirliğinde bulunmak için Bakanlar Kurulunun iznini almalarını öngören koşul kaldırılmış bulunmaktadır. Dernekler Kanunu ve Türk Medenî Kanunu hükümlerinde yapılan değişikliklerle, daha önce öngörülmüş bulunan “*karşılıklı olma*” ve “*işbirliği yapılmasında yarar*” şartları da kaldırılmıştır. Böylece yabancı dernekler, Dışişleri Bakanlığının görüşü ve İçişleri Bakanlığının izniyle Türkiye’de faaliyette ve işbirliğinde bulunmak için başvurduklarında yukarıdaki iki şart aranmamalıdır.
18. Dernekler; kendiliğinden veya kendi kararıyla ya da mahkeme kararıyla sona ererler. Dernekler sona erdiklerinde tüzel kişilikleri de son bulmuş olur. Bu durumda, derneğin asıl ve onursal üyelerinin üyelikleri de sona erer. Ayrıca sona eren derneğin, tasfiye edilmesi ve kalan malvarlığının özgülmesi gerekir. Özgülme, tüzükte bir hüküm yoksa, benzer amaç için kurulmuş olan ve en çok üyeye sahip bulunan derneğe yapılır. Sona eren derneklerin tasfiye ve tahsis işlemleri tamamlandıktan sonra, bunların dernekler kütüğündeki kayıtları silinir.

Kaynakça

- AKİPEK, G. Jale / AKINTÜRK, Turgut / ATEŞ, Derya: *Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku*, İstanbul 2012.
- AKÜNAL, Teoman: *Türk Medenî Hukukunda Tüzel Kişiler*, B. 2, İstanbul 1995.
- ALPER, Gizem: *Türk Özel Hukukunda Ultra Vires İlkesi (Anlam ve Kapsamı)*, İstanbul 2013.
- AYKUL, Ömer: *Dernekler Hukuku*, Ankara 2017.
- BAHTİYAR, Mehmet: *Ortaklıklar Hukuku*, B. 9, İstanbul 2015.
- DURAL, Mustafa / ÖĞÜZ, Tufan: *Türk Özel Hukuku, C. II, Kişiler Hukuku*, İstanbul 2017.
- ENGİN, Baki İ.: *Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi*, İstanbul 1995.
- ERMAN, Hasan: *Medenî Hukuk Dersleri*, İstanbul 2016.
- HATEMİ, Hüseyin: *Medeni Hukuk Tüzel Kişileri*, İstanbul 1979.
- HELVACI, Serap / ERLÜLE, Fulya: *Medenî Hukuk*, İstanbul 2018.
- İNAN, Ali Naim: *Türk Medenî Hukuku*, Ankara 2014.
- KAVAK, Yağın: *Borçlar Hukukunda Yazılı Şekil*, İstanbul 2015.
- KAYIHAN, Şaban / ÜNLÜTEPE, Mustafa: *Medenî Hukuk Bilgisi*, Ankara 2017.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.: *Medenî Hukuk*, Ankara 2016.
- OĞUZMAN, Kemal M. / SELİÇİ, Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe: *Kişiler Hukuku*, İstanbul 2016.
- ÖZDAMAR, Demet / TÜRK, Ahmet / İKİZLER, Metin / ÇAĞIRGAN, Senar: *Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*, Ankara 2008.
- ÖZSUNAY, Ergun: *Medenî Hukukumuzda Tüzel Kişiler*, İstanbul 1982.
- ÖZTAN, Bilge: *Tüzel Kişiler (Ders Notları)*, Ankara 1993.
- SEROZAN, Rona: *Medenî Hukuk*, İstanbul 2013.
- SEROZAN, Rona: *Tüzel Kişiler Özellikle Dernekler ve Vakıflar*, İstanbul 1994.
- ZEVKLİLER, Aydın / ACABEY, Beşir M. / GÖKYAYLA, Emre K.: *Medenî Hukuk, Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*, B. 6, Ankara 2000.
- ZEYTİN, Zafer / ERGÜN, Ömer: *Türk Medenî Hukuku*, İstanbul 2017.